

پیمان نظامی، دفاعی ایران و آمریکا در ۱۳۳۷

و

عکس العمل دولت شوروی

جلال اندرمانی زاده

پس از پایان جنگ جهانی دوم و افول برخی قدرتهای اروپایی - آلمان، فرانسه و حتی انگلستان - از صحنه رقابتهای بین المللی، دنیا شاهد شکل گیری دو قطب قدرتمند سیاسی و نظامی آمریکا و شوروی شد که پنجاه سال صحنه گردان روابط سیاسی جهانی بودند.

آمریکا و شوروی که برندگان اصلی جنگ محسوب می شدند بر سر چگونگی تقسیم غنائم در اروپا و سایر نقاط خود را محق می دانستند و از این زمان وارد مرحله جدیدی از جنگ بدون خونریزی شدند که به «جنگ سرد» معروف شد. پیامدهای این بحران، که خود دارای چندین مرحله متفاوت است، موجبات ایجاد تنش در نقاط مختلف جهان را فراهم آورد. خاورمیانه یکی از کانونهای تنش بود که ایران از مصادیق بارز آن شمرده می شد. رقابت در ایران دو صورت پیدا کرد: مستقیم و غیرمستقیم. صورت مستقیم آن با اعلام ایجاد جمهوری در آذربایجان ایران و حمایت از پیشه‌وری شروع شد و صورت غیرمستقیم آن با امضای پیمان بغداد و پیمان دو جانبه نظامی ایران و آمریکا ادامه یافت.

آنچه در پی می آید مجموعه اسنادی است درباره روابط ایران و شوروی قبل و بعد از امضای پیمان نظامی - دفاعی ایران و آمریکا که از ۱۳۳۷ آغاز و به سال ۱۳۴۱ پایان می یابد. این مجموعه را با مقدمه مختصری در این باره می خوانید.

رقابت آمریکا و شوروی علاوه بر اینکه منجر به ایجاد برخی درگیریهای منطقه‌ای در نقاط مختلف دنیا گردید موجب امضای پیمانهای متعددی بین دول نزدیک به این دو ابرقدرت نیز شد.

همان گونه که می‌دانیم در بین متحدان آمریکا چندین پیمان منطقه‌ای امضا شد. در اروپا کشورهای اروپایی پیمان آتلانتیک شمالی یا ناتو را منعقد کردند و در شرق آسیا نیز چندین کشور آسیایی و منطقه اقیانوسیه حول پیمان سیتو با هم متحد شدند. دول متکی و وابسته به شوروی نیز حول پیمان ورشو گرد هم آمدند. پس از امضای پیمان بغداد با حمایت مشترک انگلیس و آمریکا حلقه اتصال بین پیمانهای سیتو و ناتو تکمیل شد. این پیمانهای منطقه‌ای تأثیر مهمی بر برخی کشورهای همسایه شوروی و از جمله ایران بر جای گذاشت.

تابعیت محض سیاست خارجی ایران از بعد از کودتای ۲۸ مرداد از سیاستهای جهانی و منطقه‌ای آمریکا موجب پیوستن ایران به پیمان بغداد شد، توجیه شاه برای منطقی جلوه دادن گرایش خود به سمت غرب و متابعت از سیاستهای آمریکا مقابله با خطر نفوذ کمونیسم بود که با بزرگنمایی در این زمینه سعی در توجیه وابستگی خود به امپریالیزم آمریکا داشت. طرفه اینجاست که روند وابستگی مطلق به غرب تحت شعار «سیاست مستقل ملی» انجام می‌شد.^۱ از این رو، شاه در جواب جهانگیر تفضلی - از نزدیکان دربار - که احتمال رنجش روسها را نسبت به پیوستن ایران به پیمان بغداد گوشزد کرده بود چنین می‌گوید: «ما در جنگ اول و دوم جهانی از بی‌طرفی زیان دیده‌ایم و اگر ما وارد پیمان بغداد شویم امریکاییها هم به ما خواهند پیوست و خطر کمونیسم در ایران از میان خواهد رفت.»^۲ بدین ترتیب ایران با ورود به این پیمان منطقه‌ای و بعد از آن با تن دادن به برخی تعهدهای دو جانبه با آمریکا وارد یکی از بحرانی‌ترین کشمکشهای سیاسی دنیای آن روز شد. حال آنکه پیروی از سیاست بیطرفی و استفاده از تضاد بر قدرتها مسلماً تبعات مثبتی برای کشور ما می‌توانست در پی داشته باشد.

بازتاب این عمل ایران را در سخنان تهدیدآمیز خروشچف صدر هیئت رئیسه اتحاد جماهیر شوروی نسبت به ایران می‌توان مشاهده کرد؛ وی به سفیر ایران^۳ چنین می‌گوید: ما در مقابل، چیزی از ایران نمی‌خواستیم جز یک چیز و آن این بود که ایران با تجاوزکاران آمریکایی که می‌خواهند به دور ما زنجیر بکشند [و] در همه جا مواضع نظامی بر علیه ما ایجاد کنند و کشورهایی را برای جنگ احتمالی با ما در دست

۱. آمریکا و دول غربی نیز همواره بهانه خطر کمونیسم را مانند شمشیر داموکلس بر سر کشورهای آسیایی نگه داشته بودند و با ترساندن آنان از این خطر، بسیاری از خواسته‌های خود را تحمیل می‌کردند. البته در ایران عنوان کردن خطر کمونیسم کاربرد دیگری نیز پیدا کرده بود؛ رژیم برای حل و فصل بسیاری از معضلات سیاسی داخل کشور به وسیله همین حربه بسیاری از مخالفان را سرکوب و زندانی کرد.

۲. جهانگیر تفضلی، خاطرات جهانگیر تفضلی، به کوشش یعقوب توکلی، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۶، ص ۱۳۴.

۳. عبدالحسین مسعود انصاری.

نمایندگان پیمان سنتو در آنکارا از راست: نفر سوم نصیر عصار، دیرکل سنتو
و نفر ششم امیر شیلاتی فرد، سفیر ایران در ترکیه | ۱-۲۶۳۹-پ

خودشان داشته باشند همراه شود ولی ایران برخلاف انتظار در این راه خطرناک قدم گذاشت، همسایگی با ما را نادیده گرفت و خود را در دامان آمریکا انداخت. ... ما به تجهیز قوادر مرزهای خودمان احتیاجی نداریم و برای ما کافی است که چند موشک در مرزهای خودمان آماده داشته باشیم که اگر به ما حمله کردید ایران را نابود کنیم. ما گفته‌ایم و باز می‌گوییم که ما خیال نداریم به هیچ دولتی، به خصوص به هیچ کدام از همسایگان خودمان، تجاوز کنیم ولی اگر حمله کردید قانون جنگ حکم خواهد کرد که ما با تمام وسائلی که داریم بدون هیچ ترحمی نسبت به دیگران از خودمان دفاع کنیم. شما از جنگ با ما چه نتیجه‌ای خواهید برد و چرا باید ملت بزرگ و نجیب ایران قربانی مطامع یک مشت استفاده‌جو بشود؟^۴

نوسان روابط ایران و شوروی

روابط ایران و شوروی از جنگ جهانی دوم و بعد از آن همیشه متأثر از یک عامل

۴. مرکز اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۳ از همین مجموعه اسناد.

عمده یعنی رابطه غرب، به ویژه آمریکا، با شوروی بود. به تناسب تغییراتی که به دلایل مختلف از جمله تغییرات سیاسی داخلی اتحاد جماهیر شوروی و یا آمریکا در مناسبات شرق و غرب روی می‌داد سیاست خارجی ایران نیز تغییر می‌کرد. برای مثال در زمان استالین همیشه نظر شوروی تأثیرگذاری مستقیم در امور داخلی ایران و حضور و فعالیت همه‌جانبه در آن بود. تأسیس حزب توده از جمله این فعالیتها محسوب می‌شود. این حزب با اقدامات علنی از قبیل فرستادن نمایندگان به مجلس شورای ملی و با ائتلاف برای شرکت در کابینه و نیز توسل به اقدامات غیرعلنی به شکل نفوذ در ارتش و تشکیل کانونی از افسران توده‌ای فعالیت می‌کرد. این سیاست تا زمانی که روابط شرق و غرب بر پایه ستیز مستقیم و عدم مذاکره بود به قوت خود باقی ماند. ولی با مرگ استالین و روی کار آمدن گروهی به رهبری خروشچف که خواهان همزیستی مسالمت‌آمیز بین دو قطب عمده جهانی بودند این رویه با چرخشی صد و هشتاد درجه‌ای مواجه شد. همکاری شورویها با حکومت زاهدی و عدم همکاری آن با دکتر مصدق ریشه در همین تغییر رهبران شوروی داشت. حسن روابط شوروی با دولت زاهدی تا امضای توافقنامه مالی و مرزی ۱۳۳۳ ادامه یافت که اوج آن تحویل یازده تن طلای ایران بود.

بعد از امضای پیمان بغداد در سال ۱۳۳۳ و موضعگیری جدید آمریکا نسبت به منطقه خاورمیانه بر طبق دکترین آیزنهاور، رابطه شوروی و ایران رو به سردی و خصومت گرایید و حتی مسافرت هیئت پارلمانی ایرانی به شوروی در سال ۱۳۳۴ کمکی به حل آن نکرد. سفر شاه در سال ۱۳۳۶ به مسکو تا حدودی این بحران را فرو نشانید.

در پی کودتای عراق و سرنگونی حکومت سلطنتی آن کشور و ناتوانی پیمان بغداد در کمک مستقیم به رژیم عراق، کشورهای عضو و از جمله ایران تصمیم به عقد قرارداد جداگانه‌ای با آمریکا گرفتند که همین امر سرآغاز مرحله دوم تیرگی روابط شوروی و ایران بود. این تنش زمانی رو به آرامی نهاد که هر دو قدرت شرقی و غربی در پی وقایع خلیج خوکهای کوبا و استقرار موشکهای شوروی در کوبا، که به عقب‌نشینی شوروی در مقابل آمریکا انجامید، با هم کنار آمدند و همین موجب آن شد که در سال ۱۳۴۱ روابط ایران و شوروی با انتشار بیانیه‌ای از سوی ایران رو به گرمی و نزدیکی گذارد، و از آن زمان تا ظهور انقلاب اسلامی هر چند که این روابط دچار نوساناتی شد ولی در حد قابل قبولی ادامه داشت.

پیمان بغداد و امضای پیمان دفاعی دوجانبه ایران و آمریکا

پیمان بغداد - که بعد از خروج عراق از آن به ستو معروف شد - حلقه اتصال دو پیمان نظامی سیتو در شرق و ناتو در غرب بود و با این اتصال یک حصار در اطراف

ملاقات هیئت پارلمانی ایران با مقامات عالی‌رتبه شوروی در مسکو از راست: سناتور علامه وحیدی، علیقلی هدایت، موسی نقه‌الاسلامی، دکتر مجید آهی، حسن اکبر، خروشچف، عبدالحسین مسعود انصاری، مولوتف و مارشال ورشیلیف | ۱-۳۱۳۰-پ

شوروی کشیده شد. این پیمان در سال ۱۹۵۵ ابتدا بین عراق و ترکیه امضا شد و بعداً پاکستان، ایران و انگلستان به آن پیوستند.^۵ با این که این پیمان به ابتکار جان فاستر دالس وزیر خارجه آمریکا منعقد شده بود آمریکا بنا بر مصالحی، از جمله ناخرسندی کشورهای عرب خاورمیانه، از پیوستن رسمی به آن خودداری کرد و تنها به عنوان کشور ناظر در جلسات آن شرکت می‌کرد. این عهدنامه، برخلاف پیمان سعدآباد، که اساس آن بر عدم تجاوز به مرز کشورهای عضو و محترم شمردن حریم آنها بود، ایجاد تعهد متقابلی برای کشورهای همپیمان

۵. این پیمان در تاریخ ۲۴ فوریه ۱۹۵۵ در بغداد بین کشورهای ترکیه و عراق تحت عنوان «پیمان همکاری متقابل» به امضا رسید. پیمان بغداد یک مقدمه و ۸ ماده و ۲ نامه تفسیری دارد. طبق ماده ۵ پیمان بغداد، ورود به این پیمان برای کشورهای ذینفع در منطقه آزاد گذارده شده است. از همین راه، انگلستان در ۳۰ مارس ۱۹۵۵، پاکستان در ۲۳ سپتامبر ۱۹۵۵ و ایران در ۱۱ اکتبر همان سال وارد پیمان بغداد شدند. (غلامرضا علی‌بابایی، فرهنگ تاریخی سیاسی ایران و خاورمیانه، تهران، رسا، ۱۳۷۴، ص ۱۲۸ و ۱۲۹.)

می‌کرد و در صورت مورد حمله واقع شدن یک کشور سایر دول عضو به کمک کشور مورد حمله می‌شتافتند.

در آن زمان به علت اینکه هنوز موشک‌های قاره‌پیما تولید نشده بود و امکان ایجاد پایگاه‌های نظامی در کشورهای همجوار شوروی احتمال بروز خطر جدی برای شوروی را در پی داشت این کشور به شدت از خود واکنش نشان داد. با گذشت زمان و دادن تعهداتی از طرف ایران مبنی بر مخالفت با تأسیس پایگاه‌هایی از سوی کشورهای دیگر که امنیت شوروی را تهدید کند هرچند که شوروی باز ناخرسندی خود را پنهان نمی‌کرد ولی روابط اندک اندک به سوی بهبود می‌رفت. نقطه اوج این بهبود روابط، سفر شاه به شوروی به دعوت وارا شیلوف صدر هیئت رئیسه شورای عالی شوروی در سال ۱۹۵۶ بود. استقبال گرم و خوبی که در آن سال از شاه به عمل آمد حاکی از تلاش شوروی جهت کم کردن اتکاء ایران به آمریکا بود. وارا شیلوف در سخنان خود در فرودگاه مسکو به عدم مداخله شوروی در ایران اشاره می‌نماید و می‌گوید:

اقامت شما در اتحاد شوروی امکان خواهد داد یقین حاصل نمایید که دولت شوروی و ملل کشور ما صمیمانه مایل هستند که روابط بین ممالک ما روابط حسن همجواری و دوستی واقعی باشد. دولت شوروی استقلال و حاکمیت ایران را محترم می‌دارد و روش عدم مداخله در امور داخلی مملکت ایران را اکیداً رعایت می‌کند و مایل است در صلح و صفا با ایران زندگی کند و به نفع دو کشور همکاری نماید.^۶

ولی ایران به اندازه‌ای در گرداب رابطه با آمریکا فرو رفته بود که بعید به نظر می‌رسید که این چراغ سبز نشان دانه‌های شوروی چندان جاذبه‌ای برای شاه داشته باشد. رژیم شاه به عنوان هم‌پیمان بدون شرط آمریکا فاقد قدرت تصمیم‌گیری به نفع منافع ملی کشور بود. در اواخر دهه پنجاه میلادی با بروز جوّ جنگی بین اعراب و اسرائیل در خاورمیانه و سرخوردگی اعراب از قدرتهای غربی امکان نفوذ شوروی در این منطقه بیش از پیش احساس می‌شد. بدین لحاظ در ۵ ژانویه ۱۹۵۷ آیزنهاور رئیس‌جمهور آمریکا طرحی به کنگره ارائه کرد که برطبق آن آمریکا می‌بایست بیشتر از گذشته از حکومتها و استقلال کشورهای خاورمیانه در مقابل کمونیسم بین‌المللی حمایت کند. اما در واقع دکترین آیزنهاور برای جلوگیری از ایجاد کشورهای مستقل غربی، تضعیف و

۶. اقامت اعلیحضرت محمدرضا شاه پهلوی شاهنشاه ایران و علیاحضرت ملکه ثریا پهلوی. تهران، اداره مطبوعات سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، ۱۳۳۶، ص ۹.

سرکوب جنبش فلسطین و تقویت دولت اسرائیل بود. معذالک دکترین آیزنهاور مورد استقبال اعضای پیمان بغداد قرار گرفت.

با تصویب این برنامه در کنگره آمریکا، اعضای پیمان دفاعی بغداد، و خصوصاً ایران که در وضعیتی بحرانی به لحاظ اقتصادی قرار داشت، انتظار کمکهای بیشتری از جانب آمریکا داشتند. ولی آمریکاییان در این مورد توقعات ایرانیان را چندان برآورده نکردند. به طوری که تقریباً یک سال بعد که جان فاستر دالس وزیر خارجه آمریکا از ایران بازدید می‌کرد، حسین علاء در قالب سخنانی که نشان‌دهنده نارضایتی ایران از کمکهای آمریکا بود، این مطلب را عنوان کرد که شورویها به توسط پگوف سفیرشان قول کمکهای زیادی به ایران داده‌اند. وی در ادامه، وضعیت بد اقتصادی و تمایل ایران به ماندن در اردوگاه غرب را چنین بیان می‌کند:^۷

ورود شما به تهران و حضور شما [را] در اجلاس شورای پیمان نظامی بغداد در آنکارا - هرچند به عنوان ناظر - به فال نیک می‌گیرم و معتقدم که از سویی اهمیتی را که شما برای جایگاه استراتژیک کشور من در زنجیره دفاع در مقابل کمونیسم قائل هستید، منعکس می‌کند و از سوی دیگر وقوف شما را بر این امر نشان می‌دهد که ناتو at و سیتو at در پیمان بغداد به هم نزدیکتر خواهند شد و شاید خیلی بهتر باشد که آن را متو t بنامیم. ما همه با اشتیاق فراوان امیدواریم که مشارکت شما در کنفرانس آنکارا نمودار حضور رسمی شما در پیمان بغداد باشد... به رغم معضلات و مخاطراتی که ناشی از وجود مرز مشترک هزار مایلی بین ایران و اتحاد جماهیر شوروی است، ما مانند همیشه قویاً خواهان تحکیم مناسبات خود با آمریکا و دنیای غرب هستیم و مقاومت ما در مقابل نفوذ کمونیسم مانند همیشه قطعی و خستگی‌ناپذیر است... با وجود این، تحولات چشمگیری در اوضاع مشاهده می‌شود و آن تغییر سیاست همسایه شمالی ماست که پس از مرگ استالین چهره گشاده و برخورداردی [مطلوب] از خود نشان می‌دهد که شاید بتوان با نگرانی تمام آن را، بیش از حد، دوستانه تعبیر کرد... بدون تردید دولت و دستگاه اطلاعاتی ما با اغواگریهای شوروی گمراه نمی‌شوند، اما، مردم در مقابل تبلیغات هوشمندانه آنها بسیار تحت تأثیر قرار می‌گیرند؛ به شرق و غرب کشور خود می‌نگرند متوجه می‌شوند که کشورهای به ظاهر بی‌طرف کمکهای نظامی و اقتصادی بیشتری از مسکو دریافت می‌کنند، روز به روز قوی‌تر می‌شوند و به صورت عامل خطری برای ایران درمی‌آیند... همان‌طور که احتمالاً اطلاع دارید، بیشترین رقم هزینه کشور به تسلیحات نظامی اختصاص دارد. ما، به عنوان عضو پیمان بغداد، این ضرورت را نه

۷. این مذاکرات در تاریخ ۲۵ ژانویه ۱۹۵۸ (برابر با ۵ بهمن ۱۳۳۶) در تهران انجام گرفته است.

فقط در مورد امنیت خود بلکه امنیت متحدان و دوستانمان قلمداد می‌کنیم. در نتیجه از دوستان و همپیمانان خود می‌خواهیم که مسائل ما را درک کنند... آقای وزیر امور خارجه، امیدوارم از سخنان من به این نتیجه رسیده باشید که هیچ قصد سوءاستفاده نداریم اما احساس می‌کنیم که باید ضرورت این مسائل را در برابر دوست و متحد خود مطرح کنیم و معضلات و نیاز مبرم به رعایت مشکلات اساسی دوجانبه خود را ابراز داریم.^۸

با اینکه ایران از نتیجه رابطه‌اش با آمریکا و استفاده از مزایای آن چندان راضی به نظر نمی‌رسید و حتی اشاره به کمکهای شوروی به نوعی تلنگری به مقامات آمریکا محسوب می‌شد ولی شش ماه بعد از این ملاقات وزیران کشورهای پیمان بغداد که در اجلاس لندن شرکت کرده بودند در چهارچوب دکترین آیزنهاور مستقلاً با آمریکا پیمان دفاعی دوجانبه به امضا رساندند که برطبق آن هرگاه هر یک از کشورهای عضو پیمان مورد تجاوز کشور دیگری قرار می‌گرفت آمریکا با کمک نیروی نظامی به دفع تجاوز از آن کشور می‌پرداخت. بعد از اعلام بیانیه لندن، شورویها که به بهبود روابط با ایران امید داشتند به شدت نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند و اعتراض می‌کنند. این سرآغاز ارسال تذکاريه‌هایی از سوی شوروی و ارسال جوابیه‌هایی از ایران بود و سرانجام پگوف سفیر وقت شوروی به حالت اعتراض تهران را ترک می‌کند.

از سوی دیگر جنگ تبلیغاتی سنگینی نیز از جانب شوروی آغاز می‌شود که حتی موجب ناراحتی سفیر انگلیس در تهران می‌شود، و وی در ملاقاتی با حسین علاء اظهار می‌کند: «اقتضا دارد در رادیو ایران حقایق امور در مقابل دروغهای رادیو مسکو گفته شود تا مردم باور نکنند تبلیغات شوروی را. قصد روسها به هم زدن اوضاع داخلی ایران است و از هر عدم رضایت استفاده می‌نمایند. اگر سکوت اختیار کنیم بالاخره بعد از مدتی مردم باور خواهند کرد حرفهای غرض‌آمیز شورویها را.»^۹

این اعتراضات بی در پی چند ماهه تا ۹ بهمن ۱۳۳۷ ادامه می‌یابد و این در موقعی است که شورویها برای اینکه ایران را از امضای مقاوله‌نامه نظامی دوجانبه با آمریکا بازدارند پیشنهاد می‌کنند که پیمان عدم تعرض بلندمدت دوجانبه‌ای با ایران به امضا برسانند که برطبق آن مرزهای مشترک را تبدیل به منطقه‌ای امن برای هر دو کشور بنمایند. این پیشنهاد در آن موقعیت با استقبال ایران مواجه می‌شود. در تاریخ ۹ بهمن

۸. مرکز اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۹-۳۲-۷۵۳۳ ع.

۹. فرهاد رستم، «در وزارت دربار»، فصلنامه تاریخ معاصر ایران. سال اول، شماره دوم، (تابستان ۱۳۷۶).

۱۳۳۷ هیئتی به ریاست سیمیانوف معاون وزارت خارجه شوروی و پاولف رئیس اداره خاورمیانه وارد ایران می‌شوند و مذاکرات خود را با مقامات ایرانی آغاز می‌کنند. عمده اسناد معرفی شده در این بخش نیز بر محور این جلسات طولانی دور می‌زند که گویای نظرات روشن دو کشور می‌باشد. طرف ایرانی ضمن استقبال از پیشنهاد قبول چنین قراردادی امضای آن را مشروط به گنجاندن بندی در قرارداد می‌کند که متضمن لغو دو بند ۵ و ۱۰۶ عهدنامه مودت ۱۹۲۱، ایران و شوروی است. شوروی نیز قبول این پیشنهاد را با این شرط پذیرفت که ایران از پیمان بغداد خارج شود و از امضای قرارداد دوجانبه نظامی با آمریکا خودداری کند و مرزهای ایران به صورت تهدیدی برای شوروی نباشد. عبدالحسین مسعودانصاری سفیرکبیر وقت ایران در شوروی که آن زمان به علت تیرگی روابط در تهران به سر می‌برد در خاطرات خود در مورد کار هیئت شوروی چنین می‌نگارد:

۱۰. فصل پنجم و ششم عهدنامه مودت ایران و شوروی چنین است:

فصل پنجم:

طرفین معظمتین تقبل می‌نمایند که:

۱. از ترکیب و یا توقف تشکیلات و یا دستجات (گروپها) به هر اسم که نامیده می‌شوند و یا اشخاص منفرد که مقصود تشکیلات و اشخاص مزبوره مبارزه با ایران و روسیه و همچنین با ممالک متحده با روسیه باشد در خاک خود ممانعت نمایند و همچنین از گرفتن افراد قشونی و یا تجهیزات نفرات برای صفوف قشون و یا قوای مسلحه تشکیلات مزبوره در خاک خود ممانعت نمایند.
۲. به کلیه ممالک و یا تشکیلات، قطع نظر از اسم آن تشکیلات، که مقصودشان مبارزه با متعاهد معظم باشد نباید اجازه داده شود که به خاک هر یک از طرفین معظمتین متعاهدتین تمام آنچه را که ممکن است بر ضد متعاهد دیگر استعمال شود وارد نموده و یا عبور دهند.
۳. با تمام وسائلی که به آن دسترسی باشد از توقف قشون و یا قواء مسلحه مملکت ثالث دیگری در صورتی که احتمال برود توقف قوای مزبوره باعث تهدید سرحدات و یا منافع و یا امنیت متعاهد معظم دیگری شود باید در خاک خود و متحدین خود ممانعت نمایند.

فصل ششم

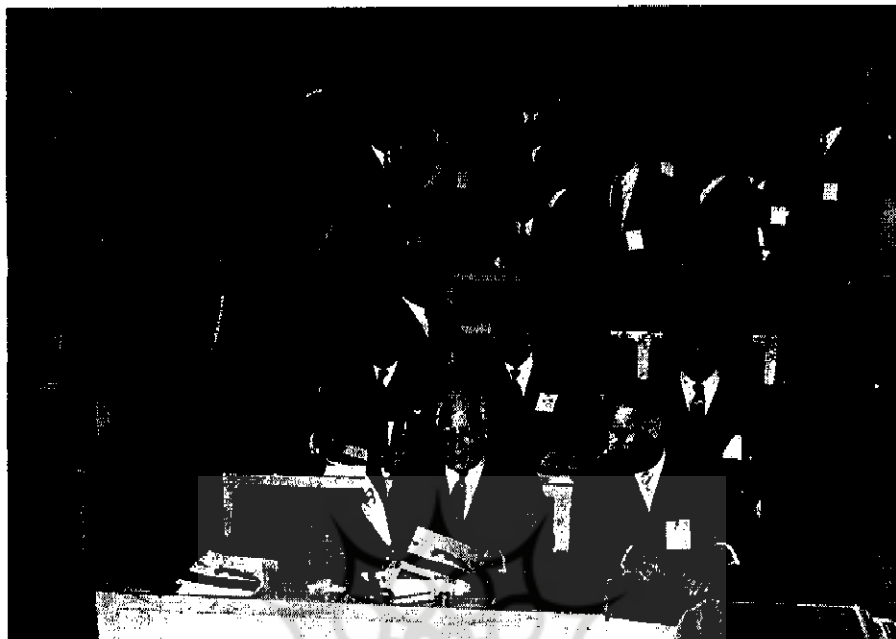
طرفین معظمتین متعاهدتین موافقت حاصل کردند که هرگاه ممالک ثالثی بخواهند به وسیله دخالت مسلحه سیاست غاصبانه را در خاک ایران مجری دارند، یا خاک ایران را مرکز حملات نظامی بر ضد روسیه قرار دهند و اگر ضمناً خطری سرحدات دولت جمهوری اتحاد شوروی روسیه و یا متحدین آن را تهدید نماید و اگر حکومت ایران پس از اخطار دولت شوروی روسیه خودش نتواند این خطر را رفع نماید دولت شوروی حق خواهد داشت قشون خود را به خاک ایران وارد نماید تا اینکه برای دفاع از خود اقدامات لازمه نظامی را به عمل آورد. دولت شوروی روسیه متعهد است که پس از رفع خطر بلادرنگ قشون خود را از حدود ایران خارج نمایند.

طرف شوروی بعد از دو هفته معطلی عاقبت قبول کرد که مواد ۵ و ۶ عهدنامه مودت بین ایران و شوروی مورخه ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ ملغی شده اعلام گردد ولی شرطشان برای این کار این بود که ما از امضای قرارداد دوجانبه دفاعی با آمریکا صرف نظر نماییم و برای [ما] این کار نظر به تعهدی که طبق اعلامیه شورای وزیران خارجه کشورهای عضو پیمان دفاعی بغداد (ستو) کرده بودیم امکان پذیر نبود و روی همین اصل جریان مذاکرات هیئت ایران و شوروی برای عقد قرارداد دوستی و عدم تجاوز با شکست مواجه گردید و هیئت شوروی با اوقات تلخی و ناراحتی و تهدید تهران را ترک گفت.^{۱۱}

هفت روز بعد (۲۸ بهمن ۱۳۳۷) خروشچف طی نطقی در پارلمان شوروی رژیم شاه را به باد حمله گرفت و گفت قرارداد او با آمریکا خاک ایران را مبدل به یک پایگاه نظامی آمریکایی خواهد کرد و شاه ایران را عروسک آمریکاییها نامید. در این زمان تسلیغات پردامنه‌ای از جانب شورویها و متقابلاً ایران بر ضد شورویها آغاز شده بود. دولت ایران که پایبندی خود را به پیمان بغداد و اعلامیه لندن اعلام داشته بود به پشتیبانی آمریکا از خود اعتقادی راسخ داشت، بدین لحاظ در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۳۳۷ سرلشکر حسن ارفع سفیر ایران در ترکیه به نمایندگی از جانب ایران با فلچر وارن سفیر آمریکا در ترکیه به نمایندگی از دولت آمریکا، موافقتنامه دوجانبه ایران و آمریکا را امضا کردند. این قرارداد به گونه‌ای بود که کشورهای پیمان بغداد، تحت‌الحمایگی ضمنی آمریکا برای خود را می‌پذیرفتند. نتیجه عملی چنین قراردادی این بود که وزارت خارجه ایران در مهر ۱۳۳۸ ضمن ارسال نامه‌هایی مشابه و رسمی به سفارتخانه ایران در واشنگتن و چند سفارتخانه مهم دیگر ایران، از این سفارتخانه‌ها می‌خواهد در موقع خطر که ایران در معرض تصرف کشور ثالث - شوروی - قرار گرفته است با تسلیم این نامه‌ها به دولت آمریکا از آن دولت بخواهند که با قوای نظامی به کمک ایران بیاید. متن نامه چنین است:

نظر به اینکه خاک ایران مورد تجاوز قرار گرفته و تمامیت و استقلال کشور ایران در خطر است برطبق ماده یک موافقتنامه همکاری بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت کشورهای متحد آمریکا که در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۳۳۷ در آنکارا به امضاء رسیده سفارت کبرای شاهنشاهی در ... به موجب مأموریتی که از طرف دولت متبوع خود

۱۱. عبدالحسین مسعودانصاری. زندگانی من و نگاهی به تاریخ سیاسی ایران و جهان. تهران، ابن‌سینا، ۱۳۵۳. ج ۵، ص ۱۹۸.

اجلاس وزرای پیمان ستو؛ از راست ردیف جلو: منوچهر اقبال، علیقلی اردلان؛ ردیف دوم: سرلشکر نیمور بختیار، سرلشکر نادر باتمانقلیچ، سرلشکر حسن ارفع وردیف سوم: امیرعباس هویدا | ۲۹۴۶-۴ |

دارد دخالت فوری نیروهای نظامی کشورهای متحد آمریکا را برای دفاع از حقوق و تمامیت و استقلال ایران تقاضا می‌نماید.^{۱۲}

خروشچف مجدداً سخنرانی شدیدی بر ضد شاه ایراد کرد و گفت: «شاه ایران از ملت خود می‌ترسد و لذا برای حفظ خود با آمریکاییها قرارداد می‌بندد ولی نمی‌داند هیچ نیروی خارجی کسی را از دست ملت خویش نجات نخواهد داد.^{۱۳} با گذشت زمان، ادامه این وضع برای هر دو کشور خالی از اشکال نبود. از سوی دیگر با تولید موشکهای قاره‌پیما که قادر بودند هر نقطه از جهان را هدف خود قرار دهند، اهمیت سنتی ایجاد پایگاههای آمریکایی در نزدیکی مرزهای شوروی رو به ضعف و کاهش نهاد. در سال ۱۳۴۱ ایران با ارسال یادداشتی به سفارت شوروی در تهران بر دوستی خود با شوروی و عدم ایجاد پایگاه موشکی سایر دول بر ضد شوروی تأکید

۱۲. سند شماره ۹ از همین مجموعه اسناد.

۱۳. باقر عاقلی. روزشمار تاریخ ایران از مشروطه تا انقلاب اسلامی. تهران، نشر گفتار، ۱۳۷۰، ج ۲، ص ۹۶.

می‌کند و همین مسئله سردی روابط را به سمت گرم شدن می‌برد. در سالهای بعد شاهد نزدیکی بیشتر ایران و شوروی هستیم. تأسیس کارخانه ذوب آهن و یا مشارکت در کارخانه‌های ماشین‌سازی و تأسیس نیروگاههای برق و حتی فروش سلاحهای جنگی به ایران و فروش گاز از جانب ایران بخشی از ارتباط نزدیک و محتاطانه این دو کشور همسایه است.

□ □ □

رقابت آمریکا و شوروی علاوه بر اینکه هزینه‌های هنگفتی بر بودجه نظامی دو کشور متخاصم می‌افزود، گرد و غبار ناشی از آن نیز به چشمان کشورهای ضعیف‌تری که همسایه و یا متأثر از این دو بودند، می‌رفت.

کشوری چون ایران که بعد از جنگ جهانی دوم در اوج افلاس و فلاکت قرار داشت و به سبب کودتای ۲۸ مرداد از زیر نفوذ سنتی انگلیس به سایه قدرتی نوخاسته چون آمریکا پناه برده بود، ناگزیر در محاسبات سیاسی آمریکا - با توجه به نزدیکی و طولانی بودن مرزهایش با شوروی - در موقعیتی مهم و حساس جای می‌گرفت، به تناوب مورد کشمکش و فشار این دو قدرت واقع می‌شد. از یک سو شوروی تهدید می‌کرد و از سوی دیگر آمریکا به عنوان مدعی جای پای خود را محکم‌تر می‌ساخت. آنچه که از این رهگذر نصیب ایران می‌شد جز مخارج سنگین تسلیحاتی و کاستن از رفاه مردم و عقب افتادن امور زیربنایی چیزی دیگر نبود. علاوه بر مسائل مالی و اقتصادی باید مصائب معنوی ناشی از این بحران را مهم‌تر تلقی کرد. فرسایش روحی مردم که سالهای طولانی فضای تهدید را بر کشور احساس می‌کردند از سویی و از بین رفتن استقلال سیاسی کشور به دلیل وابستگی به یکی از دو بلوک قدرت از سوی دیگر از جمله مسائلی هستند که ملت ایران به آسانی نمی‌تواند فراموش کند.

چهارده سندی که در این مجموعه چاپ شده اسناد برگزیده از پرونده اردشیر زاهدی است. سند اول که مفصل‌ترین سند این مجموعه است شامل مذاکرات طولانی هیئت اعزامی از شوروی به ریاست سیمیانوف با مقامات ایرانی است. این مذاکرات حاصل ده روز اقامت هیئت شوروی در ایران برای امضای قرارداد عدم تجاوز و دوستی بین دو کشور بود که منجر به نتیجه‌ای نشد و شورویها ناموفق به کشور خود بازگشتند.

نه سند بعدی (۱۰-۲) مشتمل بر اسنادی است که حاکی از نوسانات سیاسی میان ایران و شوروی در سال ۱۳۳۸ می‌باشد که مطالب آن نشانگر مخالفت سران شوروی با امضای موافقتنامه نظامی، دفاعی ایران و آمریکا است. سه سند بعدی (۱۳-۱۱) مکاتبات مقامات ایرانی با لی‌لین مشاور حقوقی ایران در آمریکا است و محتوای آن رایزنی در مورد مواد قرارداد عدم تجاوز ایران و شوروی و مضار و منافع آن برای ایران می‌باشد.

نهایتاً سند چهاردهم سندی است که مفاد آن دلالت بر تعهد ایران بر مجوز ندادن برای استقرار پایگاه موشکی بر ضد شوروی به کشور ثالث می‌کند.

[۱]

اسنادی از مذاکرات ایران و شوروی درباره قرارداد دوستی و عدم تجاوز بین دولتین بهمن ۱۳۳۷

سیاست دولت شاهنشاهی با همه ملل جهان، خاصه همسایگان، همواره بر محور مسالمت و صلح دوستی قرار داشته و این دولت| مخصوصاً مایل بوده است روابط دوستی و سیاسی و علایق فرهنگی و اقتصادی خود را با دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی بسط و توسعه دهد و هرگونه مانعی از آن که در این راه موجود است از میان بردارد. این نیت خیر از طرف ایران در هر موقع و به هر مناسبت اعلان و اظهار شده و کمال علاقه به کار رفته است که همسایه بزرگ ما از ناحیت ایران مطمئن و خاطر آسوده باشد.

چون اولیای دولت اتحاد جماهیر شوروی هم از این نیت دولت ایران همواره حسن استقبال می‌نمودند اخیراً بین وزارت امور خارجه و سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در تهران مذاکرات تازه‌ای جریان یافت و در این مذاکرات به نظر رسید که بهترین وسیله رفع شبهات و ازدیاد مودت موجود فیما بین و بهبود روابط دو کشور انعقاد یک قرارداد دوستی و عدم تجاوز است که با وضع امروز جهان و منشور ملل متحد سازگار باشد و براساس احترام متقابل و تساوی حقوق استوار بوده موجب امنیت و اطمینان خاطر اولیای دو کشور از یکدیگر باشد.

تفصیل این اجمال آنکه در ماه ژوئیه گذشته یعنی در مرداد ماه که شورای وزیران پیمان بغداد در لندن تشکیل شد دولت امریکا در اعلامیه مشترکی که به امضای نمایندگان پنج دولت (ایران، پاکستان، ترکیه، انگلستان و امریکا) رسیده است اعلام داشت که حاضر است تعهدات دفاعی و همکاری اقتصادی دول عضو پیمان را به صورت موافقتنامه‌های دوجانبه‌ای با هر یک از دول مسلمان عضو پیمان بغداد قبول نماید و در پیرو آن طرح موافقت‌نامه‌ای در اواخر مهرماه گذشته (اکتبر) تسلیم داشتند که مورد مطالعه قرار گرفت.

مصادف با همین ایام با آنکه مقامات دولت اتحاد جماهیر شوروی در موقع صدور اعلامیه لندن در بدو امر اظهارای| نمودند ولی بعد از چندی ناگهان یک نوع مخالفت و وحشت شدیدی از انعقاد چنین قراردادی ابراز داشتند، که از جریان یادداشت

شدیدالضحی که در نهم آبان ماه گذشته به دولت شاهنشاهی تسلیم نمودند و جواب قطعی و صریحی که دولت ایران در تاریخ هفدهم آبان ماه داده است همه اطلاع دارند. در آن جواب، دولت شاهنشاهی ایران صراحتاً به دولت شوروی اعلام نمود که در عین حال که خاک ما مبدأ حمله و تجاوز بر علیه دولت شوروی نخواهد شد در امور خود آزاد و مستقل است و با هر دولتی که بخواهد، هر گونه عهدنامه‌ای که با منشور ملل متحد مابینت نداشته باشد منعقد می‌نماید.

بعد از این جریان مذاکراتی بین مقامات دولت شاهنشاهی و دولت جماهیر شوروی صورت گرفت که طی آن طرفین تمایل خود را به مزید حسن روابط و یافتن طرقی برای مزید مودت و رفع شبهات اظهار نمودند. این مذاکرات منجر شد به تذکریه‌ای که دولت اتحاد جماهیر شوروی در تاریخ هفتم دی ماه گذشته تسلیم دولت ایران نمود و این بار با لحن دوستانه اعلام نمودند که برای تضمین امنیت منطقه خاورمیانه بالاخص ایران حاضرند با دولت شاهنشاهی داخل مذاکره دوستانه شوند و اظهار امیدواری کردند که دولت شاهنشاهی برای مطالعه طرق بهبود روابط دو کشور با مقامات شوروی همکاری نمایند.

چون دولت شاهنشاهی همواره طالب همین همکاری و دوستدار صلح و سلم با همسایگان به خصوص همسایه شمالی خود بوده است به مقامات شوروی اظهار نمود که برای هرگونه مذاکره‌ای که برای تأمین صلح مفید باشد آماده خواهد بود. بعد از چند روز به طور غیررسمی طرحی از طرف مقامات شوروی به دست دولت ایران رسید دایره به انعقاد یک قرارداد دوستی و عدم تجاوز طویل‌مدت بین ایران و شوروی که متن آن ذیلاً درج می‌شود.

متن طرحی که به طور غیررسمی از طرف شوروی به دست دولت ایران می‌رسد

موافقتنامه

دولتین معظمین ایران و اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نظر به روابط محکم طبیعی و دوستی صمیمانه [ای] که بین آنها موجود می‌باشد و برای اجتناب از هرگونه پیشامدی که ممکن است در آتی موجب سوء تفاهمی بین مملکتین گردد تصمیم گرفتند به جای مواد ۵ و ۶ عهدنامه دوستی بین دولتین ایران و اتحاد جماهیر شوروی مورخ ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ و عهدنامه تأمینیه بی‌طرفی بین دولتین مورخ اول اکتبر ۱۹۲۷ این موافقتنامه را بین خود منعقد نمایند و نمایندگان مختار خود را ...

نمایندگان مختار مزبور پس از ارائه اعتبارنامه‌های خود که موافق قاعده و ترتیبات لازمه بود در مراتب ذیل توافق حاصل نمودند:

ماده ۱

هر یک از طرفین متعاهدتین متعهد می‌شود که از حمله و تجاوز به خاک طرف مقابل در هر حالی و به هر عنوانی و یا از وارد کردن قوای مسلحه خود به خاک طرف مقابل خودداری نماید.

ماده ۲

هر یک از طرفین متعاهدتین متعهد می‌شود که با هیچ دولت ثالثی قرارداد و پیمانی که بر علیه طرف مقابل باشد منعقد ننماید.

تبصره: سفیر شوروی می‌خواهد این ماده این‌طور نوشته شود:

هیچ یک از طرفین متعاهدتین قرارداد سیاسی و نظامی با دولت ثالثی که مخلّ منافع یکی از طرفین باشد و با منظور عقد این موافقتنامه مغایرت داشته باشد منعقد نخواهد نمود.

ماده ۳

چنانچه در جریان حوادث پیشامدهایی سبب سوء تفاهمی گردد طرفین متعاهدتین متعهد می‌شوند فقط با روشهای مسالمت‌آمیز این اختلافات را بین خود حل نمایند.

ماده ۴

این موافقتنامه باید به تصویب برسد و مبادله تصویب‌نامه‌ها در شهر به عمل خواهد آمد.

ماده ۵

مدت اعتبار این موافقتنامه سی سال خواهد بود.

ماده ۶

این موافقتنامه به زبان روسی و فارسی تنظیم شده و هر دو متن سندیت دارند.

ماده ۷

این موافقتنامه در دفتر سازمان ملل متحد به ثبت خواهد رسید.

□ □ □

سفیر شوروی می‌خواهد که در مقدمه در عوض به جای عهدنامه تأمینیه ۱۹۲۷ نوشته شود در تکمیل عهدنامه تأمینیه ...

دولت شاهنشاهی به این امید که بعد از امضای این موافقتنامه طرفین نسبت به یکدیگر خیالشان راحت می‌شود و مردم ایران می‌توانند فارغ‌البال به آبادی و عمران و بهبود اوضاع اقتصادی خود مشغول باشند این طرح را با حسن قبول تلقی کرد و روی

همین اصول زمینه عهدنامه مودتی برای تکمیل عهدنامه تأمینیه منعقد در ۱۹۲۷ که مورد احترام می‌باشد تهیه کرد که متن طرح مزبور به قرار ذیل است:
 طرحی که در نوزدهم ژانویه ۱۹۵۹ به جناب آقای سفیرکبیر شوروی تسلیم شده است
 اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران

و هیئت رئیسه شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی
 نظر به روابط محکم طبیعی و دوستی صمیمانه که بین دولتین معظمین ایران و اتحاد
 جماهیر شوروی سوسیالیستی موجود می‌باشد و برای اجتناب از هر گونه پیشامدی که
 ممکن است در آینده موجب سوء تفاهمی بین مملکتین گردد و نظر به اینکه طرفین
 معتقدند بعضی از مواد قرارداد ۱۹۲۱ موجود بین دولتین از جمله فصول ۵ و ۶ آن در
 شرایط خاصی که موقع انعقاد آن موجود بود تنظیم یافته و با اوضاع و احوال فعلی دیگر
 وفق نمی‌دهد و نیز به منظور تکمیل عهدنامه تأمینیه ۱۹۲۷ موجود بین دو کشور و
 همچنین کمک به حفظ صلح و امنیت جهان و با توجه به مقررات منشور ملل متحد
 تصمیم به انعقاد یک عهدنامه مودت و عدم تجاوز گرفتند و بدین منظور نمایندگان
 تام‌الاختیار خود را به این شرح تعیین نمودند:

اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران

جناب آقای.....

هیئت رئیسه شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

جناب آقای.....

نمایندگان مختار مذکور پس از مبادله اختیارنامه‌های خود که در کمال صحت و اعتبار
 بود در مواد زیر توافق نمودند:

۱. هر یک از طرفین معظمتین متعهدتین تعهد می‌نمایند که در هیچ ائتلافی علیه
 مصونیت برزی و بحری و هوایی و یا ضد استقلال و تمامیت طرف معظم متعهد دیگر
 شرکت ننمایند.

۲. هر یک از طرفین معظمتین متعهدتین متعهد می‌شوند که از هر گونه حمله و
 تجاوز مستقیم و غیرمستقیم به کشور طرف متعهد دیگر در هر حال و هر صورتی از
 وارد کردن نیروی مسلح خود به کشور طرف متقابل خودداری نمایند.

۳. برداشته شد.

۴. هیچ یک از مقررات این عهدنامه نمی‌تواند با تعهداتی که هر یک از طرفین
 در نتیجه تعهداتی که طبق اصول سازمان ملل و با عضویت در مؤسسات وابسته به آن به

عهده دارند و یا به عهده خواهند گرفت مغایرت داشته باشد.

۵. طرفین متعاهدتین تعهد می‌نمایند که هرگونه اختلافی که در اجرای قرارداد بین آنها پیش آید و از طرق عادی سیاسی در مدت مناسبی فیصله نیابد از طریق مسالمت‌آمیز از جمله داوری حل و فصل نمایند.

ترتیب داوری و تعیین داورها در پروتکل جداگانه‌ای تعیین خواهد شد.

۶. به منظور تحکیم روابط اقتصادی فی‌مابین طرفین معظمین متعاهدین موافقت می‌نمایند که قراردادهایی در زمینه امور اقتصادی بازرگانی و بحریمایی بین خود منعقد سازند.

۷. این عهدنامه در دبیرخانه سازمان ملل متحد به ثبت خواهد رسید.

۸. این عهدنامه طبق قوانین اساسی طرفین به تصویب رسیده و بلافاصله پس از مبادله اسناد مصوبه که در شهر مسکو به عمل خواهد آمد به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

۹. این عهدنامه برای مدت سی سال بین طرفین منعقد می‌گردد و اگر یک سال قبل از انقضای این مدت یکی از طرفین قصد خود را دائر به [عدم] فسخ آن به طرف دیگر اطلاع دهد بخودی خود برای مدت نامعلومی تمدید خواهد شد در این صورت هرگاه یکی از طرفین مایل به فسخ عهدنامه باشد باید قصد خود را یک سال قبل به طرف دیگر اعلام دارد.

این عهدنامه در دو نسخه به زبانهای فارسی و روسی تنظیم گردیده و هر دو متن متساویاً معتبر خواهد بود.

بنا علی‌هذا نمایندگان مختار طرفین این عهدنامه را امضا و به مهر خود ممهور ساختند.

تهران

به تاریخ

از طرف دولت شاهنشاهی ایران از طرف دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

□ □ □

جناب آقای پگوف سفیرکبیر اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در تاریخ از وزیر امور خارجه ایران ملاقات کرد و اطلاع داد که دولت متبوع او از وصول طرح پیشنهادی ایران اظهار مسرت نموده و با اصول آن موافق است ولی چون این طرح اساسی و برای مدتی طولانی است باید درباره آن مطالعه بیشتری بشود و پاسخ رسمی دولت شوروی نیز به زودی خواهد رسید. اینک متن اظهارات آقای پگوف:

اظهارات جناب آقای سفیرکبیر دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به جناب آقای وزیر امور خارجه ایران در مورد طرحی که از طرف دولت شاهنشاهی روز ۲۹ دی ماه تسلیم گردیده بود:

مسکو طرح پیشنهادی را به طور مثبت و با کمال مسرت تلقی نموده و سفیرکبیر مأمور است که [به] وزیر امور خارجه رسماً اعلام دارد که مسکو از این باب خوشوقت است و با نهایت امتنان با این پیشنهاد برخورد کرده است.

در مورد یک قراردادی که باید در مدت سی سال مبنای روابط ایران و شوروی قرار گیرد و یک تحول بسیار مهمی را در روابط دو کشور به وجود خواهد آورد باید مطالعات عمیقی بشود ولی تصور نمی‌رود که مطالبی باشد که بحث ایجاد کند و موجب تأخیر در انعقاد بشود و اگر چنین بود چنین نظر مثبت و مسرت‌آمیزی ابراز نمی‌شد و سفیرکبیر اظهار داشت امیدوار است که جواب مسکو در [از] چند روز تجاوز نکند. سفیر کبیر اختیار مذاکره دارد و به مجرد وصول نظر قطعی مسکو نسبت به همه مواد پیشنهادی اختیار امضای خواهد داشت.

در تاریخ هفتم بهمن ماه (۲۷ ژانویه) سفیرکبیر شوروی به وزیر امور خارجه شاهنشاهی اطلاع داد که چون موضوع عقد قرارداد دوستی و عدم تجاوز به مدت طولانی بسیار مهم است و در تاریخ روابط دو کشور تحولی ایجاد خواهد کرد شایسته است که یا هیئتی از طرف دولت شوروی به ایران اعزام گردد و هیئتی از طرف دولت شاهنشاهی ایران به مسکو عزیمت نماید.

دولت شاهنشاهی موافقت نمود که هیئتی به تهران آمده مطالب خود را اظهار بدارند در نتیجه یک هیئت از طرف شوروی به ریاست جناب آقای ولادیمیر سیمیانوف قائم‌مقام وزیر امور خارجه و عضویت آقایان الکسی پاولف رئیس اداره خاورمیانه و نیکلایف معاون اداره حقوقی وزارت امور خارجه شوروی روز پنجشنبه نهم بهمن ماه (۲۹ ژانویه) ساعت یازده صبح به تهران وارد شدند. این هیئت عصر همان روز از وزیر امور خارجه شاهنشاهی دیدن نمودند و روز جمعه دهم بهمن ماه مذاکرات به طور رسمی آغاز گردید.

هیئت شوروی در اولین جلسه مذاکره طرح متقابلی تسلیم دولت شاهنشاهی نمود و برخلاف انتظار و مذاکرات قبلی مفاد آن با منظور اصلی دولت شاهنشاهی مغایر و متفاوت بود و در آن درباره دو ماده باطله منسوخه پنج و شش قرارداد مودت مورخ فوریه ۱۹۲۱ ابدأ ذکری به میان نیامده بود. ولی در آن پیشنهاد کرده بودند که ایران

صریحاً تعهد نماید خاک او پایگاه نظامی دولت ثالثی نخواهد شد و همچنین قوای مسلح بیگانه را هم به منظور تهدید امنیت شوروی به خاک ایران راه نخواهد داد. اینک متن طرح متقابل شوروی:

متن طرح متقابل دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی
که روز دهم بهمن ماه جاری به دولت ایران تسلیم نمودند
قرارداد مودت عدم تجاوز و همکاری بین اتحاد جماهیر
شوروی سوسیالیستی و ایران

هیئت رئیسه اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران نظر به علاقه و میلی که دارند که روابط دوستانه و قدیمی موجوده بین اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و ایران بیش از پیش تحکیم و توسعه یابد، و با اظهار رضایتمندی متقابل خود به مناسبت حل مسائل مرزی و مالی که در انعقاد موافقتنامه بین جماهیر شوروی و ایران مورخه دوم ماه دسامبر ۱۹۵۴ و قرارداد چهارده ماه می ۱۹۵۷ انعکاس پیدا کرده است، و با میلی که دارند که به حفظ صلح و امنیت در تمام دنیا کمک بکنند و به پیروی از مقررات منشور سازمان ملل متحد، تصمیم گرفتند که این قرارداد را منعقد سازند و به این منظور نمایندگان مختار خود را هیئت رئیس شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی..... اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران که بعد از مبادله اختیارنامه‌های خود که در کمال صحت و اعتبار دیده شد در مواد زیر موافقت حاصل نمودند:

ماده ۱

طرفین معظمین [معظمین] متعاهدین با روح همکاری صمیمانه و حسن تفاهم نسبت به یکدیگر روابط دوستانه بین جماهیر شوروی و ایران را براساس اصول احترام متقابل تمامیت ارضی، مصونیت، عدم تجاوز، عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر، تساوی حقوق، و منافع مشترک استوار خواهند ساخت.

ماده ۲

طرفین معظمین متعاهدین اعلام می‌دارند که از تهدید به زور و اعمال زور و همچنین از هر نوع عملیات تجاوزکارانه بر علیه یکدیگر خودداری خواهند کرد.

ماده ۳

هر یک از طرفین متعاهدین متعهد می‌شود که نه عملاً و نه رسماً در ائتلافات سیاسی و یا در موافقت‌هایی که بر ضد امنیت طرف معظم دیگر در خشکی، در دریا، و در هوا

باشد- و همچنین برعلیه تمامیت و استقلال و مصونیت او باشد شرکت ننماید.

ماده ۴

هر یک از طرفین معظمین متعاهدین متعهد می‌شود که به کشورهای ثالثی حق استفاده و همچنین احداث و دارا بودن پایگاههای نظامی و فرودگاهها در خاک خود ندهد و متعهد می‌شود که اجازه ندهد که در خاک او نیروی نظامی هر کشور ثالث دیگری استقرار یابد.

ماده ۵

به منظور حفظ مناسبات دوستانه و حسن همجواری هر یک از طرفین متعاهدتین برعهده خود می‌گیرد که اقدام نماید که از هرگونه تبلیغات خصمانه در مطبوعات و یا به وسیله رادیو برعلیه طرف معظم متعاهد دیگر جلوگیری بنماید و همچنین در خاک خود اجازه ندهد که این قبیل تبلیغات از طرف کشورهای ثالثی صورت بگیرد.

ماده ۶

طرفین معظمتین [معظمین] متعاهدتین به پیروی از قرارداد بازرگانی و دریانوردی شوروی و ایران مورخ ۲۵ مارس ۱۹۴۰ برای توسعه بیشتر مناسبات اقتصادی و تجارتنی اتحاد شوروی و ایران کوشش به عمل خواهند آورد.

ماده ۷

دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به منظور عملی شدن همکاری در توسعه اقتصاد ملی ایران، به خصوص توسعه صنایع کشاورزی و همچنین تأسیسات آبیاری و تولیدی قوه برق و امور عمرانی مربوط به نقلیه، حاضر است به ایران کمک کند که شرایط فنی و مالی آن را طرفین با هم قرار خواهند گذاشت.

ماده ۸

طرفین معظمین متعاهدتین همکاری خودشان را در رشته‌های فرهنگی، علمی، ورزشی و جهانگردی و همچنین بهداشتی، دامپزشکی، مبارزه با آفات نباتی از هر جهت تحکیم و توسعه خواهند داد. به این منظور طرفین معظمتین [معظمین] متعاهدتین موافقتنامه‌های مربوطه را با یکدیگر منعقد خواهند ساخت.

ماده ۹

کلیه مسائل مورد اختلاف که بین طرفین معظمتین [معظمین] متعاهدتین به وجود آید فقط به وسایل مسالمت‌آمیز با روح حسن تفاهم عادلانه از طریق مذاکره و وسایل دیگر که منشور سازمان ملل برای حل اختلافات پیش‌بینی کرده حل خواهد شد.

ماده ۱۰

هیچ یک از مقررات قراردادهایی که هر یک از طرفین معظمین [معظمین] متعاهدتین با کشورهای ثالثی منعقد سازند نباید با تعهداتی که آنها طبق این عهدنامه به عهده گرفته‌اند مغایرت داشته باشد.

ماده ۱۱

این قرارداد در دبیرخانه سازمان ملل متحد طبق ماده ۱۰۲ منشور سازمان ملل به ثبوت رسید.

ماده ۱۲

این قرارداد طبق قوانین اساسی طرفین معظمین [معظمین] متعاهدتین به تصویب خواهد رسید و بلافاصله پس از مبادله اسناد مصوبه که در شهر انجام خواهد گرفت به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

قرارداد برای مدت سی سال منعقد می‌شود و اگر یک سال قبل از انقضاء این مدت هیچ کدام از طرفین معظمین متعاهدتین میل خود را دایر بر فسخ اعتبار آن اعلام نکنند قرارداد به خودی خود برای مدت نامعلومی تمدید خواهد شد. در این صورت اگر یکی از طرفین معظمین متعاهدتین مایل به فسخ قرارداد باشد باید قصد خود را راجع به این موضوع به طرف معظم متعاهد دیگر اعلام دارد و قرارداد بعد از انقضاء مدت یکسال از این اعلام از اعتبار خود ساقط خواهد شد.

بنا علی‌هذا نمایندگان طرفین معظمین متعاهدتین این قرارداد را امضا و به مهر [مهر] خود ممهور ساختند.

این قرارداد در شهر در تاریخ در دو نسخه به زبانهای روسی و فارسی تنظیم یافته. ضمناً هر دو متن دارای اعتبار متساوی هستند.

از طرف هیئت رئیسه شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی
از طرف اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران

□ □ □

در مذاکراتی که روز دوازدهم بهمن ماه (اول فوریه) صورت گرفت وزیر امور خارجه از اینکه در طرح پیشنهاد دولت جماهیر شوروی نظرات ایران ملحوظ نگشته است اظهار تأسف نمود و صریحاً اظهار داشت که اگر ابطال دو ماده ۵ و ۶ قرارداد ۱۹۲۱ صریحاً در این موافقتنامه ذکر نشود دولت شاهنشاهی حاضر به ادامه مذاکرات نیست.

آقای وزیر امور خارجه بعد از پایان اظهارات خود متن کتبی آن را هم تسلیم آقای سیمیانوف نمود ولی مشارالیه بعد از مشاوره با همکاران خود آن را غیرقابل قبول دانسته

و مسترد داشت. اینک صورت مذاکرات:

بیانات وزیر امور خارجه^{۱۴}

صورت مذاکرات روز ۱۲ بهمن ماه ۱۳۳۷ در وزارت امور خارجه

من پنهان نمی‌کنم که در مذاکراتی که دیروز انجام شد به سهم خودم که وزیر خارجه هستم متأثر شدم زیرا ما یک مذاکراتی را که با کمال صمیمیت با آقای پگوف سفیر کبیر شروع کرده بودیم و آن مذاکرات صمیمانه ما منجر به تذکاریه ۲۸ دسامبر شد و بعد از آن باز طبق مذاکراتی که شد اقداماتی کردیم و خوشوقتیم که آن اقدامات مؤثر واقع شد و آن هم منتج به تسلیم پیشنهادهای ما شد. و من تصور نمی‌کردم که پیشنهاد ما با پیشنهاد متقابلی مواجه شود و تصور می‌کردم که پیشنهادهای ما تماماً قبول گردد و به خصوص اسباب تأسف و تعجب^{۱۵} است که در طرح متقابل شوروی اشاره‌ای به مواد ۵ و ۶ نشده در صورتی که آن مواد محور اساس مذاکرات ما بود و حالا این امر باعث شده است که طرف ایران این حق را برای خود ملحوظ بدارد که در پیشنهادی که کرده تجدیدنظر نماید و از این ترتیب که پیش آمده خیلی متأثرم.

اما آنچه راجع است به پیشنهادی که امروز به حضور اعلیحضرت همایون شاهنشاهی تقدیم شده دولت ایران آن را مطالعه کرده‌اند و نظر دولت ایران این است که در این صورت اظهاریه قید شده.

در تاریخ ۲۸ دسامبر ۱۹۵۸ سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی تذکاریه‌ای به وزیر خارجه تسلیم نمودند که در آن گله‌های سابق دولت جماهیر شوروی را تکرار و نگرانی از انعقاد موافقتنامه دوجانبه همکاری با دول متحده امریکای شمالی را ابراز داشته بودند. با آنکه دولت شاهنشاهی در جواب یادداشتها و اظهارات مکرر دولت جماهیر شوروی اطمینان داده بود که انعقاد موافقتنامه دوجانبه در تعقیب اعلامیه مورخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۸ است که در لندن منتشر گردید و آن اصلاً و ابداً به منظور تجاوز یا ساختن پایگاه نظامی بر علیه جماهیر شوروی نبوده و نیست معذالک در تذکاریه اخیر و همچنین در بیانات اشخاص و مقامات رسمی دولت جماهیر شوروی اظهار داشته بودند که برای تأمین خاطر و رفع نگرانی دولت ایران از هرگونه تجاوز احتمالی آن دولت حاضر است که در تضمین امنیت و تمامیت ارضی ایران شرکت ورزند.

در پیرو آن یادداشت، جناب سفیر کبیر شوروی در تماسهایی که با مقامات رسمی و غیررسمی ایرانی داشته‌اند حسن نیت و آمادگی دولت جماهیر شوروی را برای هرگونه اقدام اطمینان بخشی که دولت ایران را از خطر تجاوز مستقیم یا غیرمستقیم از ناحیه

۱۴. علی‌اصغر حکمت.

دولت شوروی محفوظ دارد موكداً اظهار نمودند.

حتی طرحی نیز برای انعقاد یک پیمان عدم تجاوز به دست دولت ایران رسید که منطبق با اظهارات فوق می‌شد. از آنجا که دولت شاهنشاهی ایران هیچ منظوری جز صلح و آرامش در این منطقه ندارد و آرزومند است که با ممالک همسایه خود با کمال صفا و امنیت در کنار هم زندگانی نمایند این اظهارات و حسن استقبال سفارت کبری [کبرای] شوروی را با کمال خوشوقتی تلقی نموده و حاضر شد که در صورت امکان یک عهدنامه عدم تجاوز با آن دولت منعقد نماید که در آن طرفین متعهد شوند از هر گونه تجاوز [و] تعدی مستقیم و غیرمستقیم به کشورهای یکدیگر برای مدت سی سال اجتناب نمایند. باکمال علاقه‌ای که دولت ایران برای روشن شدن وضع و خارج شدن از ابهام ابراز می‌داشت و منتظر بود که دولت جماهیر شوروی به فوریت نظر مساعد خود را ابراز دارد، برخلاف انتظار اینک با طرح متقابل پیشنهادی روبه‌رو شده است که بسیاری از مواد و مندرجات آن غیر ضروری و قابل بحث به نظر می‌رسد.

از طرف دیگر آن سفارت کبری به خوبی می‌دانند که در عهدنامه ۱۹۲۱ که بلافاصله بعد از انقلاب کبیر روسیه و شناسایی رسمی دولت ایران از رژیم جماهیر شوروی سوسیالیستی منعقد گردید دو ماده پنجم و ششم آن به بیم اولیاء آن دولت از عناصر ضدانقلاب و مخالفین آن رژیم اشاره می‌نماید و این معنی در نامه‌های متبادله بین وزیر امور خارجه وقت و نماینده مختار شوروی که به تاریخ قوس ۱۳۰۰ مطابق با ۱۱ دسامبر ۱۹۲۱ با دولت ایران مبادله شده مصرح است و نیز در پروتکل شماره ۲ ضمیمه عهدنامه تأمینیه و بیطرفی مورخ اول اکتبر ۱۹۲۷ به آن اشاره و تأیید شده است. بعد از اینکه در ۱۹۴۱ دولت جماهیر شوروی متأسفانه معاهده بیطرفی ۱۹۲۷ منعقد بین دولتین را عملاً نقض کرد و با قوای مسلحه به خاک ایران تجاوز نمود، برخلاف حق و عدالت و انصاف به دو ماده مذکور استناد جستند.

پس از خاتمه جنگ که دولتین منشور ملل متحد را پذیرفته و آن را پایه و مدرک سیاست خود قرار دادند در ماده ۱۰۳ منشور بطلان واضح و آشکار دو ماده مذکور بار دیگر به ثبوت رسید و این حقایق مکرراً به اولیاء دولت جماهیر شوروی گوشزد می‌گردید. لیکن متأسفانه در جماهیر شوروی گاه به‌گاه مطبوعات و حتی بعضی اشخاص رسمی آن دو ماده باطله را مانند یک حق ثابت عنوان می‌کردند. بدیهی است با وجود این فکر و این اندیشه انعقاد پیمان عدم تجاوز به کلی لغو و بی‌فایده خواهد بود. از این رو بالضراره به جناب سفیر کبیر گفته شد که اگر حقیقتاً دولت جماهیر شوروی از روی میل قلبی خواهان انعقاد چنین عهدنامه است باید بی‌اعتبار بودن مادتین مذکور به صراحت در مقدمه تصریح شود. اینک با کمال تعجب مشاهده می‌شود که دولت جماهیر شوروی

در طرح متقابل خود این اصل را مسکوت گذاشته‌اند. در صورتی که باید بدانند که وجود این دو ماده [موجب] تهدید و ارعابی [است] که به وسیله آن می‌شود همواره مانند خاری در چشم ملت ایران قرار دارد.

دولت ایران که جز اجرای نظریات و آرزوهای ملت خود وظیفه و تکلیفی ندارد به هیچ وجه نمی‌تواند این سکوت دولت اتحاد جماهیر شوروی و یا تهدید و ارعاب آن دولت را قبول نماید. مملکت ایران مسلماً از حیث قوای مادی به درجات از دولت اتحاد جماهیر شوروی ضعیف‌تر است ولی با نیروی روح ملل و قوای معنوی خود برای قبول هیچ امری که مخالف صیانت خاک و مصالح کشور خود باشد حاضر و آماده نیست. بنابراین مادامی که بالصراحه نظریات و تمایلات ملی ایران نسبت به دو ماده ۵ و ۶ مورد موافقت دولت اتحاد جماهیر شوروی واقع نشود انعقاد قرارداد عدم تجاوز معنی نخواهد داشت.

در خاتمه دولت شاهنشاهی امیدوار است که دولت اتحاد جماهیر شوروی به درجه حسن نیت و صلح‌خواهی دولت و ملت ایران پی برده و همان طوری که در تذکاریه ۲۸ دسامبر گفته‌اند دولت شوروی در پیدا کردن راههای بهبود مناسبات بین دو کشور کوشش نمایند.

ماده ۱۰۳ منشور ملل متحد: در صورت اختلاف بین تعهدات اعضای ملل متحد به موجب این منشور و تعهدات آنها بر طبق قراردادهای بین‌المللی دیگر تعهدات ناشی از منشور اولویت خواهند داشت.

این اظهاریه [را] که متن گفته‌های این جانب است تسلیم می‌نمایم و انتظار دارم تا دو روز دیگر جواب بدهید.

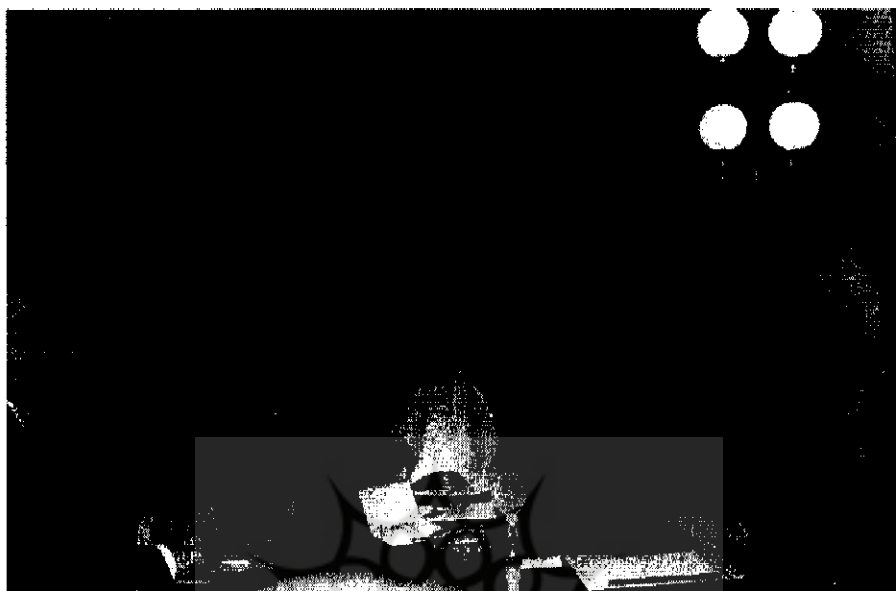
اظهارات قائم‌مقام وزیر خارجه شوروی

ما باکمال دقت فرمایشات جناب عالی را استماع کردیم و نظریات خودمان را هر موقع که برای خود مناسب بدانیم اطلاع خواهیم داد. مذاکرات سیاسی یک طرفه نیست و باکمال احترامی که به این قبیل اسناد داریم موفونلگ مونولک [مونولوگ، مونولوگ] می‌ماند و سند سیاسی سند سیاسی است. تقاضا می‌کنم ده دقیقه تنفس داده شود.

خروج هیئت شوروی برای مشاوره

اظهارات قائم‌مقام وزارت خارجه شوروی

آقای وزیر، آقایان اعضاء هیئت، دیروز هیئت نمایندگی شوروی به مأموریت از طرف دولت شوروی نقطه‌نظر دولت شوروی را چه راجع به طرح ایران و چه راجع به طرح

مذاکرات هیتهای نمایندگی ایران و شوروی در مسکو | ۲۶۶۸-۴۰

پیشنهادی خود افتخاراً به حضور اعلیحضرت همایون شاهنشاهی عرض کرد. ما امروز در اینجا اظهاراتی شنیدیم که نه از حیث مضمون و نه از حیث فرم برای طرف شوروی قابل قبول نیست و به همین جهت احتراماً اظهاریه را پس می‌دهم. (اظهاریه را جلوی آقای وزیر گذاشت.) ما اختیاراتی برای این قبیل مذاکرات نداریم و یقین داریم شما هم اختیار ندارید مطالب را این طور ادا بفرمایید. این نظریات ماست. به طور کلی نسبت به این سند و نسبت به جزء جزء آن ما نظر شما را به دولت شوروی اطلاع خواهیم داد و هر جوابی برسد شما را مسبقاً خواهیم ساخت و به این ترتیب خیال نمی‌کنم دیگر ادامه مذاکرات ما امروز مورد داشته باشد.

اظهارات وزیر امور خارجه

منظور من از تسلیم این اظهاریه کتبی آن نبود که احیاناً در اظهارات من تحریفی شده باشد و فقط برای ترجمه بیانات من است. البته آقایان مختارند در حدود اختیارات خود اظهاراتی بکنند و اظهارات من هم از طرف دولت خودم بود ولی خیلی متأسفم که باکمال حسن نیت قدمی برداشتیم ولی نتیجه‌ای گرفته نشد. باکمال اشتیاق و میل منتظر جواب دولت شوروی هستیم.

در جلسه مذاکرات روز چهاردهم بهمن ماه (سوم فوریه) هیئت نمایندگی شوروی اطلاع داد که حاضرند ماده شش قرارداد ۱۹۲۱ را باطل شمارند مشروط بر آنکه امنیت مرزهای جنوبی کشور جماهیر شوروی تأمین بشود. راه عملی این تأمین را هم به نظر خود خروج ایران از پیمان بغداد پیشنهاد کردند. در جواب به ایشان اطلاع داده شد که ایران به حکم احترام به قول و عهد از پیمان بغداد خارج نخواهد شد. اینک متن مذاکرات:

صورت مذاکرات چهاردهم بهمن ۱۳۳۷

سیمیانوف: ما از عارضه سرماخوردگی اعلیحضرت همایونی خیلی متأسفیم و آرزو مندیم هر چه زودتر رفع نقاهت بشود. شرفیابی ما امروز به این علت است که مأموریت مهمی از مسکو به ما داده شده است که باید به عرض برسانیم. ما متشکریم که اعلیحضرت همایونی با اینکه کسالت دارند ما را پذیرفته‌اند و این را نشانه دیگری از ملاحظت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نسبت به دولت شوروی و خودمان می‌دانیم و بی‌نهایت سپاسگزاریم. ما مذاکرات خودمان را با اعلیحضرت همایونی به دولت شوروی گزارش دادیم و از طرف آقای خروشچف نخست وزیر شوروی مأموریت داریم که مطالب زیر را به حضور ملوکانه معروض داریم. دولت شوروی فرمایشات اعلیحضرت همایونی را در سی‌ام ژانویه بانهایت دقت مورد مطالعه قرار داده و کمال اهمیت را به اظهارات اعلیحضرت همایونی داده‌اند. آقای خروشچف با تمام نظریات اعلیحضرت همایونی اظهار موافقت می‌نمایند و به ما مأموریت داده‌اند که به عرض برسانیم که از اینکه این امکان فراهم شده که روابط دوستانه بین شوروی و ایران توسعه یافته و حسن اعتماد کامل بین دو کشور ایجاد بشود قدردانی صمیمانه خود را اظهار می‌نماید و شوروی حاضر است که از همین حالا با نمایندگان ایران مذاکره نماید که ماده ۶ قرارداد ۱۹۲۱ لغو گردد و با استقبال از نظریه ایران راجع به این ماده اظهار اطمینان می‌شود که این اقدام دولت شوروی تأثیر خیلی مهمی در روابط ایران و شوروی داشته باشد. دولت شوروی همچنین این نظریه اعلیحضرت همایونی را استقبال می‌نماید که ماده شش قرارداد ۱۹۲۱ در شرایط خاصی امضا شده بود و چون، همان طوری که اعلیحضرت همایونی عقیده‌مند هستند، این ماده به استقلال کشور ایران زیان وارد می‌کند دولت شوروی آماده بودن خود را برای لغو آن اعلام می‌دارد و امیدوار است که قدر این تصمیم به طور شایسته از طرف دولت ایران شناخته شود و این گام دلیل بارزی بر تمایلات دولت شوروی برای تحکیم مناسبات دو کشور تلقی می‌گردد.

به این مناسبت ما می‌خواهیم از طرف ایران پیشنهادی دریافت داریم که دولت ایران

به چه شکل می‌خواهند که این ماده لغو بشود و ضمناً معلوم بفرمایند که چگونه می‌خواهند برای تأمین مرزهای جنوبی شوروی تضمین داده شود. معلوم است که با حل این موضوع بسیار مهم خیلی بجا و مناسب خواهد بود که هر دو طرف نظریه یکدیگر را استقبال نمایند.

البته از این اصل پیروی می‌کنیم که در این کار مصلحت هر دو طرف رعایت گردد و سعی و کوشش ما در این راه به کار خواهد رفت. به نظر ما گامی را که دولت ایران برای استقبال از نظریه ما برمی‌دارد خروج ایران از پیمان بغداد خواهد بود. به عقیده ما پیمان بغداد امنیت ایران را تأمین نمی‌کند؛ پیمان بغداد موجب کشیدگی [تیرگی] در روابط ایران و شوروی است و حالا که امکاناتی فراهم شده که روابط دوستانه و صمیمانه‌ای بین کشورهای ما به وجود بیاید به عقیده ما نباید بگذاریم که عللی برای عدم حسن تفاهم باقی بماند. ما معتقدیم که ادامه عضویت ایران در پیمان بغداد برای ایران جز ضرر چیزی در بر ندارد و ما در مقابل موافقت خودمان با لغو ماده ۶ می‌خواهیم که نسبت به ما هم از طرف دولت ایران اقدام دوستانه‌ای مبذول گردد.

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: البته راجع به این مطالب با مسئولین دولت صحبت خواهیم کرد و به شما جواب می‌دهم ولی به هر صورت چه توافقی بکنیم و چه نکنیم آنچه از طرف ما مسلم است این است که ما می‌خواهیم کمافی‌السابق با دولت شما، مملکت شما و مردم شما روابط دوستانه داشته باشیم و در این دنیا بتوانیم با هم زندگی کنیم.

همان طوری که شما طالب صلح هستید و می‌خواهید در صلح و آرامش بر تمام عوامل طبیعی خود غلبه کنید ما هم سعی می‌کنیم که در حدود مقدرات خودمان مملکت خودمان را آباد کنیم. به همین جهت ما هم طالب صلح هستیم و همان مطالبی را که در مسکو به زمامداران شوروی گفته‌ام همانها را تکرار می‌کنم.

سفیرکبیر شوروی: اعلیحضرت همایونی فرمودند چه توافق بکنیم چه نکنیم آیا اعلیحضرت همایونی تردیدی دارند که ما قراردادی با هم امضا کنیم؟

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: ما از چیزی که مشکوکیم این است که چطور ایران می‌تواند از پیمان بغداد دست بکشد و تا موقعی که این پیمان در دنیا وجود دارد ما چطور می‌توانیم این کار را بکنیم؟ علاوه بر پیمان بغداد پیمانهای دیگری مثل ناتو، ورشو و غیره نیز وجود دارند.

سیمیانوف: ما می‌خواهیم روابط ما صاف و صمیمانه باشد. قصد ما این است که هر چیز که در روابط ما موجب سوءظن گردد برطرف بشود و به جای آن اعتماد ایجاد شود. اعلیحضرت همایونی نظریه ما را نسبت به پیمان بغداد می‌دانند؛ ما عدم اعتماد خودمان

را نسبت به پیمان بغداد از این رو نشان نمی‌دهیم که سه دولت اسلامی در آن شرکت کرده‌اند ولی نگرانی ما از شرکت بریتانیا و امریکا است که آن را از یک پیمان ناحیه‌ای خارج کرده است. ما می‌خواهیم که با امریکا هم روابط حسنه داشته باشیم و پیمان بغداد یک نوع تهدیدی برای خیلی از کشورهاست و موجب تشویق و نگرانی آنها را فراهم کرد.

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: این امر از حدود اختیارات ما خارج است؛ خروج از پیمان در اختیار پیمان است و باید با توافق همه کشورهای عضو پیمان انجام گردد [گیرد] به همان وضعی که سایر پیمانهای مشابه دارند.

سیمیانوف: طبق منشور هر عضوی می‌تواند آزادانه از پیمان خارج شود.

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: البته کشورها آزاد هستند.

سیمیانوف: ما تنها قوت ظاهری پیمان را که در روزنامه‌ها می‌بینیم در نظر نمی‌گیریم؛ ما جنبه پشت پرده این پیمان را در نظر داریم. ما می‌دانیم که ایالات متحده امریکا می‌خواهد از این پیمان استفاده کرده و به هدفهای خود نایل گردد. ما می‌دانیم که دولت‌های عضو پیمان هر کدام چه نقشهایی در این پیمان ایفا می‌کنند و به همین جهت ما به شرکت همه آنها در این پیمان یکسان نگاه نمی‌کنیم و اگر آن طوری که اعلیحضرت همایونی مایلند و مکرر اظهار شده روابط حسنه بین ایران و شوروی ایجاد [شود] آیا می‌تواند این رویه ادامه داشته باشد؟ ما از طرف خودمان سعی و کوشش خواهیم کرد که هر مشکلی در راه حسن مناسبات ما باشد از بین برداشته شود.

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: همان طوری که قبلاً گفتم، شاید صحبت کردن امروز به علت کسالت برای من مشکل باشد. مطالب را با مقامات صلاحیتدار مذاکره [خواهم کرد] جواب خودمان را به شما یا به سفیرکبیر اطلاع خواهم داد. ولی همان طوری که گفتم جواب ما نمی‌تواند از حدود صلاحیت ما خارج باشد و باید در صلاحیت خود پیمان باشد و ارتباط به همه پیمانها داشته باشد. ما آرزو مندیم به زودی روزی برسد که احتیاجی به این پیمانها نباشد و روابط شما با امریکا رو به بهبود برود و سکون و آرامشی در دنیا برقرار گردد. شما اشاره‌ای به وظایف پیمان بغداد کردید؛ من باید بگویم که این وظایف خیلی محدود و مختصر است و نمی‌تواند تولید نگرانی بکند مگر آنکه مطالبی باشد که ما از آن اطلاعی نداشته باشیم.

سیمیانوف: ما می‌ترسیم که به اعلیحضرت همایونی زیاد زحمت می‌دهیم ولی چون موضوع خیلی مهم است و چند مطلب مختصر دیگری هم دارم اجازه می‌خواهم آنها را مطرح کنم.

ما می‌فهمیم که چرا رزرو می‌فرمایید و اظهار نظریات اعلیحضرت همایونی به بعد

موکول می‌گردد و نتیجه اوامر اعلیحضرت را انتظار خواهیم داشت. من می‌خواهم آنچه را که عرض کردم خلاصه کنم.

ما با نظریه اعلیحضرت همایونی نسبت به ماده ۶ موافقت داریم. ما از حالا حاضریم برای لغو ماده ۶ قرارداد ۱۹۲۱ با دولت ایران وارد مذاکره بشویم.

ما امیدواریم که دولت ایران این گام دولت شوروی را یک نشانه دوستی بی‌شائبه نسبت به ایران بدانند. ما می‌خواهیم که طرف ایران پیشنهاد خودشان را که چگونه می‌خواهند ماده ۶ لغو شود به ما بدهند. ما انتظار داریم که طرف ایران فورمولی را به ما پیشنهاد کنند که تضمینات کافی برای امنیت مرزهای جنوبی اتحاد جماهیر شوروی در برداشته باشد.

در ماده ۶ دو جنبه وجود دارد. یکی این است که ایران پایگاهی برای حمله به شوروی قرار نخواهد گرفت و این مطابقت می‌کند با فرمایشات اعلیحضرت همایونی که ایران هیچ نظری ندارد که وسیله برای حمله به اتحاد جماهیر شوروی قرار گیرد. اگر بین ما حسن اعتماد کامل برقرار شود و وجوبی برای باقی ماندن این جنبه ماده ۶ باقی نمی‌ماند. جنبه دوم این ماده موضوع وارد کردن نیروهای مسلح به خاک ایران است که همواره مورد اعتراض دولت شاهنشاهی بوده و ما می‌خواهیم موجبات این اعتراض را از بین ببریم که هیچ چیز حسن تفاهم و اعتماد ما را بر هم نزنند. به نظر ما مذاکرات ما خیلی به تأنی پیش می‌رود؛ استدعا داریم که اعلیحضرت همایونی امر بفرمایند که مذاکرات زودتر پیشرفت کند که اگر بنا بشود که هر مسئله علی‌حده بحث بشود این مذاکرات خیلی طولانی خواهد بود. ما معتقدیم که همه این مسائل یک جا مورد بحث قرار گیرد تا منظره روشنی از همه مسائل مورد بحث در مدنظر باشد. ما هیچ گله از همکاران ایرانی خودمان نداریم و فقط می‌خواهیم که به ما کمک کنند که کارها سریع‌تر پیشرفت کند. ما می‌خواهیم روابطمان را با ایران با همان خوبی [ای] که با افغانستان است بکنیم. ما معتقدیم که راجع به تبلیغات یا به صورت قید در قرارداد و یا به صورت پرتکل [پروتکل] یا به طور شفاهی راه‌حلی به دست آوریم. البته طرف شوروی به خوبی توجه دارد که این مسئله چقدر برای دولت ایران حائز اهمیت است. اعلیحضرت همایونی در جلسه قبلی به تبلیغات برلن شرقی و پکن اشاره فرمودند البته ما نمی‌توانیم تعهدات مستقیمی به عهده بگیریم و آنها را از تبلیغات منع کنیم. اعلیحضرت همایونی به تبلیغات کشورهای ثالث اشاره فرمودند؛ دولت شوروی حق ندارد که به کشورهای ثالث دستورهایی بدهد ولی آن کشورهایی که طرف ایران در نظر دارند و کشورهایی که با اتحاد جماهیر شوروی دوست یا بی‌طرف هستند و طرفدار صلح می‌باشند نمی‌توانند در روابط خودشان با ایران وضع روابط ایران و شوروی را در نظر بگیرند. اگر بین ایران و شوروی روابط خوبی

باشد البته این امر را دوستان شوروی در نظر خواهند داشت چون دوستان شوروی مایلند که روابط ایران و شوروی خوب باشد. ما می‌دانیم که افغانستان و اندونزی از شوروی و از دوستان شوروی گله‌ای ندارند و ما می‌خواستیم این نظرات را به پیشنهاد خودمان راجع به جلوگیری از تبلیغات مضره اضافه کنیم.

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی: من مطلب زیادی ندارم اضافه کنم. من من‌باب مثل به رادیوی برلن شرقی و پکن اشاره کردم و اهمیتی هم به این مطلب نمی‌دهم و بیشتر هم بگویند اهمیتی نخواهد داشت. فقط اهمیت آن از این است که شاید در ذهن عده‌ای این مطلب خطور کند که علت این مطالب و اظهارات چیست و پکن و برلن را هم فقط من‌باب مثل ذکر کردم.

سیمیانوف: ما البته می‌فهمیم که این مطالب اهمیتی ندارند ولی چون توجه اعلیحضرت به آنها جلب شده خواستیم فقط منظور خودمان را عرض کنیم و چون می‌خواهیم صمیمانه دوست باشیم لذا برماست که هم ناقل این دوستی و هم حالت دستگاه ضبط صوت را داشته باشیم که همه مطالب در آن منعکس بشود و آنچه مانع دوستی است از میان برداشته شود و امیدواریم که همه چیز بین ما به خوشی و خیر طرفین تمام بشود. ما به توجهات و عنایات اعلیحضرت همایونی احتیاج داریم امیدواریم که اعلیحضرت همایونی از اعمال نظریه وسیع خودشان در امور در این باره هم مضایقه نفرمایند. ما این را به صورت کمپلیمان عرض نمی‌کنیم.

برای حل مسائل به این اهمیت، نظر خیلی وسیع لازم است که متخصصین چون فکرشان محدود به رشته‌های معینی است بالطبع نمی‌توانند دارا باشند و دستورات و راهنماییهای اعلیحضرت همایونی ضامن بزرگ موفقیت در گفت‌وگوهای ما خواهد بود.

در جلسه روز هفدهم بهمن ماه (ششم فوریه) آقای سیمیانوف به دولت ایران اطلاع داد که دولت شوروی حاضر است دو ماده پنچ و شش را لغو کند و اصولاً طرح پیشنهادی ایران را به همان صورت که هست بپذیرد و آن را بلافاصله امضا نماید و اصراری هم در خروج ایران از پیمان بغداد ندارد به شرط آنکه دولت ایران تعهد نماید که موافقتنامه دو جانبه همکاری با امریکا امضا نشود. اینک متن اظهارات هیئت نمایندگی شوروی:

ترجمه غیررسمی

صورت مذاکره هیئت نمایندگی مرزی در پیشگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاهی در ششم فوریه ۱۹۵۹:

دولت شوروی گزارش هیئت نمایندگی شوروی راجع به مصاحبه هیئت نمایندگی

مزبور با اعلیحضرت همایونی شاهنشاه ایران را که روز ۳ ماه فوریه صورت گرفته بود با دقت مورد مطالعه قرار داده است. دولت شوروی به هیئت نمایندگی خود مأموریت داد که به استحضار شاهنشاه برساند که دولت شوروی می‌خواهد آنچه که برای ایجاد روابط حقیقتاً دوستانه و حسن همجواری بین اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و ایران ممکن باشد انجام دهد و تصمیم گرفته است یک گام دیگری به طرف آرزوهای دولت شاهنشاهی بردارد.

دولت شوروی متن طرح قرارداد دوستی و عدم تجاوز را که روز ۱۹ ژانویه سال ۱۹۵۹ از طرف ایرانی پیشنهاد شده بود کاملاً قبول دارد. هیئت نمایندگی شوروی دارای اختیارات می‌باشد [که] این قرارداد را بلافاصله امضا بکند.

خود به خود معلوم است که دولت شوروی این قدم را برداشته تصور می‌کند که دولت ایران و خود شخص شاهنشاه گامهایی اتخاذ بکنند که دال بر تمایلات طرف ایرانی معطوف به تحکیم حسن اعتماد بین کشورهای ما و تأمین امنیت به میزان مساوی هم برای ایران و هم برای اتحاد شوروی باشند.

دولت شوروی از این اصل پیروی می‌کند که به مناسبت امضای قرارداد دوستی و عدم تجاوز، دولت ایران متعهد بشود که قراردادهای دو جانبه با کشورهای ثالثی بر علیه اتحاد شوروی انعقاد نکند.

دولت شوروی هم در نظر دارد که دولت ایران آن تعهداتی که از طرف شاهنشاه ابراز شده و مبنی بر آن است که دولت ایران سرزمین کشور خود را برای ایجاد پایگاههای نظامی خارجی و برای اقامت نیروهای مسلح خارجی در کشور خود به هر بهانه‌ای که باشد واگذار نکند - تأیید خواهد کرد.

دولت شوروی شکی ندارد که این اعلامیه دولت شاهنشاهی نه فقط نمی‌تواند لطمه‌ای به حاکمیت آن دولت وارد بیاورد بلکه به استقلال دولتی آن مساعدت خواهد کرد.

با اینکه در ماده پنج طرح پیشنهادی دولت ایران صراحتاً تعهداتی که هر یک از طرفین طبق منشور ملل متحد به عهده گرفته‌اند محفوظ و محترم شمرده شده است و به پیمان همکاری متقابل (پیمان بغداد) نیز با مدلول ماده ۵۲ منشور ملل متحد که متن آن در اینجا درج می‌شود.

ماده ۵۲ منشور ملل متحد

ماده ۵۲-۱. هیچ یک از مقررات این منشور نباید از وجود قرارداد یا مؤسسات ناحیه‌ای که به منظور تصفیه کارهایی که مربوط به نگاهداری صلح و امنیت بین‌المللی بوده و می‌تواند مورد عملیات ناحیه‌ای گردد ممانعت کند مشروط بر اینکه آن

- قرارداد یا مؤسسات و فعالیت آنها با مرام و اصول ملل متحد مخالف نباشد.
۲. اعضای ملل متحد که این نوع قراردادها را منعقد می‌نمایند و این نوع مؤسسات را تشکیل می‌دهند باید قبل از مراجعه به شورای امنیت تمام مساعی خود را به کار برند تا به وسیله این قراردادها با مؤسسات اختلافات محلی را تصفیه نمایند.
۳. شورای امنیت بنا بر ابتکار دولتهای ذینفع یا بنا بر ارجاع از طرف خود پیشرفت تصفیه مسالمت‌آمیز اختلافات را به وسیله این قراردادها یا مؤسسات ناحیه تشویق می‌نماید.
۴. این ماده به هیچ وجه مانع اجرای مواد ۳۴ و ۳۵ نخواهد بود.
- کاملاً مطابقت دارد و کلیه تعهدات ناشی از پیمان بغداد از جمله موافقتنامه دو جانبه‌ای که با امریکا امضا خواهد شد با ماده پنج طرح پیشنهادی مباینت و مغایرت ندارد به خصوص که این موافقتنامه دو جانبه با مدلول ماده پنجاه و یک منشور ملل متحد که متن آن درج می‌شود.

ماده ۵۱ منشور ملل متحد

ماده ۵۱- در صورتی که یک عضو ملل متحد مورد تجاوز مسلحانه واقع شود هیچ‌یک از مقررات این منشور به حق طبیعی دفاع مشروع انفرادی یا اجتماعی - تا موقعی که شورای امنیت اقدام لازم برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی به عمل آورد - لطمه وارد نخواهد آورد و اقداماتی را که اعضا برای اجرای حق دفاع مشروع به عمل می‌آورند باید فوراً به شورای امنیت اطلاع دهند ولی این اقدامات به هیچ وجه در اختیارات و وظایفی که شورا بر طبق این منشور دارد و به موجب آنها در هر موقع روشی را که برای حفظ و یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی لازم می‌دانند می‌تواند اتخاذ کند تأثیری نخواهد داشت.

تطبیق می‌کند. معذک اظهارات هیئت نمایندگی شوروی دولت ایران را متوجه کرد که مقامات شوروی ممکن است این ماده را سوء تعبیر نموده و آن را مانع عضویت ایران در پیمان بغداد یا امضای موافقتنامه دو جانبه بشمارند از این رو چند کلمه برای تکمیل و توضیح به ماده پنج اضافه نمود تا از بروز هرگونه سوء تفاهم احتمالی در آینده جلوگیری شود. اینک متن ماده پنج به صورتی که اصلاح شده است:

ماده ۵ اصلاحی

هیچ یک از مقررات این عهدنامه نمی‌تواند با تعهداتی که هر یک از طرفین در نتیجه تعهداتی که طبق منشور سازمان ملل متحد و با عضویت در مؤسسات وابسته به آن به عهده دارند و یا به عهده خواهند گرفت و همچنین تعهداتی که هر یک از آنها طبق پیمانهای تدافعی خود و تعهدات ناشیه از آنها به عهده دارند مغایرت داشته باشد.

و برای اثبات حسن‌نیت از طرف هیئت نمایندگی ایران اظهار شد که آماده‌اند در ماده دو [ی] طرح پیشنهادی ایران صراحتاً تعهد نمایند که هیچ‌گونه پایگاه نظامی علیه شوروی به هیچ کشور خارجی از طرف ایران داده نخواهد شد؛ متهمی چون حدود تعریف پایگاه نظامی روشن نیست و در صلاحیت مأموران وزارت امور خارجه و دیپلماتها نمی‌باشد پیشنهاد شد یک هیئت از کارشناسان و متخصصین نظامی و حقوقی دو طرف بنشینند و پایگاه نظامی را تعریف نمایند و این تعریف به صورت پرتکل (پروتکل) ضمیمه این قرارداد شود تا بعدها برای طرفین ابهام و مایه سوء تفاهمی باقی نماند. اینک متن ماده ۲ به صورتی که اصلاح شده است.

ماده ۲ [دوی] اصلاحی

هر یک از طرفین معظمین متعاهدین تعهد می‌نمایند [می‌نماید] که در هیچ ائتلافی علیه مصونیت بزرگ و بحری و هوایی و یا ضد استقلال و تمامیت طرف معظم متعاهد دیگر شرکت ننماید و همچنین هر یک از طرفین متعاهدین متعهد می‌شوند که در خاک خود به هیچ دولت ثالثی پایگاه نظامی که در پروتکل ضمیمه این قرارداد تعریف شده است برای تجاوز به خاک طرف متعاهد دیگر ندهد.

این نظر دولت شاهنشاهی که از روی کمال حسن‌نیت در جلسه روز ۲۱ بهمن ماه (دهم فوریه) اظهار شد باینکه تصور می‌شد از طرف روسها که به صراحت لهجه و صداقت گفتار معروفند با حسن قبول تلقی شود متأسفانه موجب ناخشنودی و رنجش هیئت شوروی گردید و آقای سیمیانوف ضمن اظهارات تند و خارج از نزاکتی با پیشنهاد ایران مخالفت کرد و حرفهای گذشته را که بیشتر جنبه تبلیغاتی بر علیه پیمان بغداد و قرارداد دو جانبه داشت تکرار نمود.

صورت مذاکرات هیئتهای نمایندگی ایران و شوروی

در منزل جناب آقای حکمت وزیر امور خارجه در تاریخ

سه‌شنبه ۳۷/۱۱/۲۱ ساعت ۱۸ $\frac{۱}{۴}$

سیمیانوف: ما خیلی خوشوقتیم که جناب عالی را در رأس هیئت نمایندگی ایران می‌بینیم و بی‌نهایت خوشوقت خواهیم شد که کار به نتیجه مثبت برسد.

وزیر خارجه: مسلم است که وزیر خارجه ایران نهایت سعی را خواهد کرد که این مذاکرات به نتایج مطلوبه برسد. یکی از شورشها گفته است مشکلی نیست که با مذاکره حل و فصل نشود.

سیمیانوف: یک ضرب‌المثل فارسی است که اگر دوستی باشد سوء تفاهم پیدا نمی‌شود.

وزیر: اعلیحضرت همایون شاهنشاهی از اطلاعی که روز ششم فوریه دادید و طرح روز ۱۹ ژانویه ایران را قبول کردید نهایت خوشوقت شده‌اند و آن را نشانه دیگری از حسن‌نیت و علاقه دولت شوروی به تحکیم مناسبات دوستانه با ایران می‌دانند. اما دولت ایران، همان طور که مکرر ابراز نموده و در طرح پیشنهادی نیز مشاهده می‌شود، میل دارد با همسایه بزرگ خود، شوروی، حقیقتاً دوست باشد و دو کشور با حسن همجواری با یکدیگر زندگی کنند. ما یقین داریم که دولت شوروی می‌خواهد صلح و آرامش در جهان برقرار باشد و یقین داریم که دولت شوروی می‌خواهد که مردم شوروی به خصوص بر طبیعت غلبه یابند و کشور خود را آباد نمایند. این معنی را چنانکه آقای پگوف می‌دانند من چند ماه قبل در پارلمان اظهار کردم (منظور من صلح دوستی شوروی است). دولت ایران هم که در حقیقت هیچ تکلیفی ندارد جز اینکه آراء ملت خود را اجرا کند. طالب صلح است و مایل است در صلح و آرامش با همسایگان خود از مواهب طبیعی استفاده نماید. هر چند که موافقت دولت شوروی با این طرح متأسفانه کمی دیر رسید ولی وقتی که رسید با مسرت و خوشوقتی مخصوصی تلقی شده ولی برای آنکه قرارداد دوستی و عدم تجاوز که می‌خواهیم منعقد کنیم هیچ‌گونه ابهامی نداشته باشد موضوعی که مورد توجه است از طرف دولت ایران مأمورم به اطلاع آقایان برسانم و آن این است که:

اولاً - هیچ یک از مقررات این عهدنامه نمی‌تواند با تعهداتی که هر یک از طرفین براساس منشور ملل متحد به عهده گرفته‌اند مابینت داشته باشد. این مطلب در ماده ۵ طرح پیشنهادی ایران منعکس شده است.

مقصود از این ماده ۵ برای آنکه تصریح بشود و در آینده ابهامی پیش نیاید باید بگویم که ناظر بر پیمانهای تدافعی و تعهداتی است که از آن ناشی می‌گردد و برای همین رفع ابهام است که مأمورم اعلام کنم این ماده ناظر بر پیمانهای تدافعی است و ما می‌خواهیم این مطلب به ماده اضافه شود و برای آنکه مطلب به کلی روشن باشد و چون می‌دانم شوروی صراحت لهجه و راستی را خیلی دوست دارد و مایلیم به صراحت اعلام کنم که چون ما عضو پیمان بغداد هستیم و دول عضو موافقتنامه دو جانبه را با امریکا امضا خواهند کرد ما هم ناچاریم آن را امضا کنیم و باید این مطلب را توضیحاً بگویم که این قرارداد که با امریکا بسته می‌شود تجاوزی نیست بلکه صرفاً تدافعی است و هیچ چیز در آن نیست که انصافاً و به حق موجب نگرانی دولت شوروی شود و فقط مفاد آن این است که اگر کشوری به ایران تجاوز کرد و ایران از امریکا کمک خواست امریکا کمک کند و ما امیدواریم که هیچ وقت این ترس از ناحیه شوروی متوجه نشود که ما بخواهیم کمک بگیریم چون ما مطمئن هستیم که دولت شوروی مسلماً به هیچ وجه قصد تجاوز به هیچ یک

علی اصغر حکمت وزیر خارجه وقت ایران | ۲۰۸۹-۱۴

از همسایگان خود و به خصوص ایران ندارد. پس چون هیچ نگرانی نیست ما علاوه می‌کنیم برای مزید اطمینان که اگر قرارداد با امریکا بسته شود دولت ایران قبول می‌کند که به جای ماده ۲ پیشنهادی نوشته شود که دولت ایران هیچ‌گونه پایگاه نظامی به خارجی نخواهد داد ولی البته پایگاه نظامی را کارشناسان باید توضیح دهند. با این تعهد که از طرف دولت ایران می‌شود یقین دارم تصدیق دارند که دولت ایران نهایت حسن نیت و صمیمیت را نسبت به شوروی دارد. این دو مطلب که گفته شد دو موضوع اساسی است و اگر حل شود سایر مسائل آسانند. من به سهم خود و از طرف دولت ایران انتظار دارم که جواب مساعدی از طرف دولت شوروی در این باب بشنویم. همه کس مخصوصاً شخص اعلیحضرت همایون شاهنشاهی بسیار مسرور خواهند شد که این مذاکرات به نتیجه مطلوبه برسد.

سیمیانوف: جناب آقای وزیر، اظهاراتی که درباره حسن نیت شوروی نسبت به ایران فرمودید کاملاً درست بوده و ما هم بر همین عقیده هستیم. ما باکمال رضایت اظهارات جناب عالی را درباره تمایلات ایران به صلح و ترقی استماع کردیم. البته فقط در صلح می توان به تمام این هدفهای فراوان یعنی آبادی و بالا بردن سطح زندگی مردم دو کشور رسید. من می توانم بگویم قسمت اول اظهارات جناب عالی مثل آب چشمه روشن است. اما راجع به آنچه مربوط به قسمت دوم اظهارات است سئوالی دارم. در موقع شرفیابی روز ششم فوریه ما پیشنهادهای از طرف دولت شوروی تقدیم اعلیحضرت همایونی کردیم که منظور [از] آن پاسخ پیشنهادات سوم فوریه ایران بوده است و از آنجا که ما می خواهیم از سوء تفاهم و ابهام دور باشیم باید به کمک آقایانی که دو زبان را خوب می دانند متوسل شویم به این جهت ما ترجمه غیررسمی تذکاریه خود را تقدیم اعلیحضرت نمودیم. و من می خواستم نظر دولت ایران را نسبت به پیشنهادات ششم فوریه خود بدانم.

وزیر: تصور می کنم گفته های من روشن بود. نظر ما این است که اولاً قرارداد دوستی و عدم تجاوز را با شوروی امضا کنیم و ثانیاً دولت ایران حاضر است در ضمن یک ماده صریحی به جای ماده ۲ تصریح کند که به هیچ وجه خاک کشور خود را برای ایجاد پایگاه نظامی و اقامت نیروی نظامی خارجی نخواهد داد و آن وقت برای اینکه در آتیه سوء تفاهمی پیش نیاید حاضر است پروتکلی ضمیمه کند که پایگاه نظامی را توصیف نماید.

سوم چون ما در عهدنامه تدافعی بغداد هستیم و ناچار هستیم آن را بر وفق منشور ملل متحد ادامه دهیم به این دلیل عهدنامه ای هم که طبق پیمان منشور فقط برای دفاع (تصریح می کنم نه برای تجاوز) [باشد] با دولت امریکا امضا کنیم. تصور می کنم توضیح کافی باشد.

سیمیانوف: ممکن است اظهارات جناب عالی روشن باشد ولی عقل ما تاریکی پیدا کرده است؛ ما می خواهیم چند سؤال دیگر بکنیم تا بدانیم وضع ما چیست. وزیر: به هر سئوالی که برای روشن شدن موضوع کمک کند جواب می دهیم. سیمیانوف: آیا دولت ایران حاضر است آن طرح قرارداد را که روز ۱۹ ژانویه خود پیشنهاد نمود بدون اصلاح امضا کند یا خیر؟

وزیر: نظر ما این است که آن طرح را کامل کنیم و اضافه نماییم «عهدنامه های تدافعی که بر وفق منشور ملل متحد باشند و تعهدات ناشی از آنها».

سیمیانوف: به این ترتیب می شود گفت که شما حاضر نیستید طرحی را که خودتان پیشنهاد کرده اید بدون اصلاح امضا کنید؛ چگونه می توان این مطلب را توضیح داد که

شما از طرح خود عدول کرده‌اید؟

وزیر: این برای تکمیل ماده ۵ است و تأیید آن نه تغییر ماده مزبور. این مخالف ماده ۵ نیست بلکه تصریح و توضیح آن است.

سیمیانوف: به چه دلیل طرف ایران پیشنهاد خود را رد می‌کند و نمی‌تواند آن را به همان ترتیب که خود اول پیشنهاد کرده بود بپذیرد.

وزیر: چون ما می‌ترسیم که در آتیه سوءتفاهم پیدا شود و برای اجتناب از این سوءتفاهم است که میل داریم این توضیح و این تکمیل و این تأیید ذکر شود.

سیمیانوف: از اظهارات این طور استنباط می‌شود که اگر طرف شوروی با این اصلاح موافقت نکند طرف ایران از امضای قراردادی که خود پیشنهاد کرده است منصرف خواهد شد.

وزیر: این تعبیر غریبی است! ما به پیشنهاد خود وفادار هستیم اما بهتر می‌دانیم در یک ماده به نفع خود و در ماده دیگر به نفع شما توضیح بدهیم. اگر ماده ۲ را نمی‌خواهید ما حرفی نداریم.

سیمیانوف: خوب است چون ارسطو بگویم بهتر است قبل از مشاوره و مذاکره معلوم نماییم آیا موردی برای مشورت و مذاکره هست یا خیر؟ خواهیم رسید آنچه مورد بحث است - ماده ۵ می‌باشد اگر از یک ماده به ماده دیگر بجهیم شبیه آن موجودی خواهیم شد که هرگز کاری به نفع بشر نمی‌کند. یک بار دیگر می‌پرسم آیا طرف ایران حاضر است طرح قرارداد را بدون اصلاح امضا کند یا خیر؟

وزیر: من هم سؤال می‌کنم که آیا دولت شوروی مایل نیست قراردادی که امضا می‌شود واضح و روشن باشد که بعداً سوءتفاهمی پیش نیاید؟

سیمیانوف: دولت شوروی اظهار کرد که طرف شوروی حاضر است متنی را که از طرف ایران پیشنهاد شده است امضا کند؟ معنی این حرف این نیست که طرف شوروی آن را روشن می‌داند ولی قطعاً موضوع به نظر ایران روشن بوده است. ما هم مأموریم آن را امضا نماییم.

وزیر: طرف ایران لازم می‌داند این توضیح را بدهد ما می‌خواهیم قراردادی ببندیم که همیشه ثابت و باقی و برقرار بماند.

سیمیانوف: می‌توان این طور فهمید که دولت ایران حاضر نیست این قرارداد را که خود روز ۱۹ ژانویه پیشنهاد نموده امضا نماید، یعنی آنچه روز ۱۹ ژانویه از طرف ایران پیشنهاد شده اکنون مورد قبول دولت ایران نیست.

وزیر - مگر این توضیح اختلافی با پیشنهاد قبلی ما دارد.

سیمیانوف: اگر مغایرتی نداشته باشد چرا نمی‌توانیم آن را امضا کنیم.

وزیر: حال که از ارسطو صحبت شد بگویم ارسطو می‌گوید آنچه روشن باشد و ثابت شود برهان است وگرنه آن را مغالطه گویند. ما می‌خواهیم قرارداد ما برهان باشد نه مغالطه. به علاوه، بنده می‌دانم که از مشخصات ملت شوروی آن است که از صراحت لهجه خوشش می‌آید؛ به این جهت من خواستم به صراحت بگویم و آقای سیمیانوف هم به دولت خود بگویند که هیچ چیز پوشیده نماند تا از احتجاج خودداری شود. ما باید در پیمان بغداد بمانیم و تعهداتی را که به عهده گرفته‌ایم ادامه دهیم. خواهش می‌کنم این مطلب را با صراحت مخصوص ملت شوروی در نظر بگیرید نه از نظر دیپلماسی.

سیمیانوف: من مایلم بدانم چطور آن حقیقت که دو هفته پیش روشن بود پس از دو هفته مبهم شد. این حقیقت از چه موادی ساخته شده بود که در دو هفته زنگ زد. لابد ارسطو کمک خواهد کرد ولی در متافیزیک ارسطو چیزی نیست که کمک کند.

وزیر: نور متافیزیک نیست ولی در منطق هست. یک ضرب‌المثل فارسی که باید خوب ترجمه شود، می‌گوید دعوی اول بهتر از صلح آخر است.

سیمیانوف: من این طور می‌فهم که طرف ایران حاضر نیست بدون این اضافات قرارداد را امضا کند.

وزیر: تصدیق می‌کنم.

سیمیانوف: از این جواب ارسطو هم راضی می‌شد. اکنون بفرمایید که آیا متن این اضافات را تهیه کرده‌اید یا خیر؟

وزیر: این متن نیست بلکه بیان اصل است.

سیمیانوف: ممکن است این اصل را داشته باشیم.

وزیر: این را به عنوان طرح می‌دهیم ممکن است عبارات آن تغییر کند.

(متن اصل داده شد)

وزیر: ما می‌خواهیم با شما دوست باشیم شما هم می‌خواهید با ما دوست باشید ولی هیچ یک از ما نمی‌خواهیم دیگری را به انزوا بکشانیم شما باید به ما کمک کنید که نیت ما عملی شود و با هم دوست باشیم.

سیمیانوف: ما عقیده داریم که پیمان بغداد علیه اتحاد جماهیر شوروی است. از جناب عالی خواهش می‌کنم ما را در این کار گل‌آلود به عنوان دستیار وارد نسازید و اگر این اصلاح را اضافه کنیم ما مجبور خواهیم شد فعالیت‌های شما را طبق پیمان بغداد تجویز کنیم و از فعالیت‌های گذشته و فعلی و آینده پیمان اظهار رضایت نماییم. راستی این امر خیلی جالب توجه است که شما مرا دستیار خود می‌شمارید. ما به شما گفتیم که اصرار نداریم شما از پیمان بغداد خارج شوید؛ ما باور می‌کنیم که در کادر پیمان بغداد کاری علیه ما نخواهید کرد اما شما می‌خواهید که ما هم پیمان بغداد و هم فعالیت‌هایی که علیه ما

و علیه کشورهای صلح دوست جهان می شود قبول کنیم و آن را در قرارداد ذکر کنیم؛ کسی که خیلی می خواهد هیچ نمی خواهد.

وزیر: ما در عصری زندگی می کنیم که پیمانهای تدافعی معمول شده است و این پیمانها طبق منشور ملل متحد است. ما کار خلاف قاعده ای نکرده ایم. از ما بخواهید که ما بر علیه شوروی اقدامی نکنیم ما هم نخواهیم کرد. اعلیحضرت همایونی در مسکو فرمودند و دولت ایران به کرات اعلام کرده و پارلمان ایران تصریح کرده است که ایران علیه شوروی اقدامی نخواهد کرد.

سیمیانوف: جناب آقای وزیر از تاریخ دیپلماسی مستحضرند و می دانند که قرارداد های راهزنی را هم تدافعی می نامیدند. این کافی نیست که روی مرغ آب مقدس بپاشیم و بگوییم ماهی است. ما اصرار نمی کنیم که عقیده ما را قبول کنید. به همین ترتیب که شما قطعاً اصرار نمی کنید که ما به نظریه شما ملحق شویم. اگر بین ما اختلاف نظر پیدا شد ما به مثل فارسی متوسل می شویم که می گوید جایی که دوستی هست لازم نیست مشکلات مصنوعی ایجاد کنیم. من نمی خواهم حرفهای خود را تکرار کنم؛ ما معانی لغات را درک می کنیم. متأسفانه اکنون مجبورم تصدیق کنم که دولت ایران حاضر نیست طرحی را که روز ۱۹ ژانویه پیشنهاد کرده است امضا کند. حالا چند سؤال دیگر دارم:

در آن سندی که روز ششم فوریه به حضور ملوکانه تقدیم شد گفته بودیم دولت شوروی انتظار دارد که اعلیحضرت همایونی و دولت ایران تدابیری اتخاذ نمایند که گواه بر تمایل طرح ایران به بهبود روابط فیما بین و تأمین امنیت ایران و شوروی باشد و در آنجا گفته شد که دولت شوروی از این اصل پیروی می کند که به مناسبت امضای قرارداد دوستی دولت ایران تعهد می کند که هیچ قرارداد دوجانبه ای با کشورهای ثالث علیه شوروی منعقد نکند. دولت شاهنشاهی حاضر است این تعهد را قبول کند یا خیر؟

وزیر: دولت ایران بعد از امضای قرارداد عدم تجاوز طبق توضیحاتی که دادیم البته تعهد خود را محترم می شمارد و هیچ قراردادی که منظور آن تجاوز به خاک شوروی باشد امضا نخواهد کرد ولی اگر عهدنامه تدافعی باشد که بر علیه شوروی نباشد و با منشور ملل متحد نیز مغایر نباشد البته دولت ایران آزاد است آن را امضا نماید و این امر را نباید به اقدامی علیه شوروی تعبیر کرد. اگر قراردادی علیه شوروی باشد امضا نخواهیم کرد ولی اگر تدافعی و طبق منشور ملل متحد باشد مانعی ندارد.

سیمیانوف: آیا این جواب کاملی برای ماست؟ این جواب ضد و نقیض است و در عمل به درد نمی خورد. آیا دولت ایران قبول می کند قرارداد دوجانبه علیه شوروی منعقد نکند؟

وزیر: تجاوزی یا تدافعی؟

سیمیانوف: اگر حاضرید این تعهد را بدهید آیا به صورت پروتکل خواهد بود یا مبادله نامه؟

وزیر: اگر مقصود جناب عالی از قرارداد دوجانبه موافقتنامه با امریکاست توضیح دادم که بر طبق پیمان تدافعی بغداد است و تا حدی که طرح آن را مطالعه کردم علیه شوروی نیست و چون سایر هم‌پیمانهای ما آن را امضا می‌کنند ما نیز ناچار امضا خواهیم کرد. ولی اگر منظور کلی است و قرارداد علیه شوروی است البته تعهد می‌کنم. سیمیانوف: شما به سئوالی که می‌کنم جواب صریح نمی‌دهید و [تیت] خود را مخفی می‌سازید.

وزیر: تا آن‌جا که من اطلاع دارم این قرارداد علیه شوروی نیست.

سیمیانوف: آیا دولت ایران حاضر است فرمی را که ما برای این ماده پیشنهاد کردیم قبول کند؟ ما به خوبی می‌دانیم که در پیمان بغداد چه عملیاتی می‌شود. این مطلب را به عرض اعلیحضرت هم رساندیم. ما مایلیم دولت ایران هیچ قرارداد دوجانبه‌ای که علیه شوروی باشد امضا نکند و شما به پیمان بغداد که ما آن را خوب می‌شناسیم اشاره می‌کنید.

وزیر: من نظر دولت و ملت ایران را به شما می‌گویم و ما جز نظر ملت و رأی پارلمان چیزی را پیروی نمی‌کنیم.

سیمیانوف: پس دولت ایران حاضر نیست قبول کند که علیه ما قرارداد نبندد و ما کلاً گفته‌ایم قرارداد با امریکا علیه شوروی است. در موقع مذاکرات، مسئولین گفتند اگر قرارداد با شوروی امضا شد و دولت ایران اعتماد کامل پیدا کرد قرارداد با امریکا امضا نخواهد شد. ما با این بیانات را به دولت شوروی اطلاع دادیم و حالا مطالبی می‌شنویم که غیر مترقبه است. آن چه امروز گفتید فردا عوض می‌شود و آنچه امروز حقیقت است فردا تاریک می‌گردد.

وزیر: گفتم تشخیص این مطلب با خود ماست؛ اگر آن را علیه شوروی بدانیم امضا نخواهیم کرد ولی اگر مخالف شوروی نباشد آزادیم آن را امضا کنیم.

سیمیانوف: با عقد قرارداد دوجانبه، امریکا، ایران را وارد حوزه سیاست خود می‌نماید. من باز تکرار می‌کنم که از طرف مقامات رسمی و بالا به ما گفته شد که اگر این قرارداد امضا شد قرارداد با امریکا امضا نخواهد شد. حال باید فهمید آیا آنچه رسماً گفته‌اید پس می‌گیرید.

وزیر: ما روز اول هم گفتیم که قرارداد تدافعی را علیه شوروی تشخیص ندادیم. در مجلس هم گفتیم، در جواب یادداشت هم نوشتیم. برای مزید اطمینان قبول کردیم عهدنامه عدم تجاوز ببندیم. من طرحی محرمانه به آقای یگوف دادم و خواستم در عرض

دو روز جواب بدهند دو روز گذشت و جوابی نیامد. دو روز بعد ما با طرح متقابلی روبه‌رو شدیم ولی وضع ما عوض شد چون کار به موقع نشد. ما اولتیماتوم ندادیم وضع سیاسی طوری بود که سرعت را ایجاب می‌کرد. متأسفانه وضع عوض شد.

سیمیانوف: چطور وضع در دو هفته عوض شد؟

وزیر: شما که دیپلمات قدیمی هستید می‌دانید که اوضاع هر دقیقه تغییر می‌کند. من به آقای یگوف گفتم کاری نشد که قبل از کنفرانس کراچی کار تمام شود.

سیمیانوف: من آنچه را که می‌فرمایید درست نفهمیدم، هر چند مرا دیپلمات لایق دانستید اگر در دو هفته اوضاع تغییر می‌کند چه اطمینان هست که بعد از امضای قرارداد اوضاع ثابت بماند؟ آیا شما دیده‌اید که قراردادی را یک طرف پیشنهاد کند و طرف دیگر چشم بسته آن را بپذیرد؟

وزیر: این کاری است که حال کردید.

سیمیانوف: بعد از کنفرانس کراچی به من گفتند این قرارداد را امضا کنید قرارداد با امریکا امضا نخواهد شد.

وزیر: من به آقای سیمیانوف اطمینان می‌دهم که ایران هیچ وقت وسیله تجاوز امریکا علیه شوروی نخواهد شد.

سیمیانوف: ما اجازه نخواهیم داد اقدامی علیه ما بنمایید؛ ما نزدیک هستیم. ما اکنون می‌فهمیم که آنچه قبلاً گفته شد اصل سیاست ایران نبود، و آنچه حالا به ما می‌گویید (منظورم امضای قرارداد با امریکاست) سیاست اصلی ایران است.

وزیر: ما همیشه سیاست خودمان را روشن بیان کرده‌ایم و تغییری نیافته است.

سیمیانوف: سیاست شما هر روز تغییر می‌کند. ما چندین بار گفتیم که معنی این را نمی‌فهمیم که شما با ما قرارداد عدم تجاوز ببندید و با دشمن ما نیز علیه ما قرارداد امضا کنید.

وزیر: تشخیص اینکه قرارداد علیه شماست یا ماست.

سیمیانوف: ما با شما طرف مذاکره هستیم و مایلیم بدانیم این قرارداد علیه ماست یا نه؟

وزیر: من بار دیگر اطمینان می‌دهم که هر چند ما ملت کوچکی هستیم ولی هرگز آلت دست دولت دیگری نخواهیم شد و در مورد پایگاه نظامی هم طبق توضیحاتی که داده خواهد شد تعهد می‌کنم به کسی ندهیم.

سیمیانوف: سؤالی دارم که مرا روشن سازد: شما فرمودید که ایران حاضر است تعهد کند پایگاه نظامی به کسی ندهد. آیا مایلند این را در خود قرارداد بگذارند یا در پروتکل؟ مگر اصطلاح پایگاه نظامی روشن نیست که لازم است در پروتکل توضیح داده شود؟

وزیر: این اصطلاح عمومی است و باید کارشناسان آن را تعریف نمایند.
 سیمیانوف: ما در پیشنهاد خود گفتیم که دولت ایران تعهد کند که اجازه نخواهد داد که تحت هیچ عنوانی ارتش اجنبی در خاک ایران باشد. جواب این پیشنهاد چیست؟
 وزیر: پیشنهاد شما مربوط به پایگاه نظامی است.
 سیمیانوف: دو مطلب است، یکی پایگاه و دیگری وجود ارتش بیگانه.
 وزیر: در پروتکل ممکن است این مطلب را ذکر کرد.
 سیمیانوف: این دو موضوع است.
 وزیر: در قرارداد ۱۹۲۷ هم این موضوع ذکر شده است. ممکن است کمیونیونی از کارشناسان این مطلب را مورد بحث قرار دهد.
 سیمیانوف: درست است که در قرارداد ۱۹۲۷ هست ولی ما می‌خواهیم در قرارداد ۵۹ ذکر شود؛ اگر آن قرارداد کافی است پس چرا ما اینجا نشسته‌ایم. باید موضوع روشن باشد؛ ما جوابهای غیرروشن را خوب درک می‌کنیم. آقای وزیر خوب جوابهای غیرروشن را تشخیص می‌دهند. ما همکاری می‌کنیم.
 وزیر: ما اصل را قبول می‌کنیم، جزئیات را چون متخصص نیستیم به صورت پروتکل اضافه می‌نماییم.
 سیمیانوف: راجع به پایگاه یا توقف قوا.
 وزیر: هر دو را می‌نویسم.
 سیمیانوف: من سوال می‌کنم آیا به قوای آمریکا اجازه خواهید داد به ایران وارد شود؟
 وزیر: اگر منظور شما این است که مثلاً یک رژیم ارتش آمریکا برای تجاوز به شوروی به ایران بیايد اجازه نخواهیم داد ولی اگر مثلاً یک یا چند کارشناس استخدام کنیم برای ساختمان مانعی ندارد و ممکن است از خود شوروی هم استخدام کنیم.
 سیمیانوف: ما راجع به متخصص صحبت نمی‌کنیم.
 وزیر: راجع به ارتش و قوای مسلح هرگز اجازه نخواهیم داد.
 سیمیانوف: طبق پیمان بغداد اجازه می‌دهد قوای خارجی وارد شود.
 وزیر: ما وقتی به قوای خارجی اجازه خواهیم داد به ایران بیایند که مورد تجاوز قرار گرفته باشیم.
 سیمیانوف: تجاوز یا تهدید به تجاوز؟
 وزیر: تجاوز. من حالا سئوالی دارم اکنون سه سال است پیمان بغداد وجود دارد مگر به قوای خارجی اجازه داده‌ایم وارد ایران شود؟
 سیمیانوف: ما اگر جلوگیری نمی‌کردیم تا به حال جنگ شده بود - در ترکیه ارتش

خارجی نیست؟

وزیر: سیاست ما با ترکیه فرق دارد ما کاری را می‌خواهیم با شوروی بکنیم که دیگر اعضای پیمان بغداد نکرده‌اند. شما به جای قدردانی اظهار ملامت می‌نمایید. سیمیانوف: این سوءظن نیست؛ ما می‌خواهیم روشن شویم. تا هفته قبل می‌شد کمال سوءظن را به کار برد ولی حالا می‌خواهیم روشن باشیم. وزیر: در هر صورت ما در قرارداد با دو پروتکل حاضریم این مطالب را بگذاریم. ممکن است اصل را در مواد گذاشت و تفسیر و تعریف را در پروتکل. سیمیانوف: موضوع را توضیح بفرمایید. وزیر: ممکن است اصول هر دو مطلب را در متن گذاشت و توضیحات را در پروتکل ذکر کرد.

سیمیانوف: شما در اینجا ذکر کردید اگر به ایران تجاوز شود فکر می‌کنید از کجا تجاوز شود. وزیر: از هر کجا بشود فرق نمی‌کند.

سیمیانوف: ممکن است تجاوزی از طرف ما نشود و از جای دیگر بشود و شما به امریکاییها اجازه دهید قوایشان را وارد کنند. ورود آنها اقدامی علیه ما خواهد بود شما چگونه می‌توانید اطمینان بدهید، آقا؟! دوست دارید از تاریخ صحبت کنید ما هم میل داریم از تاریخ حرف بزنیم. تجاوز قوای خارجی به خاک ما از طریق ایران سابقه دارد. وزیر: قرارداد ۱۹۲۱ عملیات قوای انگلیس را در قفقاز خشی کرد.

سیمیانوف: این طور که حس می‌کنیم روابط ایران با بعضی همسایگانش خوب نیست و ممکن است کار ایران مثلاً با یکی از آنها به جنگ بکشد. آن وقت دولت ایران به امریکا اجازه خواهد داد قوای خود را وارد ایران نماید پس از ورود آنها کار خودشان را خواهند کرد.

وزیر: این فرض است.

سیمیانوف: روسها می‌گویند روی زبان غسل و روی قلب یخ دارد. بهتر است که روی هر دو غسل باشد.

وزیر: ما دولت مستقلی هستیم و از استقلال خود با خون و جان خود دفاع خواهیم کرد و به هیچ خارجی اجازه دخالت نخواهیم داد.

سیمیانوف: قبل از اینکه درخواست تنفس کنم آنچه از مذاکرات امشب فهمیده‌ام خلاصه می‌کنم. من این طور استنباط کردم دولت ایران حاضر نیست همان متنی را که روز ۱۹ ژانویه داد بدون اضافات امضا نماید.

به موجب این اضافات دولت ایران در پیمان بغداد باقی خواهد ماند و در عملیات

خود در کار پیمان آزاد است. دولت ایران حاضر نیست قراردادهای دوجانبه‌ای که بر علیه شوروی باشد امضا نکند.

وزیر: این را تصدیق می‌کنم.

سیمیانوف: و قرارداد نظامی با امریکا را می‌خواهند امضا کنند ولی نمی‌دانم در چه تاریخ.

وزیر: ما یک موافقتنامه با امریکا امضا می‌کنیم که تدافعی است و اگر علیه شوروی باشد امضا نخواهیم کرد.

سیمیانوف: ما خوب می‌دانیم تدافعی یعنی چه. شما هم خوب می‌دانید. دولت ایران حاضر است تعهد کند پایگاه علیه شوروی به خارجیان ندهد ولی می‌خواهم توضیح داده شود پایگاه چیست؟

وزیر: تعریف پایگاه را کارشناسان ایرانی و شوروی باید بکنند.

صورت مذاکرات هیتهای نمایندگی ایران و شوروی

در منزل جناب آقای حکمت وزیر امور خارجه روز

سه شنبه ۳۷/۱۱/۲۱ بعد از تنفس ساعت ۹^۱/_۲ شب

سیمیانوف: جناب آقای وزیر امور خارجه هیئت نمایندگی شوروی اظهارات جناب عالی را مورد مطالعه قرار داده و آن اظهاراتی که از طرف دولت ایران فرموده‌اید در نظر گرفته است.

بیشتر مطالبی که اینجا گفته شد برای ما غیرمنتظره نبود. علائم و نشانه‌های زیادی گواه بودند که کار ما این جنبه را پیدا خواهد کرد. متأسفانه ملاقات امروز ما بدترین انتظارات ما را تأیید کرد. بدین مناسبت هیئت نمایندگی شوروی می‌خواهد اظهارات زیر را بنماید.

ما این اظهارات جناب عالی را که در آن جواب دولت شاهنشاهی به پیشنهادات ششم فوریه دولت شوروی که تقدیم اعلیحضرت همایونی شده بود در برداشت استماع نمودیم. حقیقت امر این است که حالا طرف ایران با پیشنهادات فوق‌الذکر شوروی موافقت ندارد. دولت شاهنشاهی حالا نمی‌خواهد موافقتنامه دوستی و عدم تجاوز بین شوروی و ایران را که از طرف خود ایران پیشنهاد شده بود امضا نماید. دولت ایران اصرار می‌کند که در این قرارداد موادی قید شود که از آن استنباط شود که دولت شوروی از فعالیت گذشته و آینده پیمان بغداد حسن استقبال نماید. این قرارداد که طرف ایران به آن «دفاعی» نام داده و ما باید زیر آن را امضانماییم. طرف ایران موافق نیست تعهداتی قبول کند که قرارداد دوجانبه با کشورهای ثالث بر علیه اتحاد جماهیر شوروی امضا نماید.

علاوه بر آن، دولت ایران توسط جناب عالی خبر داد که موافقتنامه دوجانبه با آمریکا را که نظریات ما درباره آن بر شما معلوم است امضا خواهد نمود.

شما می‌خواهید مسئله مربوطه به پایگاهها و نیروهای خارجی را به کارشناسان واگذار شود؛ البته این موضوع مربوط به وارد کردن نیروهای خارجی به ایران خیلی غیرروشن و مبهم است.

جناب آقای وزیر، باید ذکر شود مذاکراتی که در اینجا بین ما درباره انعقاد قرارداد بین ایران و شوروی راجع به دوستی و عدم تجاوز و همکاری صورت می‌گیرد به ابتکار طرف ایران شروع شده است. این مسئله در نتیجه تبادل نظری که در ماه دسامبر ۱۹۵۸ بین دولتمن صورت گرفته بود شروع شد. این تبادل نظر که مربوط به روابط ایران و شوروی بود به واسطه تدارک قرارداد نظامی ایران و آمریکا که بر علیه اتحاد شوروی و کشورهای صلح دوست این منطقه می‌باشد پیش آمده بود در تذکاریه دولت شوروی به ایران که توسط آقای پگوف سفیر شوروی به وزیر امور خارجه ایران در روز ۲۸ دسامبر تقدیم شد خاطر نشان گردید این موافقتنامه (منظور موافقتنامه دوجانبه با آمریکا است) با مصالح تحکیم صلح در خاورمیانه مابینت دارد و لطمه جبران ناپذیر به روابط دو کشور خواهد زد و در ضمن آن تمایلات دولت شوروی راجع به اینکه منطقه خاور نزدیک و میانه یک منطقه صلح و حسن همجواری و همکاری دوستانه بین دول باشد ذکر شد. بدین مناسبت دولت شوروی با اطمینان از طرف دولت ایران که در نظر داشت تمایلات خود را بر تحکیم روابط خوب با دولت شوروی استوار نماید حاضر شد با دولت ایران جهت بهبود روابط کشورهای ما و همچنین در راه بهبود اوضاع در خاورمیانه و نزدیک تلاش نماید. بعد از آنکه بین طرفین تبادل نظر صورت گرفت روز ۱۹ ژانویه ۱۹۵۹ از طرف دولت شاهنشاهی وسیله سفیر شوروی پیشنهادات و طرحی راجع به قرارداد دوستی و عدم تجاوز بین دولتمن به دست ما رسید.

دولت شوروی از فکر انعقاد چنین قراردادی حسن استقبال کرد و در راه اجرای مذاکرات اظهار عقیده کرد که دولت شوروی حاضر است برای این منظور یا از هیئت نمایندگی دولت ایران در مسکو پذیرایی نماید و در صورتی که ایران بخواهد دولت شوروی هیئت نمایندگی خود را به تهران بفرستد. در جواب این پیشنهاد، دولت ایران روز ۲۷ ژانویه اظهار تمایل کرد که دولت شوروی هیئت نمایندگی خود را به تهران بفرستد و مذاکرات به طور محرمانه انجام گیرد. این مطلب را دولت شوروی قبول کرد و هیئت نمایندگی دولت شوروی روز ۲۹ ژانویه بنابه دعوت فوری ایران به تهران وارد شد. هیئت نمایندگی شوروی عقیده داشت که ایران حقیقتاً در انعقاد قرارداد با شوروی ذینفع می‌باشد و هیئت نمایندگی شوروی برای امضای این قرارداد دارای اختیار بود.

هیئت نمایندگی شوروی چند دفعه با رأس مملکت ایران یعنی شخص اعلیحضرت همایونی و همچنین با نخست وزیر جناب آقای دکتر اقبال و با جناب عالی و با کارمندان عالی مقام وزارت امور خارجه و جناب آقای مسعود انصاری سفیر ایران در شوروی ملاقاتهایی به عمل آوردند. هیئت نمایندگی شوروی بنابه مأموریتی که از طرف دولت و شخص نخست وزیر شوروی داشت به حضور اعلیحضرت همایونی عرض کرد مأمور امضای قرارداد تازه ای می باشد که به موجب آن دوستی بین دو کشور همسایه استحکام یافته و سوء تفاهم بین دو کشور از بین برود. ما اظهار تمایل کردیم ابرهایی که سایه خود را بر روابط ما افکنده و از طرف ایران آمده بود پرکنده شود و نور آفتابی که در ایران زیاد است به روابط ما بتابد.

هیئت نمایندگی شوروی به اعلیحضرت همایونی طرح قرارداد خود را که راجع به دوستی و عدم تجاوز همکاری بین دو کشور بود تقدیم داشت. در این طرح اغلب مواد طرح ایران در نظر گرفته شده بود. ضمناً در طرح قرارداد شوروی چند ماده درج شده بود که معطوف به پیشرفت و بسط و توسعه روابط دوستانه بین دو کشور بود. مخصوصاً گفته شده بود که دو کشور روابط خود را براساس احترام متقابل، احترام تمامیت ارضی، استقلال، عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر، و تساوی حقوق برقرار خواهند کرد. و این مواد با تصمیمات کنفرانس باندونگ که دولت ایران نیز در آن شرکت داشت و همچنین با هدفهای سازمان ملل متحد موافقت دارد. در این طرح گفته شده بود که طرفین به کشورهای ثالث اجازه نخواهند داد در سرزمینهای ایشان فرودگاهها و پایگاههای نظامی بسازند و از آن استفاده کنند و طرفین تعهد می کنند که اجازه ندهند نیروهای مسلح کشورهای ثالث در سرزمین آنها اقامت نمایند. همچنین ذکر شده بود روابط فرهنگی و اقتصادی توسعه یابد. همچنین ذکر شده بود که دولت شوروی حاضر است برای توسعه اقتصاد ملی ایران و پیشرفت منابع آبیاری و هیدروالکتریک و حمل و نقل همکاری نماید. همچنین طرفین در قسمت بهداشتی و مبارزه با امراض حیوانی و نباتی همکاری نمایند. حال این سئوال پیش می آید که چرا دولت شوروی علاقه به پیشرفت روابط دوستانه خود با ایران ابراز می کند. لابد اینجا یک فکر محرمانه ای هست. ما قبلاً کراراً گفته بودیم که این علاقه ناشی از تمایلات شوروی نسبت به بهبود روابط خود و تحکیم صلح در سرحدات خود و علاقه تام به توسعه آزاد کشورهای مستقل مشرق زمین که می خواهند خود را از عواقب شوم کاپیتالیسم نجات دهند، می باشد.

مردم شوروی عقیده دارند اگر ما زحمت بکشیم مخارج خود را در راه پیشرفت مسالمت آمیز صرف نماییم بهتر است که [تا] آن را در راه مسابقه تسلیحات مصرف نماییم و ارتشهای بزرگ نگاه داریم. به نظر ما ایران هم باید به همین اندازه علاقه مند

باشد متأسفانه هیئت نمایندگی شوروی مجبور است تصدیق کند که دولت شاهنشاهی این پیشنهادات را بلاجواب گذارده و دست دوستی صمیمانه شوروی را رد کردند. طرف ایران طی مذاکرات، این اهمیت خاص به فسخ و لغو مواد ۵ و ۶ قرارداد ۱۹۲۱ می‌داد. به قرار معلوم در این مواد راجع به تعهدات هر یک از طرفین که اجازه نخواهند داد در سرزمین آنها نیروهای کشور ثالثی که موجب تهدید سرحدات طرف دیگر بشود وارد شود و همچنین اینکه ایران سرزمین خود را به پایگاه برعلیه اتحاد شوروی تبدیل نخواهد کرد بحث شده است. این پیشنهاد برای فسخ و لغو این قرارداد که بین ما مورد اعتبار است برای ما واضح نبود زیرا ما اطلاعاتی در دست داشتیم که بین ایران و آمریکا مذاکراتی در جریان است که به موجب آن پیش‌بینی می‌شد همکاری نظامی و آمریکا در کادر پیمان بغداد توسعه بیشتر خواهد یافت. با وجود این دولت شوروی توضیحات اعلیحضرت همایونی را در نظر داشت و حاضر بود با دولت ایران مسئله فسخ و لغو مواد مزبور را مورد مذاکره قرار دهد. موقعی که دولت شوروی این قدم پراهمیت را برداشت می‌خواست که تمام موانعی که در راه موجود می‌باشد مرتفع شود.

دولت شوروی آن اظهار ایران را حاکی از اینکه در صورت انعقاد قرارداد دوستی و عدم تجاوز بین دو کشور دولت ایران موافقتنامه نظامی با دولت آمریکا یا کشورهای ثالث منعقد نخواهد کرد و همچنین اظهارات اعلیحضرت همایونی را مبنی بر اینکه قرارداد فوق‌الذکر (۱۹۲۱) در محیط تاریخی به خصوص و اوضاع و احوال خاص امضا شده بود و به خصوص ماده ۶ آن که به نیروهای شوروی اجازه می‌دهد به ایران وارد شود در صورت لغو شدن موجب تحکیم روابط دوستانه بین دو کشور خواهد شد در نظر داشت. البته دولت شوروی می‌دانست که محافل تجاوزکارانه [تجاوزکار] امپریالیستی طرحهای خود را درباره استفاده از کشور ایران جهت تهیه طرحهای نظامی خود برعلیه شوروی و کشورهای صلح‌دوست دیگر مورد استفاده قرار خواهند داد. به همین دلیل بود که طی مذاکرات، دولت شوروی نگرانی خود را درباره عضویت ایران در پیمان بغداد اظهار داشت و اظهار نگرانی کرد که از عضویت ایران در پیمان بغداد برعلیه شوروی استفاده خواهد گردید و اظهار داشت خوب بود اگر هر دو طرف ضمن انعقاد قرارداد دوستی نظر یکدیگر را حسن استقبال می‌کردند و تدابیری اتخاذ می‌کردند که امنیت دو طرف محفوظ باشد و ایران از پیمان بغداد خارج شود.

هیئت نمایندگی شوروی باکمال صراحت اظهار کرد تجربه نشان می‌دهد که پیمان بغداد امنیت ایران را تأمین نکرده و نخواهد کرد. از نتیجه عضویت در پیمان بغداد مخارج نظامی اعضای مسلمان پیمان خیلی افزایش می‌یابد و منافع اقتصادی این کشورها نقصان می‌یابد. پیمان بغداد در حقیقت سرزمین این کشورها را به تئاتر عملیات نظامی

تبدیل می‌کند و این موضوع با منافع نیروهای خارجی یعنی استثمارکنندگان قدیم سرزمین مشرق و خاورمیانه تطبیق می‌نماید.

پیمان بغداد آلتی در دست نیروهای متجاوز می‌باشد و موجب تیرگی روابط بین ایران و شوروی و ایران و کشورهای صلح‌دوست با ایران می‌شود و نتیجه می‌شود گرفت که عضویت ایران در این پیمان نتیجه منفی داشت. ولی ما با اظهارات شاهنشاه مربوط به اینکه از عضویت ایران در پیمان بغداد بر علیه منافع شوروی استفاده نخواهد شد دولت شوروی اصرار نکرد که دولت ایران از پیمان خارج شود. دولت شوروی اصرار نکرد برای اینکه می‌خواست اعتماد خود را به بیانات شاهنشاه ثابت نماید درحالی که برای دولت شوروی روشن است که پیمان بغداد یک سازمان تجاوزکارانه و در وهله اول بر علیه شوروی و سایر کشورهای صلح‌دوست متوجه است. طرف شوروی عقیده داشت که با تخفیف تشنج در خاورمیانه این پیمان مثل یک درخت پوسیده خشک خواهد شد. دولت شاهنشاهی می‌داند که ما از اولین روز پیدایش پیمان بغداد نسبت به آن روش جداً [نظراً] منفی داریم.

حال دول [دولت] ایران می‌خواهد ما از نظرات خودمان صرف‌نظر نماییم. نظرات ما به وسیله زندگی ثابت شده است. حال اگر ما قراردادی را که پیمان تجاوزکارانه بغداد را در چشم ملل خاورمیانه تبرئه نماید امضا نماییم آیا به حصول حسن تفاهم بین ما کمک می‌کند؟

دولت شوروی گزارش هیئت نمایندگی شوروی با شاهنشاه ایران مورخ سوم فوریه را مطالعه نمود و به این هیئت مأموریت داد به حضور شاهنشاه اظهار شود دولت شوروی کمال میل را برای ایجاد روابط حسن همجواری و دوستی بین دو کشور دارد و تصمیم گرفته یک گام دیگر به طرف آرزوهای ایران بردارد. ما اعلام کردیم که متن قرارداد ۱۹ ژانویه را کاملاً قبول داریم. البته متن این قرارداد کاملاً به نفع ایران بود. ما خاطر نشان کردیم که این هیئت دارای اختیار می‌باشد که این قرارداد را بلافاصله امضا نماید. در ضمن گفته شده بود که دولت شوروی این گام را برداشت و امیدوار است شخص اعلیحضرت همایونی و دولت ایران عملیاتی بنمایند که گواه بر تمایلات ایران درباره تحکیم روابط بین طرفین باشد و هم امنیت ایران و هم امنیت شوروی را تأمین نماید. دولت شوروی از این اصل پیروی می‌نمود که با امضای این قرارداد که از طرف ایران پیشنهاد شد ایران تعهداتی برعهده می‌گیرد که به موجب قراردادهای دوجانبه بر علیه شوروی منعقد نکند و طی مذاکرات مقامات رسمی این مطلب را اظهار می‌نمودند. دولت شوروی انتظار داشت به موجب اطمینانی که از طرف شاهنشاه داده شد ایران سرزمین خود را برای ایجاد پایگاه و استقرار نیروی خارجی نخواهد داد و این تعهد نه

فقط لطمه‌ای به استقلال ایران نمی‌زند [از] بلکه آن را تقویت هم می‌کرد. از جوابی که امروز به توسط شما از طرف دولت ایران به ما داده می‌شود این طور می‌توان فهمید که دولت ایران از انعقاد چنین قراردادی با شوروی امتناع و صرف‌نظر می‌کند و نمی‌خواهد آن تعهداتی را که قبلاً و کلاً داده بود بپذیرد. حال معلوم است که ایران می‌خواهد این امر و سند روشن مربوط به پایگاه نظامی و عدم اقامت نیروهای خارجی در سرزمین ایران را در آب گل‌آلود مطالعات بی‌پایان غرق نماید و آن را به کمیسیونهای دیگر بسپارد. انصراف و امتناع دولت ایران از قبول پیشنهادات مربوط به انعقاد قرارداد دوستی و عدم تجاوز با شوروی که از طرف دولت ایران ابراز شده بود موجب کمال تعجب می‌باشد. شاهنشاه ایران در اولین ملاقات خود روز ۳۰ ژانویه فرمودند که انعقاد چنین قراردادی به عنوان یک تحول قطعی بین کشورهای ما خواهد بود و به بهبود روابط بین ما و بهبود اوضاع خاورمیانه و نزدیک کمک خواهد کرد. تردیدی نیست که امضای این قرارداد به بهبود روابط بین کشورهای ما و همچنین به نفع کلیه دولی که طرفدار صلح در دنیا هستند کمک می‌کرد. شما می‌توانید ملاحظه نمایید که دولت شوروی با کمال اعتماد اظهارات اعلیحضرت همایونی را استقبال کرد و از تدابیر ایران حسن استقبال نمود.

دولت شوروی آنچه را که مقدور بود برای اینکه از تمایلات ایران استقبال نموده باشد انجام داد. همین حالا که به نظر می‌رسد موانعی برای رسیدن به نتیجه باقی نمانده دولت ایران از پیشنهادات خود منحرف می‌شود. ما حالا می‌بینیم آنچه را که از طرف دولت ایران اجرا شد بازی [ای] بیش نبود و هدف این بازی عبارت بود از منحرف نمودن افکار عمومی در وهله اول در خود ایران. حال معلوم می‌شود چرا این مذاکرات را ایران به تعویق می‌انداخت و از پیشنهادات شوروی منحرف می‌شد... و نمی‌خواست نظریات خود را [در برابر؟] پیشنهادات شوروی [به] ایران روشن نماید. واضح است که طی ملاقات رسمی و غیررسمی، ما حرفهای زیادی راجع به دوستی ایران با شوروی که گویا مسئولین ایران درباره شوروی دارند شنیدیم. ولی ضرب‌المثل ایرانی می‌گوید از حلوا گفتن دهان شیرین نمی‌شود و البته سرّ روش طرف ایران کاملاً واضح و روشن است. دولت شوروی اطلاعاتی در دست دارد که در اولین روزهای اقامت هیئت نمایندگی شوروی در تهران شاهنشاه ایران با یک کشور خارجی تعهداتی قبول کردند که با اتحاد شوروی موافقتنامه امضا نکند و شاهنشاه گفتند مایلند یک موافقتنامه با آمریکا امضا کنند. مطبوعات خارجی مثلاً پاکستان در مرحله اول این مذاکرات را فاش کردند و آقای دکتر اقبال نخست وزیر نیز این مطالب را به مطبوعات اظهار کرد.

خود شما نیز امروز این مطالب را که از طرف دولت ایران اظهار شده بود تأیید کردید بدین ترتیب از یک طرف اظهاراتی می‌شد که گویا طرف ایران می‌خواهد روابط خود را با

شوروی از طریق انعقاد قرارداد بهبود بخشید ولی از طرف دیگر دولت ایران همه چیز را تهیه کرد و تصمیم گرفت که آن دولت یک موافقتنامه نظامی با امریکا بر علیه شوروی امضا نماید. البته پیمان بغداد بر علیه اتحاد شوروی است و هدفهای خصومت آمیزی برای شوروی دارا می‌باشد و ایران می‌خواهد در این پیمان نقش خود را توسعه بدهد ولی پیمان بغداد جنبه خصومت آمیز نه تنها بر علیه شوروی بلکه بر علیه ملل کشورهای عضو این پیمان صورت گرفته است واضح و ثابت شده است. ضمناً نقش پیمان بغداد در افزایش تشنج در خاورمیانه واضح شده است. ملل بر علیه این طرحهای تجاوزکارانه که از طرف کشورهای استعمارکننده غربی به وجود آمده است حملاتی می‌نمایند. نیروهای صلح دوست البته قدرتی خواهند یافت که این نیروها را لجن مال نمایند.

آنچه که در بالا گفتیم گواه بر این است که دولت ایران و خود شاهنشاه نسبت به شوروی یک روش دورویی و عدم صمیمیت را اجرا می‌کند و البته نتایج شوم این موضوع در وهله اول متوجه خود ایران خواهد شد. دولت ایران و شاهنشاه از حسن نیت شوروی حسن استقبال نمی‌نمایند. آنها از قدمی که از طرف شوروی برداشته شده است استقبال ننموده‌اند.

به قرار معلوم طی سالهای اخیر به ابتکار دولت شوروی در امر بهبود و بسط و توسعه روابط دو کشور ما به نتایج جدی رسیدیم. یک موافقتنامه مربوط به حل و فصل مسائل سرحدی بسته شد و علامتگذاری انجام گرفت و در نتیجه آن اختلافات یک قرن به پایان رسید و تمام گله‌های مالی به نفع ایران حل و فصل شد و در نتیجه تبادل کالاها بین ما افزایش یافت. دولت شوروی به نفع ایران تمام حقوق خود را در شرکت مختلط نفت کویر خوریان به ایران واگذار نمود زیرا می‌خواست که دولت ایران خودش از ثروتهای طبیعی خود استفاده نماید. قرارداد مربوط به آبهای سرحدی اترک و ارس و هریرود و تجن به امضا رسید و مسئله ترانزیت و حمل و نقل کالا از راه شوروی حل و فصل شد و بین طرفین تماسهای فرهنگی توسعه یافت. دولت ایران با عملیات فعلی خود که معطوف به امضای موافقتنامه نظامی با امریکاست و همچنین با شکست این مذاکرات که در نتیجه فشار از طرف امریکا صورت گرفته است خط مشی روابط دوستانه بین دو دولت را به باد می‌دهد و روی آن خط بطلان می‌کشد. دولت ایران نشان می‌دهد که آن دولت نمی‌خواهد روابط بین دو کشور بهبود یابد و این روش غیردوستانه ایران بستگی دارد با [به] سازش آن دولت با نیروهای ماجراجویانه [ماجراجوی] کشورهای دیگر که می‌خواهند ایران را بر علیه شوروی و کشورهای صلح دوست خاورمیانه تبدیل به پایگاه

نمایند. ضمناً این سازش گواه بر آن است که دولت ایران یک تحول قطعی در سیاست خارجی خود ایجاد می‌نماید و کشور خود را به اردوگاه دشمنان شوروی می‌کشانند و به نیروهای خارجی اجازه خواهد داد آزادانه بر علیه شوروی استفاده نمایند.

البته این عملیات دولت ایران را باید به عنوان یک تحول قطعی بین دو کشور تلقی نماییم. البته بر همه واضح است که دولت شوروی نمی‌تواند در مقابل این عملیات ایران ساکت بنشیند، آن‌چنان عملیاتی که با بهبود روابط بین ما مطابقت ننموده و با مصلحت امر صلح نیز تطبیق نمی‌نماید. ضرب‌المثل ایرانی می‌گوید به هر چشمی به من نگاه کنی به همان چشم تو را نگاه خواهم کرد.

شکی نیست که این خط‌مشی خصمانه فعلی دولت ایران با منافع ملی دولت ایران مطابقت نمی‌کند و با منافع و تمایلات ملت صلح‌دوست ایران یعنی ملتی که عمیق‌ترین تمایلات دوستی را نسبت به ملل شوروی دارد تطبیق نمی‌نماید. البته ملت ایران مثل سایر ملل جهان علاقه دارد نه با [به] افزایش مخارج نظامی و همکاری با نیروهای امپریالیسم که می‌خواهد ایران را به پرتگاه جنگ بکشانند و نه به بدتر کردن روابط خود با همسایگانش بلکه منفعت ایران در این است که روابط اقتصادی با سایر کشورها توسعه یابد و سطح زندگی مردم بالا برده شود و همچنین روابط صمیمی [صمیمانه] و حسن همجواری با کشورهای همسایه ایجاد شود.

دولت شاهنشاهی اکنون از انعقاد قرارداد عدم تجاوز با دولت شوروی صرف‌نظر می‌کند و بنابه اطلاعاتی که در دست است دولت ایران تصمیم دارد موافقتنامه نظامی با آمریکا را امضا کند. در یک چنین محیطی مذاکرات معنی خود را از دست می‌دهد. ما می‌دانیم این گام که دولت ایران برداشته زیر فشار آمریکا انجام شده است و بالتسبیح هیئت نمایندگی شوروی از ادامه مذاکرات خودداری می‌کند.

هیئت نمایندگی از ادامه مذاکرات صرف‌نظر می‌کند و خود به خود معلوم است که روابط خصمانه ایران نسبت به شوروی گواه بر آن است که دولت شاهنشاهی آزادانه به سیاست تجاوزکارانه آمریکا که آن کشور در خاورمیانه و نزدیک دنبال می‌کند ملحق خواهد شد. حال دولت ایران آزادانه با آن نیروهای تجاوزکارانه [تجاوزکار] که منافع آن در متشنج ساختن و تیرگی روابط کشورهای ما و همچنین تیرگی روابط بین کشورهای خاورمیانه است همکاری خواهند کرد. مسلم است که با این گامهای غیردوستانه ایران نسبت به شوروی، دولت شوروی که علاقه خاصی به امنیت سرحدات خود دارد نمی‌تواند از این امر نتایج معینی نگیرد. برای ما معلوم است که دولت ایران در یک زحمت می‌باشد برای اینکه نمی‌تواند دلیل این سیاست دورویی خود را فاش کند. دولت

شوروی مجبور خواهد بود حقیقت را درباره این مذاکرات به اطلاع عموم برساند.

پاسخ جناب آقای حکمت وزیر امور خارجه به اظهارات مفصل معاون وزارت خارجه شوروی

کمال امتنان را دارم که از این مذاکرات و تاریخچه آن شرحی بیان فرمودید. گرچه به واسطه کسالت مزاج و تب شدیدی که دارم و دیری وقت مجال آن نیست که با کمال تأسف در جزئیات جواب عرض کنم و باید جواب مفصل آن را به وقت دیگری محول دارم و چون ایرانیان عادت به اختصار دارند بعضی مطالب را به طور مختصر عرض می‌کنم. دولت ایران هنوز هم معتقد به دوستی با دولت اتحاد جماهیر شوروی است و ایمان راسخ دارد که با مذاکرات دوستانه و حسن تفاهم هرگونه باد سردی که از شمال بوزد با آفتاب درخشان جنوب مواجه می‌شود. ما امشب نظریات دولت ایران را برای تکمیل عهدنامه مودت و عدم تجاوز با کمال صراحت و وضوح بیان کردیم و سعی نمودیم که نظریات دولت و ملت ایران با کمال صراحت و بدون دورویی گفته شود که هیچ مطلبی مبهم و مخفی نماند. شنیده بودیم که روسها از شنیدن نکات صریح خوشنود می‌شوند؛ معلوم می‌شود سخن صریح را به دورویی تعبیر می‌کنند. ما صریحاً گفتیم که حاضریم قرارداد عدم تجاوز را منعقد سازیم و در ماده ۵ تصریحاتی نسبت به تعهدات تدافعی که ما با سایر ممالک داریم و برطبق منشور ملل متحد می‌باشد برای اینکه مطلب معلوم و روشن باشد بنماییم. همچنین به شما با کمال صراحت گفتیم که هیچ‌گونه عهدنامه تجاوز بر علیه شوروی نخواهیم بست و مملکت خودمان را پایگاه نظامی و محل قوای مسلحه دول ثالث بر علیه شوروی قرار نخواهیم داد. سایر پیشنهادهای اقتصادی و غیره را نیز رد نکرده‌ایم و حاضریم در آن باب مذاکره نماییم و همیشه از این معنی حسن استقبال می‌کنیم و به همین دلیل اگر ما می‌خواستیم در این سیاست تعلل و یا به قول شما دورویی بکنیم در پیشنهادی که به آقای پگوف سفیر کبیر دادم نمی‌گفتم که در مدت ۲ روز جواب داده شود. متأسفانه در جواب ما ده روز تأخیر کردید. اینکه اظهار داشتید دولت شوروی فرمایشات اعلیحضرت را در نظر داشته و حاضر شدند که در ماده ۵ و ۶ قرارداد ۱۹۲۱ را باطل بکنند باید بدانید که مواد مزبور به کلی بی‌مورد و بی‌اعتبار و خلاف منشور ملل متحد است و هر کس به این مواد متوسل شود مایل به جنگ است و این برخلاف اظهارات دوستی شوروی است که طرفدار صلح می‌باشد.

ایران در تمام طول تاریخ تابع امپریالیستهای روسیه و انگلیس نشد و تزارها نتوانستند بر این مملکت مسلط باشند. دولت ایران در نظریات خود آزاد است، نه تابع شوروی است و نه تابع امریکا. و بی‌مان بغداد بر علیه شوروی نیست. حالا هم دولت ایران تکرار

می‌کند، همان‌طور که اعلیحضرت گفته‌اند، هیچ وقت برعلیه شوروی نیست. حالا هم دولت ایران تکرار می‌کند، همان‌طور که اعلیحضرت گفته‌اند، هیچ وقت برعلیه دولت شوروی یا هیچ دولتی قراردادی امضا نکرده و نخواهد کرد. نظریات امپریالیستها به ما مربوط نیست. دلیل بر این معنی آن است که دولت ایران سه سال است که در پیمان بغداد است و هیچ وقت عملی که برعلیه امنیت شوروی باشد نکرده است و در خاک او هیچ قوای مسلح خارجی وجود ندارد. بعد از این نیز با کمال استحکام و ثبات قدم این رویه را ادامه خواهیم داد و مقرراتی که درباره پیمان بغداد می‌باشد مربوط به ما نیست زیرا ما آن را فقط یک پیمان تدافعی و منطبق با منشور ملل متحد می‌دانیم و پس اگر ما تعهدات خود را به سایر ممالک با کمال امانت حفظ نکنیم چگونه می‌خواهید که نسبت به شما هم ثابت و وفادار باشیم؟ ما می‌خواهیم با همه دول روابط ما روی اقدام متقابل و شرافت باشد و باید برطبق نظر و آمال و افکار ملت ایران باشد.

پیمان بغداد به نفع ملت ایران است و گرنه چطور می‌شود سه سال آن را ادامه داد. هیچ دولتی در ایران نمی‌تواند که برخلاف افکار ملت خود عملی نماید. اگر ملت ایران با این پیمان موافق باشد ما چگونه می‌توانیم برخلاف آن اقدام کنیم. ولی شخص اعلیحضرت و دولت شاهنشاهی ایران از این حسن نظر و حسن اعتمادی که در ششم فوریه ابراز داشته‌اید قدردانی می‌کند ولی البته آن قرارداد پیشنهادی اگر با توضیحاتی که داده شد کامل بشود [می‌شد] گام دیگری در راه حسن روابط می‌بود. حاضر هستیم قرارداد را با شما امضا کنیم ولی نباید سعی کنید که ما (منزوی) بشویم زیرا دولت ایران که به هیچ‌کس پایگاه نظامی نمی‌دهد حاضر نیست که تعهدات خود را با سایرین زیرپا بگذارد. دولت ایران، نه در حال و نه در آینده، از تعهدات خود منحرف نمی‌شود. تصور شما به اینکه دولت ایران می‌خواهد برای عقد موافقتنامه با آمریکا از امضای قرارداد با شوروی صرف‌نظر کند اشتباه است و قویاً تکذیب می‌کنم زیرا حاضر است با تکمیل و تأیید دو ماده ۵ و ۲ آن را امضا نماید و ابدأ و ابدأ از پیشنهادات خود منحرف نمی‌شود. چگونه ممکن است وزیر خارجه بدون نظر متخصصین نظامی و حقوقی پایگاه نظامی را تعریف کند. وزیر خارجه اطلاعات نظامی ندارد و این کار از صلاحیت وزیر خارجه و این مسیون خارج است.

معلوم می‌شود این شما هستید می‌خواستید بازی کنید نه ما زیرا در روی یک لایحه که ماسین کرده و قبلاً حاضر داشته‌اید این اظهارات را می‌کنید در حالی که شما بودید که تأخیر کردید هیچ وقت ما به تعویق نینداختیم.

روش شما بوده است که دورویی داشته‌اید زیرا ما با کمال صداقت به طرف شما آمدیم و شما با پیشنهادات متقابل آن را به تأخیر انداختید. در قرن نوزدهم و اوایل قرن

بیستم ما همیشه از روسها وعده‌های خلاف واقع شنیده‌ایم و جز این چند سال اخیر بعد از استالین هیچ وقت عملی ندیده بودیم و حق داریم نگران باشیم. ما از قراردادهای اخیری سرحدی و علامتگذاری و غیره کمال امتنان را داریم.

شما مثل فارسی گفتید «از حلواگفتن دهان شیرین نمی‌شود»؛ یک مثل دیگر در فارسی هست که می‌گوید «هر کس می‌خواهد حلوی شیرین بخورد قند و شکرش را باید خودش بیاورد، نه اینکه قند و شکر را از خانه همسایه بخواهد.» شما هم قدری قند و شکر خودتان بیاورید. متأسفانه اطلاعاتی که شما دادید دلیل بر آن است که دستگاه اطلاعات شما بسیار ناقص است؛ ایران هیچ وقت علیه دولت شوروی نبوده و نیست.

شخصاً خیلی تأسف دارم که دولت شوروی این همه حسن نیت دولت ایران و این جانب را تمام با سوءظن تلقی می‌نماید و برای [از] دولت ایران هیچ قدردانی نمی‌نماید. من انتظار داشتم که برخلاف حقیقت سخن نگویند. در بیانات شما بسیاری از مطالب برخلاف حقیقت وجود داشت که نشان می‌داد که شما می‌خواهید بهانه‌جویی کنید. اگر شما می‌خواهید بهانه‌جویی کنید البته همان حکایت فونتین [افونتن] راجع به گرگ و بره است زیرا وضع ما در برابر شما همان حکایت را مجسم می‌کند. ولی باید بدانید که ما از طریق تهدید و ارعاب هیچ وقت تسلیم نمی‌شویم بلکه فقط از راه محبت است که ایرانیها را می‌توان تسخیر نمود. ما تکرار می‌کنیم که نظر دشمنی را که به ما نسبت می‌دهید تکذیب می‌کنیم و هر کس بگوید دروغ گفته است. پنجاه سال دیگر هیچ یک از ما که دور این میز نشسته‌ایم نخواهیم بود ولی تاریخ خواهد بود و ثابت خواهد کرد که ایران در ادعای خود راستگو بوده است. باز هم تأیید می‌کنم که دولت ایران امتناعی ندارد که موافقتنامه با دولت شوروی را امضا نماید و به هیچ‌وجه کسی نمی‌تواند، نه امریکا و نه دولت دیگری، به ما فشار بیاورد؛ ملت ایران قابل فشار نیست.

سیمیانوف: با کمال دقت اظهارات شما را استماع کردم. می‌فهمیم در چند نکته توافق نظر بین ما وجود ندارد. من تصور می‌کنم جواب بعضی مسائل را که فرمودید در اعلامیه من می‌توان یافت. فقط به بعضی از مسائل جواب می‌دهم زیرا شایسته جواب است.

فرمودید ما متن اظهارات خود را حاضر داشتیم و چون خیلی مفصل بود خوششان نیامد و گفتید گویا ما هدفهای دیگر داریم. آقای وزیر، آقایان اعضای هیئت نمایندگی ایران، من به طور صریح و مستقیم می‌گویم زیرا بهتر است. موقعی که خود را برای این ملاقات حاضر می‌کردیم طی چند روز فکر می‌کردیم که خود را برای همه چیز، چه خوب و چه بد، حاضر کنیم. و صمیمانه بگویم که بیشتر در انتظار خوب بودیم تا بد. و البته اگر نتیجه خوب می‌شد ما رضایت سیاسی و شخصی داشتیم. شما می‌فرمایید اطلاعات ما ناقص است باید بگویم که در حصول این اطلاعات نخست‌وزیر ایران به ما

کمک کرده است. چند روز پیش ایشان در این باب صحبت کردند. ایشان درست گفتند زیرا امروز ما به این موضوع دچار شدیم. آن اظهارات که در مطبوعات کراچی و غربی فاش شده بود برای ما نشانه پراهمیتی بود و البته ما در نظر داشتیم پست مهمی را که آقای دکتر اقبال دارا می‌باشند و البته ما نمی‌توانستیم آنچه در مطبوعات ایران نوشته می‌شود نادیده انگاریم. البته ما اطلاعات دیگری هم داشتیم و به همین دلیل ما بیشتر انتظار خوب داشتیم تا بد. ما خیلی از ملاقات جناب عالی خوشوقت شدیم و امیدواریم کسالت شما رفع شود.

ما انتظار حصول نتایج مطلوب داشتیم. متأسفانه این انتظار که ما داشتیم با حقیقت مطابق نبود و امید ما خیال خامی بود و آنچه امشب با آن رو به رو شدیم حقیقت است. و به این ترتیب ما نمی‌توانیم سرزنش شما را قبول کنیم ما به اینجا آمدیم و می‌دانستیم با چه مواجه می‌شویم. شما می‌گوئید ما مسئله را به تعویق می‌انداختیم و طی دو روز جواب ندادیم؛ اگر من به این گفته شما جواب ندادم نه از آن روست که چیزی نداشتیم که بگویم بلکه از آن جهت بود که گفتنی زیاد داشتیم. خیلی عجیب است که همسایگان برای هم موعد و وقت تعیین کنند که طی دو روز جواب بده تا دوست باشیم والا دشمن خواهیم شد.

آقای سیاح به خوبی می‌داند که این‌طور کارها با شتابزدگی میسر نیست. ما باید به فکر آتیه هم باشیم، یعنی در فکر آینده روابط دو کشور این ایده دیپلماسی نیست که اگر به فکرش چیزی رسید در ۴۸ ساعت جواب بخواهد. عادات و رسومی در سیاست وجود دارد به خصوص بین همسایگان و در کاری به این اهمیت. شما جوابی به طرح قرارداد ما ندادید و ما شما را سرزنش نکردیم. ما چهار روز منتظر جواب شما در مورد پیشنهادات خود شما بودیم و سوءظن نداشتیم و ملامت نکردیم ما فقط هواپیما سفارش دادیم و رواید خود را از آقای انصاری تقاضا نمودیم.

من لازم می‌دانم به همه چیزهای غیرجدی جواب بدهم زیرا گاهی جواب به حسن تفاهم کمک نمی‌کند اما چون اصرار می‌کردند جواب دهم پاسخ دادم. خواهش می‌کنم احترامات مرا نسبت به خودتان بپذیرید. جناب عالی راجع به تاریخ روابط کشورهای ما فرمودید این دفعه اول نیست. شما ما و انگلیسیها را به یک چشم نگاه کردید ولی خود شما فرمودید چه نقش سیاست لنینی نسبت به ایران بازی کرد. خود جناب عالی به خوبی مستحضرید که وقتی دولت شوروی روی کار آمد کلیه قراردادهایی را که براساس عدم تساوی منعقد شده بود لغو کرد و از سیاست جدیدی پیروی نمود. آقای سیاح به خوبی می‌داند که دلیلی نیست بدین مناسبت از من برنجید؛ ما به ملل خاورمیانه احترام می‌گذاریم. این طرز فکر ماست این سیاست نیست. اگر روشی غیر از این داشتیم به خود و عقاید خود توهین کرده بودیم. اما راجع به تهدید، ما تهدید نمی‌کنیم ما عقیده داریم که

شما تهدید می‌کنید و به آمریکا متکی هستید. لابد اینجا نور دلار کسی را کور کرده است؟) به چه دلیل شما ما را به وسیله آمریکا تهدید می‌کنید در صورتی که می‌دانیم پتانسیل نظامی شوروی از آمریکا بالاتر است؟ اگر با دقت به حوادث سالهای اخیر نگاه کنیم [کنید] یقین خواهید کرد که خود آمریکاییها این نظر را دارند. ما خواهش می‌کنیم به وسیله پیمان بغداد ما را تهدید نکنید. شما می‌گویید پیمان بغداد شبیه این دیوار است ولی این دیوار پوسیده است و یک تکان آن را واژگون می‌سازد. این دیوار اکنون ریزشهایی پیدا کرده و شک نداریم که این دیوار خراب خواهد شد. اما نمی‌خواهیم کسی زیر خرابه‌های آن مدفون شود. این تهدید نیست آن را به عنوان تهدید تصور نکنید. این تصدیق حقیقت است. اگر حقیقت تلخ است چاره‌ای نیست؛ باید از حقیقت نتیجه گرفت و ما شرافتمندانه گفتیم چه نتایجی از حقیقت می‌گیریم. ما نمی‌خواهیم روابط شما را با دیگران تیره کنیم (مثلاً با آمریکا). ما خودمان می‌خواهیم روابط خوبی با آمریکا داشته باشیم و امیدواریم منظور ما حل شود. همین‌طور با انگلستان بعضی از حقایق معلوم و نامعلوم به ما اطمینان می‌دهد که به این هدف نائل خواهیم شد. این اتفاق نیست که ما با شما سر یک میز نشسته‌ایم، هرچند ما مانند کشتیهایی که در دریا متفرق می‌شوند از حیث عقیده از هم دور شدیم می‌توان گفت که همه کس از حقیقت نتایج درست می‌گیرد. در روسی مثلی هست که می‌گوید بعضی بعد از جریان حقیقت را درک می‌کنند. شما می‌خواهید [از] سیاست خصومت‌آمیزی نسبت به ما پیروی کنید. شما می‌خواهید جلوه دهید که ما موجب شکست مذاکرات شدیم نه شما. ولی بهتر است راجع به این صحبتی نکنیم. شما می‌خواهید ما اعتراف کنیم که پیمان بغداد را قبول داریم در صورتی که ما می‌دانیم در این پیمان چه نهان است و نیز راجع به موافقتنامه با آمریکا شما می‌خواهید خود را با حسن‌نیت و صمیمی نسبت به ما جلوه دهید. در یک اپرای گنو هست که «این حرف را به کسی دیگر بگو» همین اظهارات شما راجع به موافقتنامه با آمریکا موضوع را روشن و نتایج کار ما را بر باد می‌دهد.

بیهوده مشاورین شما سعی داشتند برای آنکه مذاکرات ما با شکست مواجه شود بهانه‌ای اختراع کنند. همین موافقتنامه آمریکا کافی بود. ما کارهای دیگری داریم و نمی‌توانیم در تهران بمانیم و فردا صبح به مسکو خواهیم رفت.

وزیر: ما در یک مورد متفقیم و آن احترامی است که به لنین داریم. در سایر موارد اختلاف داریم. کاش لنین زنده بود و روابط ملل ما را بهبود می‌داد. حالا هم از خدا می‌خواهیم [هم] که در این باره مصالحه کنید [کنیم] و یکبار دیگر با هم دور میز بنشینیم زیرا هیچ موضوعی نیست که با مذاکره حل نشود.

سیمیانوف: من می‌دانم هم در شوروی و هم در ایران کسانی بودند که به خوبی روابط بین کشورهای ما را درک می‌کردند. فردا صبح به مسکو پرواز خواهیم کرد. از

مهمان‌نوازی شما تشکر می‌کنم. همچنین از حسن توجه اعلیحضرت همایونی و دولت شاهنشاهی و از خود جناب عالی و همه اشخاصی که در اینجا با آنها ملاقات داشتم تشکر می‌کنم که امکاناتی برای آشنایی پیدا کردیم و وقت را گذراندیم.

وزیر: من تماس خود را با آقای یگوف قطع نخواهم کرد. امیدوارم به نتیجه برسد. کاش هم [همه] حسن‌نیت آقای یگوف و هوش و فطانت آقای سیمیانوف و تندنویسی آقای پاولف را داشتند. اگرچه مذاکرات به شکست منتهی شد ولی نتیجه آن فتحی برای شخص من بود و آن دوستی آقای سیمیانوف بود. امیدوارم در آینده باز ملاقات دست دهد.

این جلسه که تا ساعت یک صبح روز چهارشنبه ۲۲ بهمن ماه به طول انجامید آخرین جلسه مذاکرات بود زیرا هیئت شوروی مذاکرات خود را قطع کردند و چند ساعت بعد تهران را به طرف مسکو ترک گفتند.

[۱۰۵ تا ۵۲-۱۰۰-۵۳-۱۱۵]

[۲]

شماره ۸۴۱۵

تاریخ ۳۸/۶/۲۴

پیوست دارد

خیلی سری - فوری

وزارت امور خارجه

جناب آقای دکتر اردلان سفیرکبیر شاهنشاهی - واشنگتن

یک نسخه از اسناد زیر:

۱. دستوراتی که به جناب آقای انصاری سفیرکبیر شاهنشاهی در مسکو صادر شده
۲. گزارش جناب آقای انصاری سفیرکبیر شاهنشاهی در مسکو حاوی مذاکرات بین ایشان و خروشچف نخست‌وزیر شوروی
۳. [و] صورت مذاکرات جناب آقای نخست‌وزیر با سفرای کبار آمریکا و انگلیس به ضمیمه ارسال می‌شود. خواهشمند است دستور فرمایند این اسناد در محل اسناد خیلی سری نگهداشته شده تا در هر موقع که ضرورت ایجاب کند برای استفاده حقوقی و قضایی و یا تبلیغاتی مورد استفاده آن سفارت کبرای قرار گیرد. ضمناً جناب آقای وزیر امور خارجه را نیز از مذاکرات جناب آقای نخست‌وزیر با سفرای آمریکا و انگلیس مستحضر فرمایند.

[از طرف وزیر امور خارجه]

[۳۱-۵۳-۱۱۵ از]

[۳]

رونوشت گزارش سفیر کبیر شاهنشاهی در مسکو
خیلی محرمانه
وزارت امور خارجه
جناب آقای آرام، وزیر امور خارجه

اوامر مطاع مبارک ملوکانه که طی تلگراف شماره ۵۳۵ شرف صدور یافته است الساعه که نزدیک به نیمه شب است زیارت شد. چون برحسب اتفاق وسیله ای پیدا شده که گزارش خود را با مسافر مطمئنی فردا صبح زود به لندن بفرستم که از آنجا با پست هوایی به تهران فرستاده شود لذا گزارش مذاکرات با نخست وزیر شوروی را از لندن تقدیم می دارم. چون وقت کم است از تفصیل خودداری کرده و رئوس مسائل را به عرض می رساند:

همان طوری که تلگرافاً به عرض رسانید، روز چهارشنبه دهم شهریور ماه جاری از آقای خروشجف نخست وزیر شوروی ملاقات به عمل آمد. آقایان گرومیکو وزیر امور خارجه و پاولف رئیس اداره شرق میانه در ملاقات حضور داشتند. مذاکرات از ساعت ۱۲ تا دو [و] نیم بعد از ظهر به طول انجامید. ابتدا اظهار امیدواری کردم که استراحت نخست وزیر در یالتا مفید واقع شده باشد. بعد از اینکه گام مهمی در روابط شوروی و امریکا برداشته شده و به زودی ملاقاتهایی بین سران دو کشور دست خواهد داد به نخست وزیر شوروی تبریک گفتم و متذکر شدم که همان طوری که دولت متبوعه من اظهار امیدواری کرده اند باید انتظار داشت که مسافرت ایشان به امریکا و مسافرت رئیس جمهور امریکا به اتحاد جماهیر شوروی به استقرار صلح و آرامش در دنیا کمک مؤثری بنماید.

نخست وزیر تشکر کرد و گفت فضای یالتا خیلی باصفا و برای استراحت مساعد است ولی فضای سیاسی جهان برای استراحت مساعد نیست. راجع به مسافرت به امریکا باید بگویم که دولت امریکا از یک طرف خود را هواخواه صلح معرفی می کند و از طرف دیگر در هر جا که دستش می رسد تدارکات نظامی بر علیه ما می بیند. همین چند روزه اخیر وعده هایی برای تجهیز قوای آلمان غربی به ادانائر داده شده به اسپانی هم وعده هایی داده اند و در لائوس نیز دستجات تجاوزکار را تقویت می کند. ما در پذیرایی از نیکسون از هیچ چیز کوتاهی نکردیم. ببینید به امریکا که برگشته بر علیه ما چه می گوید. گفته است مردم شوروی می خواهند با امریکا دوست باشند، به امریکاییها نزدیک بشوند لیکن دولت شوروی مانع از این نزدیکی است. بین دولت و مردم در شوروی شکافی نیست. ما از میان مردم برخواسته ایم و به جز خدمت به مردم هدفی نداریم. اصولی که ما از آن پیروی می کنیم با اصولی که در امریکا از آن پیروی می کند

متفاوت است. ما نمی‌خواهیم راه و رسم خودمان را به آمریکاییها تحمیل کنیم. آنها هم نباید سعی کنند که راه و رسم خودشان را بر ما تحمیل نمایند. کدام یک از این اصول کاپیتالیسم یا کمونیزم بهتر است موضوعی است که قضاوت آنها با مردمی است که در لوای آن زندگی می‌کنند و بسته به نتایجی است که از هر یک از این اصول گرفته می‌شود. من به نیکسون گفتم شما صد و پنجاه سال است که در راه توسعه صنایع کشور خودتان فعالیت می‌کنید و ما فقط چهل سال زیرا ما پیش از انقلاب اکتبر روسیه دارای صنایعی که قابل توجه باشد نبودیم. ببینید با اصول سوسیالیسم در این چهل سال ما به کجا رسیده‌ایم و حدس بزنید که حالا که چرخهای ما درست به گردش افتاده بعد از ده یا بیست سال دیگر به کجا خواهیم رسید. به هر حال من آنچه در قوه داشته باشم برای تأمین صلح خواهم کرد. این کوشش ما دلیل بر ضعف ما نیست؛ امروز قویتر از ما و آمریکا هیچ کشوری در دنیا نیست و با داشتن سلاحهای موشکی که خود آمریکاییها برتری ما را نسبت به خودشان شناخته‌اند و می‌دانند که ما می‌توانیم به سهولت آمریکا را هدف موشکهای اتمی خودمان قرار بدهیم معلوم نیست که ما قویترین کشور دنیا نباشیم ولی ما صلح می‌خواهیم برای آنکه بشریت از نابودی نجات پیدا کند.

گفتم مذاکراتی را که با هم در ملاقات قبلی داشتیم به استحضار دولت متبوعه خودم رسانیدم و مأموریت دارم این مطالب را به شما خاطر نشان کنم و اوامری که از طرف ذات قرین شرف ملوکانه شرف صدور یافته ابلاغ کردم.

نخست‌وزیر شوروی بعد از آنکه اظهارات بنده تمام شد با حالت خیلی گرفته گفت ما خیال می‌کردیم که شما خبر خوشی برای ما آورده‌اید و حال می‌بینیم که دولت ایران در همان وضع غیردوستانه خود نسبت به ما باقی است و شما نمی‌خواهید که تیرگی روابط ایران و شوروی برطرف بشود. در این صورت موضوع ملاقات امروز شما با من چیست نمی‌دانم. ما از تیرگی روابط با همه کشورها، به خصوص با همسایگان، گریزانیم. یکی از ایرادات بزرگی را که ما به سیاست خارجی استالین وارد می‌کنیم این است که او نسبت به ترکیه رویه خیلی نامعقولی پیش گرفت و گفت دولت شوروی نسبت به بعضی از قطعات خاک ترکیه ادعا دارد و حتی حاضر شده بود عهدنامه دوستی با ترکیه را فسخ کند. با این کیفیت ما به ترکها حق می‌دهیم اگر نسبت به ما بدگمان باشند و ما سعی می‌کنیم بدگمانی آنها را مرتفع کنیم. ولی ما نسبت به شما بدی نکردیم اگر روزگاری ایران و روسیه با هم جنگیده‌اند یا فرضاً پطر کبیر گفته باشد که باید خاک روسیه را تا آبهای اقیانوس هند امتداد بدهیم من چه مسئولیتی دارم که امروز باید جوابده آن اعمال باشم؟ استالین نسبت به ایران سیاست خوبی نداشت ولی بعد از استالین از ما جز خوبی چه دیده‌اید؟ مگر ما از اعلیحضرت همایونی به بهترین وجهی پذیرایی نکردیم مقدم شاهنشاه را به

خاکمان گرامی نداشتیم؟ صمیمانه راجع به مسائل مورد علاقه طرفین با هم صحبت نکردیم؟ شما چه پیشنهادی کردید که ما نپذیرفتیم؟ مگر ما حاضر نشدیم آنچه ایران برای ایجاد صنایع خود لازم دارد؟ به خصوص برای استفاده از منابع نفت شمال، همه جور به ایران کمک بکنیم؟ ما در مقابل، چیزی از ایران نمی‌خواستیم جز یک چیز و آن این بود که ایران با تجاوزکاران آمریکایی که می‌خواهند به دور ما زنجیر بکشند و در همه جا مواضع نظامی بر علیه ما ایجاد کنند و کشورهایی را برای جنگ احتمالی با ما در دست خودشان داشته باشند همراه نشود. ولی ایران، برخلاف انتظار، در این راه خطرناک قدم گذاشت، همسایگی با ما را نادیده گرفت و خود را به دامان آمریکا انداخت. شما تصور می‌کردید وقتی قرارداد دوجانبه را با آمریکا بستید کمک از زمین و آسمان برای شما خواهد بارید ولی دیدید که خیلی کمتر از آنچه انتظار داشتید به شما کمک کردند. باید از نحوهٔ دسائس امپریالیسم بی‌اطلاع بود برای آنکه فکر بشود که کسانی که از قبل ثروتهای طبیعی و زحمت کارگران شما در آن طرف اقیانوس در ناز و نعمت زندگی می‌کنند بخواهند که ایران کشوری آباد و مردمش مرفه باشند. آنها تا وقتی می‌توانند استفاده‌های سرشار از شما ببرند که شما فقیر و بیچاره باشید و به آنها نیازمند. متخصصین آمریکایی امروزه در تمام دوائر دولتی ایران، مخصوصاً در ارتش شما، نفوذ پیدا کرده‌اند. در خیلی از نقاط ایران فرودگاههایی ساخته می‌شود که مورد احتیاج ایران نیست. ظاهراً برای ایران است ولی باطناً برای استفاده نیروهای آمریکایی در موقع جنگ. جاسوسان ما از همه جا اطلاعات خیلی دقیقی به ما می‌دهند. ما از تمام نقشه‌های آمریکاییها در ایران آگاهییم و تدارکات نظامی آمریکا در ایران برای ما محل هیچ‌گونه تردیدی نیست. بالاتر از این، از طرف دولت ایران مذاکرات محرمانه‌ای با ترکیه صورت گرفته است که ترکیه دو لشکر خود را به طرف مرزهای شمال غربی ایران گسیل دهد و در صورت بروز جنگ این لشکرها با لشکرهای ایران بر علیه ما بجنگند. نقشه نظامی آمریکا این است که در هر جا بتواند جبهه‌هایی بر علیه ما تشکیل دهد که در صورت بروز جنگ قوای ما مجبور بشوند در چند جبهه در آن واحد بجنگند و ایران یکی از کشورهایی است که تجاوزکاران آمریکایی برای این منظور در نظر دارند. ایران در دوران گذشته یک کشور بزرگ سلحشوری بود. سربازان ایرانی به اقصی نقاط شرق و غرب رفته‌اند، ولی امروز ایران با وضع دیگری روبه‌روست؛ شما توانایی جنگ با ما را ندارید. ما به تجهیز قوا در مرزهای خودمان احتیاجی نداریم. برای ما کافی است که چند موشک در مرزهای خودمان آماده داشته باشیم که اگر به ما حمله کردید ایران را نابود کنیم. ما گفته‌ایم و باز می‌گوییم که ما خیال نداریم به هیچ دولتی، به خصوص به هیچ کدام از همسایگان خودمان، تجاوز کنیم ولی اگر حمله کردید قانون جنگ حکم خواهد کرد که ما با تمام وسائلی که داریم بدون

هیچ ترحمی نسبت به دیگران از خودمان دفاع کنیم. شما از جنگ با ما چه نتیجه‌ای خواهید برد و چرا باید ملت بزرگ و نجیب ایران قربانی مطامع یک مشت استفاده‌جو بشود؟ ما مکرر از زیان مسئولین ایران شنیده‌ایم که گفته‌اند روسیه دو بار در قرن بیستم به ایران قشون کشیده است. در جنگ بین‌المللی اول که ما نبودیم دولت تزاری بود که به کیفر اعمال خودش رسید. راست است که در جنگ بین‌المللی دوم ما قوا به ایران وارد کردیم ولی ما تنها نبودیم؛ انگلیسها هم به ایران قوا وارد کردند. اگر موضوع تنها برای وارد کردن قواست چرا ایرادی به انگلیسها نمی‌شود و تمام حملات به ماست؟ گذشته از این، سیاست بی‌طرفی آن روز شما به ضرر شما تمام نشد زیرا اگر ما قوا وارد نمی‌کردیم و فاشیستها نقشه خودشان را در ایران اجرا می‌کردند ایران عرصه جنگ می‌شد و زیان و ضررش برای شما به مراتب بیشتر می‌بود. بعد از پایان جنگ البته خطبهایی در سیاست ما بود ولی ما مکرر گفته‌ایم که آن سیاست را مردود می‌دانیم و آنچه هم توانسته‌ایم برای جبران این گذشته تلخ کرده‌ایم. شما می‌گویید که حاضرید که مذاکرات را برای استفاده مشترک از آبهای رودخانه مرزی تا حصول توافق ادامه بدهید. همچنین در مورد دریای خزر همکاری ما ادامه داشته باشد. اگر کسی نداند ممکن است فکر کند که با پول و کمک فنی شماست که می‌خواهیم از آبهای مرزی استفاده کنیم. ما هستیم که حاضر شده‌ایم به شما متخصص بدهیم، ماشین‌آلات بدهیم، اعتبارات بدهیم، که شما بتوانید مناطق شمال آذربایجان و خراسان را آباد کنید. نه شما. ما چطور می‌توانیم حالا که شما بر آمریکاییها بر علیه ما هم عهد و پیمان شده‌اید این کمکها را ادامه بدهیم؟ یا مطلب به شما مشبه شده یا آنکه ما را خیلی احمق تصور کرده‌اید. ما حاضریم نه فقط در این قسمت بلکه در هر قسمتی که شما بخواهید به شما کمک کنیم به شرط آنکه با دشمنان ما بر علیه ما متحد نباشید. ما صریح می‌گوئیم تنها سیاستی که دولت ایران اتخاذ کرده است به هیچ وجه با مصالح ایران وفق نمی‌دهد زیرا این سیاست اولاً یک سیاست جنگی است آن هم به نفع دیگران که بنیه اقتصادی ایران را که ضعیف است روز به روز ضعیف‌تر می‌کند و ایران را از استفاده از منابع ثروت بیکران خود باز می‌دارد، سیاستی است که ایران را محتاج به آمریکا می‌کند و چون روابط ایران با شوروی خوب نیست آمریکاییها هم ملاحظه‌ای ندارند و حال آنکه اگر روابط دوستانه ایران با ما محفوظ می‌ماند آنها خیلی بیشتر به ایران کمک و مساعدت می‌کردند؛ شما می‌توانستید از رقابت شوروی و آمریکا خیلی استفاده بکنید. قول می‌دهم آن روز که شما روابط خودتان را با ما اصلاح کردید آمریکاییها که امروز برای دادن ده یا بیست میلیون دلار به ایران اینقدر ناز می‌کنند حاضر خواهند بود صد میلیون دلار و بلکه بیشتر با شرایط خیلی مساعدی به ایران بدهند. ایران دارای چنین وضعیتی است که در این موقع می‌توانست صدها میلیون

دلار از دو طرف استفاده کند؛ و شما خودتان را برای مبلغ ناچیزی به دست و پای آمریکا انداختید و برای آمریکاییها معامله با شما چه ارزان تمام شد! ببینید ناصر چه استفاده‌های سرشاری امروز می‌برد؛ از ما می‌گیرد و از آمریکاییها هم مبالغ هنگفتی دریافت می‌دارد. و خیلی از وجوهی که آمریکا به مصر می‌دهد انتشار پیدا نمی‌کند زیرا ناصر نمی‌خواهد که این مطلب را کشورهای عربی بدانند. ما هم به ناصر کمک می‌کنیم چون سیاست او به نفع ماست خیال نکنید که کمک ما به ناصر برای این است که وی با امپریالیزم مبارزه می‌کند خیر، این ناصر امروز آن ناصری که با امپریالیزم مبارزه می‌کرد نیست ولی چون سیاستی معتدل دارد ما هم از کمک به او فروگذار نمی‌کنیم هندوستان را [در نظر] بگیرید ببینید نهر و در سایه سیاست بیطرفی چه استفاده‌های بزرگی برای کشورش کرده است. ما به ایجاد صنایع سنگین در هند کمک مؤثری می‌کنیم و آمریکا هم صدها میلیون دلار تقدیم هند می‌کند.

افغانستان را [در نظر] بگیرید؛ ما داریم افغانستان را به یک کشور آبادی مبدل می‌سازیم آمریکاییها هم میلیونها دلار برای ساختمان فرودگاه و راهها در اختیار افغانستان گذاشته‌اند. باید صریح بگویم که اهمیت ایران برای ما از همه این کشورها بیشتر است زیرا با هیچ یک از آنها مرزهای مشترکی که با ایران داریم و ما حاضر بودیم به مراتب بیش از آنچه که به دیگران کمک کردیم به ایران کمک کنیم و اگر ایران همان سیاستی را که از زمان مسافرت اعلیحضرت همایونی تا شش ماه پیش اتخاذ کرده بود ادامه می‌داد چه فوائد سرشاری عاید ایران می‌گردید: هزاران هکتار زمین در آذربایجان و خراسان زیر کشت می‌رفت و نیروی برق قطعات وسیع را آباد می‌ساخت و چه منافع بی‌شماری از استخراج نفت در شمال ایران و یا ایجاد صنایع سنگین عاید ایران می‌گردید. ما می‌دانیم که آمریکاییها به شما خیلی فشار وارد کردند که با ما قرارداد امضا نکنید. من می‌توانم کاغذ آیزنهاور را به شما نشان بدهم. اعلیحضرت همایونی ابتدا خیلی مقاومت کردند ولی در این مقاومت پایداری به خرج ندادند و موافقتنامه دوجانبه با آمریکا امضا شد. ما این مقاومت اعلیحضرت را قدر می‌دانیم و میلی را که شاهنشاه ایران فرمودند که با ما قرارداد عدم تجاوز منعقد نمایند بیش ما خیلی ذی‌قیمت است. حتی شاید هم حق باشد وقتی به ما ایراد می‌شود که ما در دادن جواب به پیشنهاد شما راجع به قرارداد عدم تجاوز تأخیر کردیم ولی راستش را بگویم ما اطمینان نداشتیم زیرا اطلاعاتی به ما رسیده بود که شما با آمریکاییها هم برای انعقاد قرارداد دوجانبه مشغول مذاکراتی هستید. البته جریانات برای ما یک شکستی بود؛ به ما توهین وارد شد، وعده‌ای که داده شده بود پایمال گردید ولی ما دلخوش بودیم که شاید اجبار موجب این پیشامدها شده باشد و ایران عملاً در راه دشمنی با ما گام برندارد و راهی برای آشتی باز

بماند ولی هر روز که می‌گذرد ما می‌بینیم که نفوذ آمریکاییها و تدارکات نظامی آنها در ایران بیشتر می‌شود و خطر نسبت به مرزهای جنوبی ما آشکارتر می‌گردد. ما صریح می‌گوییم که اگر وضع بدین منوال ادامه پیدا کند ما ناچار خواهیم بود که از حقی که طبق قرارداد ۱۹۲۱ داریم استفاده کنیم زیرا این مسئله برای ما حیاتی است و ما نمی‌توانیم آن را سرسری بگیریم. شما می‌گویید که رادیوهای ما برای سیاستی که دولت ایران اتخاذ کرده حرفی نزنند؛ ما تنها چیزی که در مقابل همه کارهای شما داریم همین رادیو است. بیا باید روشی اتخاذ کنید که از روی انصاف اطمینان ما جلب بشود. ما نمی‌گوییم که شما با دیگران دوست نباشید ولی انتظاری که از شما داریم این است که با دشمنان ما بر علیه ما متحد نباشید. گفتارهای رادیویی معلول است؛ علت را بر طرف کنید معلول هم از بین خواهد رفت. ما می‌خواهیم روی اصول همزیستی با شما در صلح و صفا زندگی کنیم. ما نمی‌فهمیم که چرا ما می‌توانیم با خیلی از کشورهای سلطنتی من جمله افغانستان و سایر کشورهای سلطنتی در آسیا روابط صمیمانه داشته باشیم ولی با شما این روابط را نداشته باشیم. ما به هیچ وجه با رژیم سلطنتی در ایران مخالفتی نداریم فقط می‌خواهیم ایران برای ما همسایه خوبی باشد. همسایه‌ای باشد مستقل و قوی که سیاست تجاوزکارانه نتواند در آن نفوذ کند و ما هم برای ایران همسایه‌ای به تمام معنی مفید باشیم.

بیانات آقای نخست‌وزیر شوروی که تمام شد این خدمتگذار [خدمتگزار] اظهار کردم که دولت شاهنشاهی ایران هم کمال علاقه را به حسن مناسبات با شوروی دارد و همان‌طور که اعلیحضرت همایون فرمودند دولت ایران می‌خواهد نه تنها یک همسایه برای شوروی باشد بلکه می‌خواهد یک همسایه دوست باشد ولی برای نیل به این مقصود باید اهتمام کرد؛ روابط دوستانه بین دو کشور به خودی خود ایجاد نمی‌شود؛ مسئولین کشورها باید در این راه گام بردارند. شما وقتی عنان اختیار را به چند نفر توده‌ای آواره در خاک خودتان می‌دهید که هر ناسزایی که به دهان خودشان برسد نسبت به همه آن سستی که در نزد ملت ایران مقدس است بگویند چه انتظاری دارید که روابط اصلاح بشود. از شما تقاضا دارم دستور دهید گفتارهای رادیو مسکورا بیاورند؛ ملاحظه کنید و ببینید آیا این نحوه عمل و تبلیغات زشت و ناروا شایسته یک کشور بزرگی مثل اتحاد جماهیر شوروی هست یا خیر و آیا سزاوار است که چند نفر که از کشور خود گریخته‌اند معرف سیاست یک کشوری مثل کشور شما باشند؟ گفتم من گفتارهای رادیو تهران را می‌شنوم؛ در هیچ یک از آنها کلمات زشت و ناهنجار ندیده‌ام ولی در گفتارهای رادیویی شما کلماتی ادا می‌شود که از تکرار آنها شرم دارم. آیا از این راه است که شما می‌خواهید مناسبات با ایران اصلاح بشود؟ شما خودتان در مقابل مقاومت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی و نیتی که داشته‌اند با شوروی قرارداد عدم تجاوز امضا بشود سر تقدیر و

تحسین فرود می‌آورید. شما خودتان مکرر به من گفته‌اید که تصمیم شاهنشاه برای مسافرت به شوروی یک تصمیم خیلی بزرگ و متهورانه بود؛ آیا شرم‌آور نیست که در کشور شما نسبت به شخص شخیص شاهنشاه اسائه ادب بشود؟

نخست‌وزیر شوروی خیلی ناراحت شد. گفت ما گفته‌ایم رادیو نظر ما را راجع به سیاست اخیر ایران توضیح بدهد، ولی اجازه نداده‌ایم که کلمات ناشایستی استعمال بشود و نگاه ملامت‌آمیزی به وزیر امور خارجه کرد. گفتم اگر می‌خواهید روابط اصلاح بشود در این موقع سفیرکبیر شما در مسکو چه می‌کند. البته از مشکلات دور بودن باعث راحتی است ولی در این صورت کی باید کار کند. آیا بهتر نیست برای توضیح نظریات خودتان سفیرکبیر خودتان را زودتر به تهران بفرستید؟ آقای پگوف در دربار شاهنشاهی مورد احترام است و اعلیحضرت همایون شاهنشاهی به او مرحمت دارند. نخست‌وزیر شوروی رو به وزیر خارجه کرد و گفت سفیرکبیر ایران صحیح می‌گوید؛ پگوف در اینجا چه می‌کند؟ باید زودتر برگردد برای ما هیچ توهینی نیست که سفیرکبیرمان به ایران مراجعت کند. باید به او دستورالعمل بدهیم که نظریات ما را کاملاً به شاهنشاه عرض کند و بعد اضافه کرد که هرچه زودتر روابط ایران و شوروی اصلاح بشود بهتر است. هستند کسانی که می‌خواهند از اوضاع و احوال فعلی به نفع خودشان با کمک محافل خارجی استفاده کنند. ما اطلاعات دقیقی داریم که در بین اطرافیان خود اعلیحضرت همایونی هم کسانی از این قبیل یافت می‌شوند. باید اعلیحضرت همایونی را متوجه بکنید و ضمناً هم بدانید که ما در این دسائس دستی نداریم. گفتم از بیاناتی که با این وضوح و صراحت اظهار کردید خیلی متشکرم، و البته همه این مطالب را به عرض اعلیحضرت همایون شاهنشاهی خواهم رسانید، ولی همان طوری که گفتم برای آنکه التیامی در روابط پیدا بشود باید به گفتارهای زندۀ رادیویی خاتمه داده شود. من فکر می‌کردم که از دولت متبوعۀ خودم اجازه می‌خواهم که به شما بگویم که ما اصولاً حاضر هستیم با شما قرارداد عدم تجاوز امضا کنیم ولی راستش را بگویم عمل شما طوری است که من جرئت این کار را نمی‌کنم زیرا ممکن است در تهران فکر بکنند که من به گفتارهای رادیو مسکو توجهی ندارم. شما گفتار ناشایست رادیویی را موقوف کنید، سفیرکبیر خودتان را هم زودتر به تهران اعزام دارید و یقین داشته باشید که از راه مسالمت و دوستی و ایجاد حسن تفاهم روابط اصلاح خواهد شد. گفتم با اینکه در ابتدای صحبت اظهار داشتید موضوعی برای ملاقات امروز نمی‌بینم من این ملاقات را خیلی مفید می‌دانم زیرا راجع به دو موضوع یکی روشن شدن ذهن شما نسبت به گفتارهای رادیویی یکی هم موافقت شما برای اعزام آقای پگوف به تهران نتیجه گرفته شد. خروشچف اظهار داشت موضوع مراجعت پگوف را در هیئت وزیران طرح خواهد

کرد و در خاتمه گفت آقای سفیرکبیر، شما در دوران [های] مختلف در کشور ما مأموریت کردید یکی در زمانی بود که اعلیحضرت همایونی به شوروی مسافرت فرمودند و آن وقت ما از شما چقدر تجلیل می‌کردیم و امروز که روابط دو کشور ما تیره شده است به ناچار قیافه ما برای شما عبوس و صحبت ما برای شما تلخ است. ما چقدر دوست می‌داشتیم که تجلیل فراوان از شما ادامه پیدا می‌کرد. ما می‌دانیم که امروزه به شما در کشور ما بسیار بد می‌گذرد. سختیها و شدائد زیادی را باید تحمل بکنید. گفتیم من سعی کرده‌ام که همیشه برای شاهنشاه معظم یک مأمور فداکاری باشم و با علم به تمام سختیها و دشواریها برای امتثال امر همایونی قبول کردم به این مأموریت بیایم و امید داشتم و هنوز هم امیدوارم که بتوانم این بار، خدمتی به مناسبات ایران و شوروی بنمایم ولی اگر گفتارهای رادیویی ادامه داشته باشد و ماندنم در مسکو بی‌فایده [باشد] بالطبع این سؤال پیش می‌آید که آیا ادامه توقفم در مسکو ضروری است یا خیر.

اینکه طی تلگراف عرض کردم که از پیشگاه مبارک همایون شاهنشاهی اجازه می‌خواهم راجع به تأیید قرارداد ۱۹۲۷ با تغییراتی که در مذاکرات در تهران با آقای سمیانوف پیشنهاد شده بود فعلاً تا آمدن پگوف و قطع گفتارهای زشت اقدامی نشود از این جهت است که بعد از مذاکره با نخست‌وزیر شوروی بر بنده مسلم گردید که اینها محال است تأیید قرارداد ۱۹۲۷ با آن تغییرات [را] قبول کنند و ممکن بود چنین پیشنهادی در این موقع وضع را سخت‌تر بکند. البته بعد از آمدن پگوف به تهران و برقرار شدن یک وضع عادی در مناسبات شاید بشود در این زمینه اقدامی کرد ولی در وضع کنونی به نظر این خدمتگزار، همان‌طور که پیشنهاد کرده بودم بهتر است به آنها گفته شود که ما اصولاً به انعقاد قرارداد عدم تجاوز و یا اگر اراده همایون شاهنشاهی تعلق گیرد با تأیید قرارداد ۱۹۲۷ با پیش‌بینیهای اصولاً موافقت داریم و این مطلب چه صورتی پیدا کند بسته به این است که تبلیغات مضره موقوف و روابط عادی برقرار گردد. خواهشمند است وصول این گزارش را تلگرافاً اعلام فرمائید.

[عبدالحسین مسعود انصاری]

[۳۹ تا ۳۲ - ۵۳ - ۱۱۵ از]

[۴]

وزارت امور خارجه

رونوشت

تلگراف شماره ۵۲۸ مورخ ۳۸/۶/۱۰

جناب آقای انصاری سفیرکبیر، تعقیب تلگراف شماره ۵۲۳ امر و مقرر فرمودند

ابلاغ شود در ملاقات با نخست‌وزیر شوروی اضافه بر جوابی که دستور آن از تهران طی تلگراف شماره ۳۸۵ به جناب عالی رسیده است به او بگویید حاضر هستم به تهران بروم و نظریه خودم را که تأیید قرارداد موجود ۱۹۲۷ با تغییراتی که در مذاکرات تهران با آقای سیمیانف پیشنهاد شده بود به دولت متبوعه خود پیشنهاد نمایم.
آرام
[۱۵۵۳-۲۰ از]

[۵]

وزارت امور خارجه

رونوشت

تلگراف شماره ۵۳۵/ مورخ ۳۸/۶/۱۲

تلگراف رمز سفارت کبرای شاهنشاهی - مسکو

جناب آقای انصاری سفیرکبیر، اوامر مطاع ملوکانه عیناً ابلاغ می‌شود: ابتدا به انصاری بگویید از بس که خود وی اهمیت به ملاقات با خروشچف می‌داد و می‌گفت دست خالی پیش وی نرود دستور داده شد که از پیش خود آن نظر را بدهد والا ما که نظری غیر از سیاست روشن و مقاومت در مقابل زور و ناحق نداشتیم انتهى خواهشمند است قبل از حرکت گزارش تفصیلی مذاکرات با نخست‌وزیر شوروی را هرچه زودتر کتباً با پست هوایی ارسال فرمایید.
آرام

[۱۵۵۳-۲۴ از]

[۶]

وزارت امور خارجه

۳۸/۶/۲۳

با سفیر انگلیس راجع به گزارش آقای انصاری سفیرکبیر ایران در مسکو مذاکره کردم و مخصوصاً نسبت به اظهارات خروشچف در موضوع استفاده از قرارداد ۱۹۲۱ نظر او را جلب نمودم تا مراتب را به دولت خود گزارش دهد.
دکتر اقبال

۳۸/۶/۲۳

[۱۵۵۳-۲۷ از]

[۷]

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف وزارت امور خارجه

جناب آقای انصاری سفیرکبیر شاهنشاهی

گزارش شماره ۱۱۰۴/ رسید. خواهشمند است در جواب به آنها بفرمایید که اولاً،

آنچه که درباب نفوذ آمریکاییها در شئون داخلی ایران می‌گویند علاوه بر آنکه توهین به ایران است با حقیقت هم تطبیق نمی‌کند. روابط ایران و آمریکا تازه نیست و اگر آنها در ایران آن نفوذ را داشتند که آقای خروشچف می‌گویند چطور ایرانی می‌توانست تا قبل از وقایع اخیر روابط دوستانه خود را با شوروی به جایی برساند که همان قراردادهایی را که می‌گویند با شوروی امضا کند و اکنون هم حاضر است با شوروی راجع به آبهای سرحدی و بحر خزر و مسائل دیگر اقدامات را برای حصول توافق ادامه دهیم. به علاوه مگر آمریکاییها در کشورهای دیگر مشاور ندارند که به آنها ایرادی نمی‌شود و یا مگر خود شوروی در بعضی کشورهای مستقل دیگر مشاورین متعدد ندارند.

ثانیاً، قرارداد دوجانبه با آمریکاییها را ترکیه و پاکستان هم امضا کرده‌اند؛ چرا آنها مورد حملات رادیو مسکو نیستند؟ همان طور که بارها گفته شد این قرارداد دفاعی است و غیر از آن هم نمی‌تواند باشد و هر جنبه دیگری که به آن بدهند بهانه‌جویی است مگر آنکه فرض کنیم که خود شوروی نقشه حمله و تجاوز به ایران دارد والا نمی‌توان آن را متوجه کشور مخصوص کرد. ثالثاً، راجع به تبلیغات رادیو مسکو اگر آقای خروشچف خیال می‌کنند که نمی‌توان آن را قطع کرد زیرا تصور می‌کنند این وظیفه به ایشان محول شده است که چشم و گوش ایرانیان را باز کنند ما هم اصرار نداریم که موقوف شود زیرا برخلاف انتظار آنها چشم و گوش ایرانیان به قدر کافی برای دفاع از آزادی عمل و حفظ مصالح خود باز شده و شوروی می‌تواند هر قدر بخواهد این تبلیغات را ادامه بدهد. در تمام اظهارات آقای خروشچف مقداری بهانه‌جویی است که فقط به این نظر که قرارداد مورد تمایلشان با ایران امضا نشد تکرار شده است. توجه ایشان را به این نکته جلب بفرمایید که ایران کشور مستقلی است که مانند هر کشور مستقل دیگر مختار در طرق تأمین مصالح ملیت خود و رفاه آنها می‌باشد. و هیچ‌گونه اجبار را برای رد یا قبول قراردادی با کشور دیگر قبول نمی‌کند و در عرف بین‌المللی هم عدم امضا قراردادی بین دو کشور اگرچه مذاکرات درباره آن به مراحل آخر رسیده باشد برای هیچ یک از طرفین توهین نیست. به علاوه، ما باید از آنها گله‌مند باشیم که شرایط ما را نپذیرفتند و قرارداد را امضا نکردند. بنابراین وقتی شوروی متأثر است از اینکه ایران شرایط آنها را برای قبول قرارداد نپذیرفت و آن را بهانه این‌گونه حملات ناشایست قرار می‌دهند این‌طور به فکر می‌رسد که قصدشان جز تحمیل آن شرایط نبوده و خوب است بدانند که ایران تحت هیچ شرایطی حاضر به قبول تحمیل و تهدید نیست مخصوصاً این نکته را خاطرنشان بفرمایید که ایران همیشه مایل بوده و هست که با کلیه همسایگان خود روابط دوستانه داشته باشد و علاقه‌مند می‌باشد که با شوروی نه فقط یک همسایه بلکه یک دولت دوست باشد ولی برای ما مفهوم دوستی یک طرفه نیست و تصور می‌کنیم اگر

شوروی هم حقیقتاً مایل به دوستی با ایران باشد از طرف ایران راه دوستی بسته نیست و مانعی نیست که وارد مذاکره شود و نظریات خود را بگوید. به هر حال به این حقیقت مسلم باید اعتراف نمایند که رویه تبلیغاتی آنها که فقط به قصد انحراف ملت ایران است آن هم به طرزى که شایسته یک دولت بزرگ نیست درست انتخاب راه مخالف است.

دکتر صدر

[۲۶ و ۲۵-۱۱۵۵۳ از]

[۸]

وزارت امور خارجه

محرمانه

رونوشت

نخست وزیر

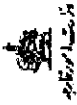
صورت مجلس مذاکرات جناب آقای نخست وزیر [منوچهر اقبال] و سفیر کبیر آمریکا در ساعت ۹ بعد از ظهر روز یکشنبه (۲۱ شهریور ماه ۱۳۳۸) ابتدا ترجمه خلاصه گزارش سفیر کبیر شاهنشاهی در مسکو به اطلاع سفیر کبیر آمریکا رسانیده شد و سپس جناب آقای نخست وزیر اشاره فرمودند با اطلاعی که از متن گزارش مزبور حاصل شد مایل هستند که نکات زیر را توجه کامل کرده از نظریات دولت شاهنشاهی مقامات واشنگتن را مستحضر و نتیجه را در اسرع وقت به اطلاع معظم له برسانند.

جناب آقای نخست وزیر فرمودند:

۱. از متن گزارش مذاکرات سفیر کبیر شاهنشاهی در مسکو و خروشچف نخست وزیر شوروی ملاحظه می کنید که تمام حملات و ایرادات دولت شوروی به علت دوستی ایران و آمریکا و امضای قرارداد دوجانبه است - در این گزارش هیچ ایرادی به دولت ایران وارد نیست جز حمله به آمریکا و نظریات آن دولت در تجاوز به خاک شوروی و تشویق ایران به سیاست بی طرفی و قطع روابط نزدیک و کمکهای نظامی آمریکا.

۲. چنانکه ملاحظه می کنید روسها صریحاً اعلام می دارند که دولت ایران تصور می کرد که پس از امضای قرارداد دوجانبه کمکهای فراوانی از آمریکا دریافت خواهد نمود ولی نتیجه را دیدید در صورتی که سیاست بی طرفی اتخاذ می نمودید نه تنها از کمک زیاد اقتصادی شوروی برخوردار می شدید بلکه مسلماً آمریکا کمک بیشتری به ایران می کرد چنانکه به [با] افغانستان، مصر، [و] هندوستان رفتار می کند.

۳. نخست وزیر شوروی در ملاقات با سفیر کبیر شاهنشاهی رسماً و علناً ایران را

ژورنال علمی پژوهشی

ژورنال علمی پژوهشی

ژورنال علمی پژوهشی

ژورنال علمی پژوهشی

114

از آنجا که در این پژوهش، هدف اصلی از آنجاست که به بررسی رابطه بین متغیرهای مختلف در زمینه مدیریت منابع انسانی در سازمان‌های دولتی است. در این راستا، فرضیه‌های زیر مطرح شده است:

فرضیه اول: متغیرهای مستقل (مانند آموزش، تجربه کاری، و مهارت‌های تخصصی) بر متغیرهای وابسته (مانند عملکرد و رضایت شغلی) تأثیر مثبت دارد.

فرضیه دوم: متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) نقش واسطه‌ای در رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته ایفا می‌کنند.

فرضیه سوم: متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش: در این پژوهش، روش آماری کمی و روش‌های آماری پدیدارشناسی به کار رفته است. داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌های عمیق گردآوری شده است.

نتایج و بحث: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌طور معنی‌داری بر متغیرهای وابسته تأثیر مثبت دارند. همچنین، متغیرهای میانجی نقش واسطه‌ای مهمی در این رابطه ایفا می‌کنند. در نهایت، متغیرهای تعدیل‌کننده نیز بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان می‌دهد که برای بهبود عملکرد و رضایت شغلی در سازمان‌های دولتی، باید بر بهبود متغیرهای مستقل (مانند آموزش و تجربه کاری) تمرکز شود. همچنین، تقویت متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) و توجه به متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

115

در این پژوهش، هدف اصلی از آنجاست که به بررسی رابطه بین متغیرهای مختلف در زمینه مدیریت منابع انسانی در سازمان‌های دولتی است. در این راستا، فرضیه‌های زیر مطرح شده است:

فرضیه اول: متغیرهای مستقل (مانند آموزش، تجربه کاری، و مهارت‌های تخصصی) بر متغیرهای وابسته (مانند عملکرد و رضایت شغلی) تأثیر مثبت دارد.

فرضیه دوم: متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) نقش واسطه‌ای در رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته ایفا می‌کنند.

فرضیه سوم: متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش: در این پژوهش، روش آماری کمی و روش‌های آماری پدیدارشناسی به کار رفته است. داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌های عمیق گردآوری شده است.

نتایج و بحث: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌طور معنی‌داری بر متغیرهای وابسته تأثیر مثبت دارند. همچنین، متغیرهای میانجی نقش واسطه‌ای مهمی در این رابطه ایفا می‌کنند. در نهایت، متغیرهای تعدیل‌کننده نیز بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان می‌دهد که برای بهبود عملکرد و رضایت شغلی در سازمان‌های دولتی، باید بر بهبود متغیرهای مستقل (مانند آموزش و تجربه کاری) تمرکز شود. همچنین، تقویت متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) و توجه به متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

116

در این پژوهش، هدف اصلی از آنجاست که به بررسی رابطه بین متغیرهای مختلف در زمینه مدیریت منابع انسانی در سازمان‌های دولتی است. در این راستا، فرضیه‌های زیر مطرح شده است:

فرضیه اول: متغیرهای مستقل (مانند آموزش، تجربه کاری، و مهارت‌های تخصصی) بر متغیرهای وابسته (مانند عملکرد و رضایت شغلی) تأثیر مثبت دارد.

فرضیه دوم: متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) نقش واسطه‌ای در رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته ایفا می‌کنند.

فرضیه سوم: متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش: در این پژوهش، روش آماری کمی و روش‌های آماری پدیدارشناسی به کار رفته است. داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌های عمیق گردآوری شده است.

نتایج و بحث: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌طور معنی‌داری بر متغیرهای وابسته تأثیر مثبت دارند. همچنین، متغیرهای میانجی نقش واسطه‌ای مهمی در این رابطه ایفا می‌کنند. در نهایت، متغیرهای تعدیل‌کننده نیز بر رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأثیر دارد.

نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان می‌دهد که برای بهبود عملکرد و رضایت شغلی در سازمان‌های دولتی، باید بر بهبود متغیرهای مستقل (مانند آموزش و تجربه کاری) تمرکز شود. همچنین، تقویت متغیرهای میانجی (مانند انگیزش و تعهد سازمانی) و توجه به متغیرهای تعدیل‌کننده (مانند فرهنگ سازمانی و ساختار سازمانی) نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

تهدید نموده است که اگر دولت شاهنشاهی این رویه را ادامه دهد روسیه از قرارداد ۱۹۲۱ استفاده کرده و خاک ایران را اشغال خواهد کرد. این قرارداد به هیچ وجه در وضع فعلی سبنا و اساسی ندارد و بلکه در زمانی منعقد شده است که وحشت دولت شوروی از اقدام روسهای سفید در کشورهای همجوار بوده است. حال تنها علتی که شوروی ایران را تهدید می‌کند وجود هیئت نظامی آمریکا و قرارداد دوجانبه است. پس معلوم می‌شود اگر حمله به ایران صورت گیرد برای راندن آمریکاییها خواهد بود نه وحشت از تجاوز دولت ایران. صراحت گفتار نخست وزیر شوروی با وجود منشور ملل متحد و وضعیت امروز دنیا و قرارداد دوجانبه و دکترین آیزنهاور و پیامهای رئیس جمهور آمریکا بسیار تعجب‌آور است. بدین جهت می‌خواهم نظر دولت آمریکا را در این مورد بدانم که در مقابل چنین تهدیدی با وجود پیامهای مستقیم رئیس جمهوری و قرارداد موجود چه عکس‌العملی خواهد بود. در ماه فوریه گذشته دولت شاهنشاهی با در نظر گرفتن مصالح عمومی کشور و پس از وصول پیام آیزنهاور قرارداد دوجانبه را با وجود تهدیدات شدید شوروی امضا کرد. ما اطمینان کامل داریم که دولت و ملت آمریکا نسبت به تعهداتی که کرده‌اند وفادار خواهند ماند ولی اگر روسها ما را به وسیله‌ای غافلگیر نمایند آیا عکس‌العمل آمریکا فوری و مؤثر خواهد بود یا به بحث و مشاوره و اعزام میسیون از طرف سازمان ملل متحد قناعت خواهد شد؟ ممکن است با یک عمل شدید، دولت شوروی قادر باشد اساس حکومت فعلی را متزلزل و حکومت دست‌نشانده خود را که صورت ظاهر ملی باشد بر سرکار آورد و در این صورت دولت آمریکا چه اقدامی خواهد کرد؟

۴. در گزارش مزبور صراحت دارد که نخست وزیر شوروی سیاست استالین را درباره ترکیه مردود می‌داند و اظهار علاقه به دوستی با ترکیه کرده است. ملاحظه کنید که ترکیه از ما قوی‌تر و داخل [۹] بوده و [۹] نظامی به آمریکا داده است و دارای سلاحهای مخرب و موشک می‌باشد. با وجود این دولت شوروی علاقه‌مند به دوستی آن دولت است. علت اینکه به ما فشار بیشتر می‌آورند ضعف ماست و اگر بدانند که آمریکا با تمام قدرت حق حاکمیت و استقلال ما را دفاع خواهد نمود چنین تهدیداتی را نمی‌نمایند و همچنین اگر ایران مانند ترکیه تقویت شود ناچار به سازش خواهند شد.

۵. با خواندن گزارش سفیر کبیر ما در شوروی یک‌بار دیگر [برای] دولت آمریکا روشن خواهد شد که شوروی چگونه درباره آمریکا می‌اندیشد و نظر واقعی آنها چیست. ملاقات خروشچف و آیزنهاور نزدیک است. این گزارش بهترین نمودار فکر و روحیه و نقشه شورویهاست و بدین جهت مایل هستم که قبل از چنین ملاقاتی رئیس جمهور

آمریکا از آن مطلع شود و رسماً تقاضا دارم که آیزنهاور همان‌طور که در پیامهای خود به اعلیحضرت شاهنشاهی ایران علاقه مفرط دولت خود را در آزادی و استقلال کشور ما ابراز داشته‌اند در مذاکرات خود آن را یادآور شده و هرگونه اقدامی را بر علیه ایران مانند موضوع برلن که ممکن است منجر به جنگ جهانی شود تذکر دهند و حتی در اعلامیه خاتمه مذاکرات خود به وجه مقتضی به جهانیان اعلام داشته و بفهمانند که هرگونه تجاوز مستقیم و غیرمستقیم از طرف هرگونه دولت خارجی به ایران باکمال قدرت از طرف دولت آمریکا دفاع خواهد شد.

اگر ابراز علاقه و تعهدات دولت آمریکا صراحتاً بدانند ممکن است دست به اقدامات عجولانه و خطرناک نزنند والا بعید نیست که روزی دیوانگی بر عقل سلیم غلبه کند و دنیا در مقابل وضع خطرناک و بحرانی قرار گیرد که در آن موقع بیش از همه کشورها دولت متحده آمریکا در محذور و فشار قرار خواهد گرفت.

این بود خلاصه از نظریات دولت ایران که مایلیم دولت آمریکا قبل از ملاقات خروشچف و آیزنهاور از آن مطلع باشد و انتظار دارم که در اسرع وقت نظریات و عقاید دولت آمریکا را نسبت به این گزارش و نکاتی را که متذکر شدم بدانم. سفیر کبیر آمریکا اطمینان داد که مفاد گزارش و تذکرات جناب آقای نخست وزیر را در اسرع وقت به واشنگتن مخابره خواهد کرد و شخصاً توجه مقامات واشنگتن را نسبت به وضع خاص ایران جلب نماید. ساعت ۱۱ $\frac{1}{4}$ بعد از ظهر جلسه مذاکرات ختم شد.

[۳۰ تا ۲۸ - ۵۳ - ۱۱۵ از]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

[۹]

رتال جامع علوم انسانی

شماره ۸۸۴۸

تاریخ ۳۸/۷/۳

وزارت امور خارجه

سفارت کبیرای شاهنشاهی ایران - واشنگتن

بکلی سَرّی

به طوری که استحضار دارید به موجب مقدمه موافقتنامه همکاری بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت کشورهای متحد آمریکا که در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۳۳۷ در آنکارا امضا شده و ماده یک موافقتنامه مذکور، دولت کشورهای متحد آمریکا حفظ استقلال و تمامیت کشور شاهنشاهی را برای منافع ملی خود و صلح جهانی یک امر حیاتی تشخیص می‌دهد و هرگاه تجاوزی به کشور ایران بشود به موجب درخواست

دولت ایران اقدامات مقتضی را که شامل استفاده از نیروی نظامی خواهد بود به منظور مساعدت با دولت شاهنشاهی به عمل خواهد آورد.

چون می‌توان این فرض محال را کرد که تجاوز به‌طور ناگهانی و سریع انجام شود به طوری که دولت قانونی در اندک زمانی از میان برود به طوری که حتی فرصت ارسال چنین درخواستی به دولت امریکا نباشد و به این ترتیب اجرای ماده یک موافقتنامه عملاً غیرممکن گردد به‌نظر رسید که برای پیش‌بینی وقوع چنین فرض محال در موقع لزوم بدون آنکه احتیاج به کسب دستور از مرکز باشد و یا در انتظار وصول اوامر، فرصت مناسب از دست برود آن سفارت کبرا به موجب اختیاری که به این وسیله داده می‌شود فوراً از جانب دولت شاهنشاهی تقاضای رسمی مندرج در ماده یک موافقتنامه را از دولت کشورهای متحد امریکا بنماید.

بنابراین در چنین موقعی هرگاه پس از وقوع حوادث اطلاعی از دولت قانونی نرسید سفارت کبرا برای شاهنشاهی باید بدون فوت وقت طی یادداشت رسمی که در صورت امکان حاوی جریان وقایع باشد رسماً از دولت امریکا طبق فورمولی که ضمیمه است تقاضای دخالت نیروی نظامی آن دولت را بنماید. یادداشت مزبور بدون انتظار اقدام از طرف مقام رسمی دیگر باید به دولت آمریکا مستقیماً یا به وسیله سفارت آن کشور با تاریخ همان روز تسلیم شود.

این اختیارنامه و طرح ضمیمه باید در محل مطمئنی به‌طور کاملاً سری حفظ شود و فقط در صورتی که لازم شود موقع استفاده واقع [مورد] گردد. خواهشمند است وصول این نامه و ضمیمه آن را اطلاع فرمایید. در موقعی که مأموریت جناب آقای سفیرکبیر خاتمه می‌یابد آنها را به جانشین خود و یا کاردار موقت رسماً تحویل خواهند داد و کاردار نیز موظف است آنها را به سفیرکبیر بعدی رسماً تحویل دهد. هر دستور دیگری باشد بعداً ارسال خواهد گردید.

[از طرف وزیر امور خارجه]

نظر به اینکه خاک ایران مورد تجاوز قرار گرفته و تمامیت و استقلال کشور ایران در خطر است برطبق ماده یک موافقتنامه همکاری بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت کشورهای متحد امریکا که در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۳۳۷ در آنکارا به امضا رسیده سفارت کبرا برای شاهنشاهی در به موجب مأموریتی که از طرف دولت متبوع خود دارد دخالت فوری نیروهای نظامی کشورهای متحد امریکا را برای دفاع از حقوق و تمامیت و استقلال ایران تقاضا می‌نماید.

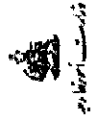
[۲۳ تا ۲۱-۵۳-۱۱۵]

شماره ۴۸
شماره ۳۰۰
شماره ۳۰۰

وزارت آموزش عالی

شماره ۴۸
شماره ۳۰۰
شماره ۳۰۰

وزارت آموزش عالی

شماره ۴۸
شماره ۳۰۰
شماره ۳۰۰

وزارت آموزش عالی

مجموعه تخصصی روانه سرسبز است. مؤلفان مقاله در مورد تاثیرات استفاده از بازی در یادگیری، به ویژه در یادگیری مفاهیم ریاضی، در کودکان ۱۱-۱۲ ساله، در مقاله خود، به روشی علمی و دقیق، به بررسی این موضوع پرداخته و نتایج ارزشمندی را به دست آورده اند. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

همچنین، در این شماره، مقاله دیگری در مورد استفاده از بازی در یادگیری، به ویژه در یادگیری مفاهیم ریاضی، در کودکان ۱۱-۱۲ ساله، در نظر گرفته شده است. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

در این شماره، مقاله دیگری در مورد استفاده از بازی در یادگیری، به ویژه در یادگیری مفاهیم ریاضی، در کودکان ۱۱-۱۲ ساله، در نظر گرفته شده است. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

این مقاله در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در مجله تخصصی روانه سرسبز، در نظر گرفته شده است. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

همچنین، در این شماره، مقاله دیگری در مورد استفاده از بازی در یادگیری، به ویژه در یادگیری مفاهیم ریاضی، در کودکان ۱۱-۱۲ ساله، در نظر گرفته شده است. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

در این شماره، مقاله دیگری در مورد استفاده از بازی در یادگیری، به ویژه در یادگیری مفاهیم ریاضی، در کودکان ۱۱-۱۲ ساله، در نظر گرفته شده است. این مقاله را می توان به عنوان یکی از بهترین نمونه های علمی در این زمینه در مجله تخصصی روانه سرسبز، در شماره ۴۸، سال ۱۳۹۸، در نظر گرفت.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نظر به اینکه آثار ارزشمندی در این مجله منتشر شده و به منظور ارتقای کیفیت و اعتبار آن، در این شماره، اقدام به تجدید نظر در فرآیند داوری و انتشار مقالات کرده ایم. در این راستا، به منظور بهبود کیفیت و اعتبار مجله، اقدام به تجدید نظر در فرآیند داوری و انتشار مقالات کرده ایم. در این راستا، به منظور بهبود کیفیت و اعتبار مجله، اقدام به تجدید نظر در فرآیند داوری و انتشار مقالات کرده ایم.

[۱۰]

شماره ۹۵۵۵

تاریخ ۱۹ مهر ۱۳۳۸
وزارت امور خارجه
به کلی سَری

جناب آقای انتظام سفیر کبیر شاهنشاهی - پاریس

عطف به نامه به کلی سَری بدون تاریخ و شماره مینی بر اعلام وصول نامه به کلی سَری ۸۸۴۸ مورخ ۳۸/۷/۳ زحمت اشعار می دهد که نامه مزبور و طرح ضمیمه آن رونوشت نیست بلکه نسخه ای است که نظیر آن به چند سفارتخانه بسیار معدود دیگر ارسال شده و هر یک از آنها موظفند در موقعی که ضرورت پیدا کند راساً و مستقیماً طبق آن عمل نمایند. البته چنانکه استنباط فرموده اید کافی است که یکی از سفارتخانه ها در اولین فرصت اقدام لازم بنماید تا منظور حاصل شود ولی برای اینکه یکی به امید اقدام از طرف دیگری نباشد همه موظف شده اند که در موقع لزوم در سریع ترین وقت ممکن اقدام نمایند.

طرح ضمیمه نیز، چنانکه ملاحظه می فرمایید، فقط طرحی است که متن اساسی یادداشت احتمالی آتی را تشکیل می دهد و در متن آن محلی که سفارت کبرای صادرکننده یادداشت در آنجا واقع است باز گذاشته شده و مقدمه آن در موارد مختلف که از طرف سفارت کبرای شاهنشاهی به سفارت کبرای آمریکا در محل و یا از طرف سفارت کبرای شاهنشاهی به وزارت امور خارجه آمریکا (در واشنگتن) باشد در اختیار سفارتخانه های موظف است. بدیهی است در مورد نمایندگیهای سیاسی که در کشورهای دیگر غیر از آمریکا هستند باید در آخر یادداشت از سفارت کبرای کشورهای متحد آمریکا تقاضا نمایند که متن درخواست دولت ایران را در سریع ترین وقت به دولت متبوع خودشان ابلاغ نمایند. [وزیر امور خارجه]

رونوشت: برای اطلاع سفارت کبرای شاهنشاهی در واشنگتن ارسال می شود.

[وزیر امور خارجه]

[۱۹-۵۳-۱۱۵ از]

[۱۱]

کشف تلگراف رمز - واصله از وزارت امور خارجه

تاریخ ۱۳۳۹/۴/۱۶

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران - واشنگتن

به کلی سَری است، شخصاً کشف فرمائید.

خواهشمند است به آقای لی لین بفرمایید در موضوع ذیل بررسی و مطالعه دقیق

نموده و نظر مطلع؟ مؤسسه خود را کتباً اطلاع بدهد. موضوع این است: امضا پروتکلی بین ایران و شوروی در دو ماده یکی دائر بر اینکه هیچ یک از دو کشور در قلمرو خاک خود به هیچ دولت خارجی پایگاه موشک نخواهد داد، دیگر اینکه هیچ یک از دو کشور وسیله تجاوز بر علیه یکدیگر نخواهند شد. هرگاه چنین قراردادی بین دو کشور امضا شود مضار آن برای ایران از لحاظ اینکه شوروی در آتیه آن را سوء تعبیر کرده و بر علیه ایران به کار برد چیست؟

این قسمت را باید با در نظر گرفتن حداکثر سوءنیت شوروی مطالعه نمایید و تمام جوانب و اطراف را و معانی و تعبیرات مختلفه مواد مزبور را مورد مذاقه قرار بدهند. نکته‌ای که باید آقای لی‌لین بدانند این است که مدلول ماده دوم مذکور در فوق چند دفعه از طرف مقامات عالی‌ترین اظهارات رسمی اعلام شده و شوریها می‌خواهند همان مطلبی که کراراً رسماً گفته شده روی کاغذ بیاید. مطلب دیگری که باید مورد مطالعه قرار گیرد این است که آیا تفاوت می‌کند که این شرط [یک کلمه ناخوانا] وسیله تجاوز قرار نگرفتن کشور بر علیه کشور دیگر در اعلامیه‌ای که معمولاً موقع مسافرت‌های رسمی سران کشورها یا مأمورین عالی‌رتبه صادر می‌شود یا در پروتکل. نظر به اینکه ایران وارد پیمان مرکزی است و با آمریکا قرارداد دو جانبه دارد باید مؤسسه لی‌لین این دو قرارداد را نیز مطالعه کند و ببیند که امضای پروتکل مورد بحث با مواد آن مغایرت نداشته باشد. این تلگراف به کلی سری است.

آرام - نمره ۶۵۵

[۵ و ۴ - ۵۳ - ۱۱۵ از]

ژویشگاه علوم انسانی مطالعات فرهنگی

کشف تلگراف رمز واصله از وزارت امور خارجه

تاریخ ۱۳۳۹/۴/۱۷

رتال جامع علوم انسانی

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران - واشنگتن

جناب آقای دکتر خسروانی

به کلی سری است؛ شخصاً کشف فرمائید.

تعقیب ۶۵۵ خواهشمند است به آقای لی‌لین بفرمایید موضوع را از این جنبه هم مطالعه و بررسی کند. همان دو ماده مذکور در تلگراف ۶۵۵ طی اعلامیه یا پروتکلی فقط به امضای ایران باشد، یعنی تنها ایران تعهد کند که علیه شوروی وسیله تجاوز قرار نخواهد گرفت و پایگاه و انواع موشک به دولت خارجی نخواهد داد، در واقع تعهد یک جانبه باشد. البته به طوری که در تلگراف قبلی متذکر گردید مطالعه از این لحاظ باشد که

با در نظر گرفتن حداکثر سوءنیت شوروی هرگاه چنین سندی ایران به شوروی بدهد چه مضاری برای ایران خواهد داشت و چه سوءتعبیرهایی ممکن است از آن بکند.

آرام
[۳-۵۳-۱۱۵]از

نمره ۶۶۷

[۱۳]

رمز

به کلی سرّی

وزارت امور خارجه

تلگرافات شماره ۶۵۵ و ۶۶۷ واصل و مفاد آن همان روز به آقای لی‌لین تسلیم شدند. به طوری که اظهار می‌دارد نظریات مؤسسه خود را تا دوروز دیگر تهیه می‌نماید که متن آن با پست سیاسی تقدیم خواهد شد.^{۱۵}

دکتر خسروانی
[۲-۵۳-۱۱۵]از

۱۳۳۹/۴/۲۱

[۱۴]

شماره ۳۹۹۲

تاریخ ۴۱/۶/۲۴

وزارت امور خارجه

یادداشت

وزارت امور خارجه شاهنشاهی با اظهار تعارفات به سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی پیرو مذاکرات قبلی لازم می‌داند به اطلاع آن سفارت کبری برساند که دولت شاهنشاهی برای اعلام حسن‌نیت خود و تشیید مبانی دوستی دو کشور مایل است به وسیله این یادداشت به دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی اطمینان بدهد که به هیچ کشور خارجی حق داشتن پایگاههای هر نوع موشک در خاک ایران نخواهد داد.

موقع را مغتنم شمرده احترامات فائقه را تجدید می‌نماید.

آرام

سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی - تهران

[۶۹۸]

۱۵ دسامبر ۱۹۶۲

۱۵. متأسفانه جوابیه مؤسسه لی‌لین یافت نشد.